

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İZMİR – KARABURUN GEÇİŞ DÖNEMLERİ:
EĞLENHOCA KÖYÜ ÖRNEĞİ

Deniz CEYLAN

Danışman
Prof. Dr. METİN ARIKAN

İZMİR – 2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İzmir-Karaburun Geçiş Dönemleri: Eğlenhoca Köyü Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2023

Deniz CEYLAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İzmir-Karaburun Geçiş Dönemleri: Eğlenhoca Köyü Örneği

Deniz CEYLAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Programı

Bireyin yaşam döngüsü içerisinde kişisel ya da toplumsal olarak konum değiştirdiği, bir durumdan diğerine geçtiği, bir eşik atladığı dönemler vardır. Geçiş dönemi denen bu süreçler etrafında ritüeller, inançlar, âdetler, töreler, uygulamalar, törenler vb. normlar oluşur. Bunlar ortaya çıktığı bölgenin kültürel değerlerinden de önemli izler taşır. Dolayısıyla geçiş dönemlerinin araştırılması bizi "insan"a ulaştırdığı gibi "toplum"u çözümlemeye de kıymetli ipuçları verir. Bu bağlamda halk bilimi merkezli alan araştırmalarının da önemli bir kesitini geçiş dönemlerine yönelik derleme çalışmaları oluşturmuştur. Halk bilimi disiplini çerçevesinde hazırlanan bu araştırmada da İzmir ili, Karaburun ilçesi, Eğlenhoca köyünün geçiş dönemleri ele alınmıştır. Doğum, sünnet, evlenme/düğün ve ölüm olarak belirlenen geçiş dönemleri ile ilgili bilgiler, alan araştırması ile derlenmiştir. Eğlenhoca köyünde bu dönemlerde gerçekleştirilen âdet, ritüel ve uygulamalar gözlem, katılımlı gözlem ve görüşme yöntemleri ile tespit edilerek kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışma giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Kavramsal olarak ritüel, çalışmanın konusu, kapsamı, amacı, önemi ve yöntemini ele alan girişten sonra birinci bölümde araştırma alanının tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri; takip eden bölümlerde de doğum, sünnet, evlenme/düğün ve ölüm başlıklarıyla Eğlenhoca köyündeki geçiş dönemleri incelenmiştir. Çalışma, sonuç ve kaynakça ile tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karaburun, Eğlenhoca, doğum, sünnet, evlenme, ölüm, geçiş dönemi, ritüel, halk kültürü.

ABSTRACT
Master's Thesis
İzmir-Karaburun Transitional Periods: Example of Eğlenhoca Village
Deniz CEYLAN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Turkish Language and Literature
Turkish Language and Literature Program

There are periods in lifecycle of people, which they change their position personally or socially, passes from one state to another and crosses thresholds. These periods are known as transition periods around which norms such as rituals, beliefs, customs, traditions, practices and ceremonies are formed. They bear significant traces of cultural values of the region they emerged. Therefore, study of these transition periods provides us with valuable clues in analyzing "society" as well as leading us to "human". In this context, the compilations of studies about transition periods have constituted a considerable amount of folklore field research. In this research which is prepared within the framework of the folklore discipline, the transition periods of Eğlenhoca village of Karaburun district, Izmir province is studied. Data about the transition periods which are defined as birth, circumcision, marriage/wedding and death is compiled by field research. The customs, rituals and practices performed during these periods in Eğlenhoca village are noted and recorded by observation, participatory observation and interview methods.

This study consists of an introduction and five chapters. The concept of ritual is defined as a concept in the introduction as well as the subject, scope, purpose, significance of the study. After the introduction part, the historical, geographical and cultural characteristics of the research area are examined in the first part; in the following sections, the transition periods in the village of Eğlenhoca are examined under the titles of birth, circumcision, marriage / wedding and death. The study is concluded with the results and bibliography.

Keywords: Karaburun, Eğlenhoca, birth, circumcision, marriage, death, transition period, ritual, folklore.

**İZMİR-KARABURUN GEÇİŞ DÖNEMLERİ:
EĞLENHOCA KÖYÜ ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EK LİSTESİ	xvi
 GİRİŞ	 1

**BİRİNCİ BÖLÜM
TARİHİ, COĞRAFİ VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİYLE
EĞLENHOCA KÖYÜ**

1.1.ARAŞTIRMA ALANININ TARİHİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	6
1.1.1. Coğrafya	7
1.1.2. Tarih	8
1.1.3. Karaburun Hakkındaki Mitolojik Anlatmalar	9
1.1.4. Turizm	10
1.1.5. Tarım ve Hayvancılık	10
1.2. EĞLENHOCA KÖYÜ	11
1.2.1. Eğlenhoca Köyünün Tarihçesi	20
1.2.2. Eğlenhoca Köyünün Coğrafi Konumu ve Fiziki Coğrafya Özellikleri	21
1.2.3. Eğlenhoca Köyünde Tarım	23
1.2.4. Eğlenhoca Köyünde Hayvancılık	27
1.2.5. Eğlenhoca Köyündeki Çeşme ve Yer Adları	30

1.2.6. Eğlenhoca Köyündeki Lakaplar ve Takma Adlar	40
1.2.7. Eğlenhoca Köyünün Adının Anlamı	42

İKİNCİ BÖLÜM

EĞLENHOCA KÖYÜ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

DOĞUM

2.1. DOĞUM ÖNCESİ	44
2.1.1. Çocuğun Olması İçin Yapılan Uygulamalar	44
2.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar	45
2.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler	51
2.1.1.3. Tıbbi Sağaltma Alanına Girenler	53
2.1.2. Çocuğun Olmaması İçin Yapılan Uygulamalar	53
2.1.3. Hamilelik	54
2.1.3.1. Hamileliğin Anlaşılması ve Duyurulması	56
2.1.3.2. Aşerme	57
2.1.3.3. Umma	57
2.1.3.4. Hamile Kadının Kaçınmaları	58
2.1.3.5. Çocuğun Cinsiyeti	59
2.2. DOĞUM SIRASI	60
2.2.1. Doğumun Gerçekleşmesi	60
2.2.1.1. Evde Doğum	62
2.2.1.2. Eş ile İlgili Uygulamalar	64
2.2.1.3. Göbek Bağı ile İlgili Uygulamalar	64
2.2.1.4. Hastanede Doğum	65
2.3. DOĞUM SONRASI	65
2.3.1. Yıkama	67
2.3.2. Ad Verme	67
2.3.3. Lohusalık	68
2.3.3.1. Lohusanın Yiyecekleri ve Sütü	70
2.3.3.2. Lohusa Mevlidi	71
2.3.3.3. Lohusanın Kaçınmaları	71

2.3.3.4. Kırklama	73
2.3.3.5. Çocuğun Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜNNET

3.1. SÜNNET DÜĞÜNÜNE HAZIRLIK	78
3.1.1. Sünnet Düğününe Davet	78
3.2 SÜNNET ÇEYİZİ	79
3.3 SÜNNET DÜĞÜNÜ	81

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLENME/DÜĞÜN

4.1. EVLENME ÖNCESİ	87
4.1.1. Evlenme Çağı	88
4.1.2. Eş Seçimi	89
4.1.3. Kız ve Erkeğin Tanışma ve Görüşme Biçimleri	93
4.1.4. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi	94
4.1.5. Görücülük ve Kız İsteme	95
4.1.6. Söz Kesme	99
4.1.7. Nişanlanma	101
4.1.8. Çeyiz	107
4.1.8.1. Çeyiz Sandığı	109
4.1.8.2. Gelin Süpürgesi	110
4.1.8.3. Gelin Şemsiyesi	110
4.1.8.4. Serpme	111
4.1.8.5. Telli Örtü	111
4.1.8.6. Tel Sarma	112
4.1.8.7. Tepesigüllü	115
4.1.8.8. Yanıbaşı	115
4.1.8.9. Krepler	115
4.1.8.10. Çemberler	116

4.1.8.11. Kanaviçe Yastık	116
4.1.8.12. Patikler	116
4.1.8.13. Yorgan	116
4.1.8.14. Ev Döşeme	116
4.1.8.15. Yüklük Perdesi	117
4.1.8.16. Yatak Çarşafı	117
4.1.8.17. Yorgan Çarşafı	117
4.1.8.18. Motif İsimleri	117
4.2. EVLENME SIRASI	119
4.2.1. Düğün Hazırlık	119
4.2.1.1. Düğüne Davet	120
4.2.2. Gelin ve Damat Yıkama	121
4.2.3. Düğün Yemekleri	122
4.2.4. Bayrak Asma	127
4.2.5. Düğün	128
4.2.5.1. Kına	132
4.2.5.2. Dağdan Odun Getirme	135
4.2.5.3. Damat Tıraşı	137
4.2.5.4. Gelin Alma	138
4.2.5.5. Gelin İndirme	140
4.2.5.6. Nikâh	141
4.2.6. Düğün Eğlenceleri	142
4.2.6.1. Halk Oyunları	144
4.2.7. Gerdek	145
4.3. EVLENME SONRASI	145
4.3.1. Gerdek Sonrası	145
4.3.2. Gelin ve Damadın Ailelerle Görüşmesi	146
4.3.2.1. Duvak/Duvak Yemeği	146
4.3.2.2. Emirlik	147
4.3.3. Karı-Koca İlişkileri ve Aile İçi Münasebetler	148

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM

5.1. ÖLÜM ÖNCESİ	150
5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	151
5.1.2. Kaçınmalar	153
5.2. ÖLÜM SIRASI	154
5.2.1. Ölüm Anı	154
5.2.2. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler	156
5.2.3. Ölüm Olayının Duyurulması	158
5.2.4. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı	159
5.2.4.1. Yıkama	159
5.2.4.2. Kefenleme	161
5.2.4.3. Cenaze Namazı	162
5.2.5. Tabuta Koyma ve Taşıma	163
5.2.6. Defin	164
5.2.7. Devir-Iskat	165
5.3. ÖLÜM SONRASI	165
5.3.1. Ruhla İlgili Tasarımlar	166
5.3.2. Ölen Kişinin Eşyaları ile İlgili Uygulamalar	167
5.3.3. Baş Sağlığı Dileme	168
5.3.4. Mezarlıklar ve Mezar Taşları	169
5.3.5. Mezarlık Ziyareti	172
5.3.6. Yas	172
5.3.7. Ölünün Anıldığı Belli Günler ve Ölü Yemeği	172
SONUÇ	174
KAYNAKÇA	178
EK	

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
bk.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DSİ	Devlet Su İşleri
Ed.	Editör
KK	Kaynak Kişi
mad.	Maddesi
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
s.	Sayfadan sayfaya
vb.	Ve benzeri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Karaburun Haritası	s.6
Şekil 2: Eğlenhoca Köyü	s.12
Şekil 3: Eğlenhoca Köyü Sınırları	s.13
Şekil 4: Eğlenhoca Köyünden Bir Görüntü	s.14
Şekil 5: Eğlenhoca Köyü Kahvehanesi	s.15
Şekil 6: Caminin Minaresi, Kitabesi ve Girişi	s.16
Şekil 7: Eğlenhoca Camii	s.16
Şekil 8: Köy Meydanından Bir Görüntü	s.17
Şekil 9: Öğretmen Lojmanı	s.17
Şekil 10: Aktif Olmayan İlkokul	s.18
Şekil 11: Köy Meydanında Ürünlerini Satan Kadınlar	s.18
Şekil 12: Kontinü Sistem Zeytinyağı Fabrikası	s.19
Şekil 13: Baraj Gölü	s.19
Şekil 14: Baraj Gölünden Bir Görüntü	s.20
Şekil 15: Süngerci Koyu	s.22
Şekil 16: Dereağzı Koyu	s.22
Şekil 17: Tütün ya da Fidan Dikiminde Kullanılan Bir Tarım Aleti	s.24
Şekil 18: Tütün Dizimi	s.24
Şekil 19: Hurma Zeytin	s.26
Şekil 20: Sıyırma Yöntemi ile Zeytin Toplama	s.26
Şekil 21: Zeytin Toplama	s.27
Şekil 22: Keçi Peyniri Mandırası	s.28
Şekil 23: Balık Ağı Onarımı	s.29
Şekil 24: Bir Dalyan Kulesi	s.30
Şekil 25: Uşak Pınarı	s.35
Şekil 26: Yeni Pınar	s.35
Şekil 27: Köy Pınarı	s.36
Şekil 28: Demirli Pınarı	s.36
Şekil 29: Ötemelli Pınarı	s.37
Şekil 30: Yukarı Pınar	s.37

Şekil 31: Aşağıpınar	s.38
Şekil 32: Solcaçeşma Pınarı	s.38
Şekil 33: Çakalın Pınar	s.39
Şekil 34: Körkuyu Pınarı	s.39
Şekil 35: Çevriçanak	s.49
Şekil 36: Karanfil Kolye	s.70
Şekil 37: Lohusa Mevlidi	s.71
Şekil 38: 1972'den Bir Sünnet Düğünü Davetiyesi	s.79
Şekil 39: Sünnet Çeyizi	s.80
Şekil 40: Sünnet Düğününden Bir Görüntü	s.85
Şekil 41: Sünnet Düğününde Para Takılırken	s.85
Şekil 42: Sünnet Olan Çocuklar	s.86
Şekil 43: Sünnet Yatağı	s.86
Şekil 44: Bayramlarda Salıncak Kurulan Ağaçlardan Biri	s.91
Şekil 45: Nişanlı Fesleğeni	s.105
Şekil 46: Koç Süsleme	s.106
Şekil 47: Çeyiz Asma	s.109
Şekil 48: Serpme Örneği	s.111
Şekil 49: Tel İşli Örtüleriyle Kadınlar	s.112
Şekil 50: Tel Sarma ile İşlenmiş Bir Avuç Altın Motifi	s.112
Şekil 51: Tel Sarma ile İşlenmiş Yayla Lalesi Motifi	s.114
Şekil 52: Tepesigüllü Örneği	s.115
Şekil 53: Tel ile İşlenmiş Bir Motif Örneği 1	s.118
Şekil 54: Tel ile İşlenmiş Motif Örneği 2	s.118
Şekil 55: Asılan Çeyizden Bir Görüntü	s.119
Şekil 56: Yemek Dağıtımı	s.122
Şekil 57: Komşularla Sarma Sarılırken Bir Görüntü	s.123
Şekil 58: Kazanlarda Pişen Düğün Yemekleri	s.123
Şekil 59: Keşkek Dövülürken Bir Görüntü	s.124
Şekil 60: Masır	s.125
Şekil 61: Fırında Pişen Ekmekler ve Yemekler	s.126
Şekil 62: Bademli Ekmek	s.126

Şekil 63: Bayrak Asma	s.128
Şekil 64: Yüz Yazma Örnekleri	s.130
Şekil 65: Kuşağının Kuşanmasını Bekleyen Bir Gelin	s.138
Şekil 66: Süslenmiş Bir At	s.139
Şekil 67: Gelin ve Damat Eşiğe Yağ ve Bal Sürerken	s.141
Şekil 68: Koşkudan Deresi ve Köprüsü	s.149
Şekil 69: Aktepe Mezarlığı'ndan Bir Görüntü	s.171
Şekil 70: Mezar Taşları	s.171

EK LİSTESİ

EK: Yaş Ortalaması 65 Olan 50 Kaynak Kişinin Eğitim, Cinsiyet, Meslek ve Doğum Yeri Oranları

GİRİŞ

a. Ritüele Dair

Halk kültür ve edebiyatına dair ürünlerin yaratımının ve aktarımının sağlandığı alanların başında ritüeller gelir. Dolayısıyla dinî ya da seküler bütün ritüeller; edebiyat, giyim-kuşam, yeme-içme, halk oyunları, dinî danslar, halk ezgileri, çeşitli maddi kültür unsurları gibi halk biliminin inceleme alanına dâhil olan birçok ögeyi içerisinde barındıran icralardır. Ritüeller, bilhassa geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan bağlam merkezli halk bilimi kuram ve yaklaşımlarının aktif olarak kullanılabilecekleri ortamların başında gelirler. Bu bakımdan halk bilimi ürünlerinin yaratım, icra, aktarım sürecinde icracıları, katılımcıları, icranın yapıldığı ortam ve koşulları, icra sırasında kullanılan araç-gereçleri, iletişim yollarını, ileti biçim ve türlerini, icraların işlevsel özelliklerini göz önünde bulunduran bağlam merkezli kuramların kaçınılmaz çalışma alanının önemli bir kısmını oluşturur. Bir bakıma toplumların mitik dönemden günümüze kadar uzanan süreçte ritüelleri kutsamaları, değerli kılmaları ve mutlak suretle bir anlatı (bazı ritüellerin anlatıları zaman içerisinde kaybolmuş olabilir) üzerine inşa etmeleri de ritüellerin kültürel varlığı üretme, muhafaza etme ve sürdürülebilir kılma özellikleriyle ilgilidir.

Bireyin, topluma mensubiyet ve aidiyet duygusunu pekiştiren ve bu vesileyle topluma ait ürünlerin yeniden yaratımını sağlayan ritüeller, dini ya da din dışı olsun mutlak suretle bir kutsallıkla ilişkilidirler (Durkheim, 1947:225-226). Bu bakımdan seküler olarak tanımlayabileceğimiz günümüz dünyasında dahi yeni üretim ve var oluşların kişilerarası ilişkiler bağlamında şekillendiği görülür. Toplum içerisindeki bireyler arası bu ilişkilerin sahip olduğu ritüel formları dahi kutsalın üretildiği yer olmaya devam etmektedir (Goffman, 2006: 81, 95). Bu noktada Turner'ın tespitleri oldukça dikkate değerdir. "Sosyokültürel yaşamın organizasyon biçimindeki tüm değişikliklere rağmen ritüellerin dönüşüme uğrayarak da olsa sosyal ve dinî hayatın temel biçimlerinden biri olmaya devam ettiğini vurgulayan Turner, örnek olarak hac ritüelini göstermektedir. Buna göre kurumsal dinlerdeki hac, yazılı kültüre dayanmayan toplumlarda geçiş ritleri ile bir talihsizlik ya da bir hastalıktan

kurtulmak üzere düzenlenen ritler fonksiyonel benzerdir” (Turner, 1974:65’ten akt. Şahin 2008: 271).

Yapısal özellikleri gereği birey ya da topluluk olarak bir durumdan başka bir duruma, bir statüden başka bir statüye geçiş sağlama işlevleri birincil sırada karşımıza çıkan ritüeller, bu özellikleri nedeniyle bilim çevrelerinde “rite of passage”¹, yani “geçiş ritüelleri” adı altında incelenmiştir. Arnold Van Gennep, Victor Turner, Lauri Honko ve Lévi-Strauss bu alanda çalışan önde gelen araştırmacılar olmuşlardır. Arnold Van Gennep ritüellerin, dünyanın her yerinde “preliminal (eşik öncesi)”, “liminal (eşikte)” ve “postliminal (eşik sonrası)” şeklinde üç aşamadan oluştuğunu ileri sürerek “Rites De Passage/Geçiş Ritüelleri” kavramı çerçevesinde üç farklı ritüel tanımı yapmıştır. Bu çerçevede ritüelleri; “Ayrılık Ritüelleri”, “Geçiş Ritüelleri” ve “Birleşme Ritüelleri” olmak üzere üç grupta sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmanın temel hareket noktası ise “eşik (liminal)” kavramı olmuştur (Gennep, 1960: 11). Victor Turner ise bilhassa “liminality (eşiklilik)” ve “Communitas (kolektif eşitlik)” kavramları üzerinden yeni bir sınıflandırma yaparak ritüellerin iklime bağlı mevsimsel/sezonluk olabilecekleri gibi yaşamsal geçiş, dönüşüm ve krizleri de kapsayabileceklerini belirtmiş ve bu geçişlerin, bireysel ya da toplumsal olabileceğini vurgulamış ve bu doğrultuda bir sınıflandırma önerisi sunmuştur (Turner, 1969: 95-97).

Bu tanımlama ve sınıflandırma çalışmaları içerisinde dikkat çeken ve son yıllarda sosyal bilimler çevrelerince yaygın olarak kabul görmeye başlayan bir diğer tasnif ise Lauri Honko tarafından yapılmıştır. Honko, önerisini ritüeli bir süreç olarak gören ve “eşik (liminal)” kavramı üzerinden tanımlayarak sınıflandıran bu önerilerden hareketle ortaya koymuştur. Honko, özellikle ritüellerin süreç analizini yapmak amacıyla ortaya koyduğu sınıflandırmada, ritüelleri üç başlık altında toplamıştır:

1. Geçiş/Giriş Ritüelleri,
2. Takvimsel Ritüeller,
3. Kriz (Yaşamsal Kriz) Ritüelleri (Honko, 1979: 374-380).

¹ Bu kavram bilimsel anlamda yaygın olarak ilk defa Arnold Van Gennep tarafından *The Rites of Passage* adlı çalışmasında kullanmış ve ardından yaygınlık kazanmıştır. Söz konusu çalışma için bk. (Gennep, 1960).

Bu sınıflandırma doğrultusunda Gennep'in "Ayrılma", "Geçiş" ve "Birleşme" olarak üçe ayırdığı ritüeller yine "geçiş ritüelleri" başlığı altında yer almıştır. Gennep ve Turner tarafından bahse konu olan "mevsimsel" ve "sezonluk" ritüellerin, toplumların sosyo-ekonomik durumlarına göre değişiklik gösterebileceği vurgulanarak "takvimsel" olarak ele alınmış ve yaşam krizlerini kapsayan "kriz ritüelleri"nin ise istenmeyen durumların ortaya çıkmasına bağlı olarak gerçekleştirildiği belirtilerek bu başlık üçüncü sıraya koyulmuştur (Akın, 2020: 235).

Ritüelin tanımı ve tasnifine yönelik bütün yaklaşımlar gelenek içerisindeki bütün kültürel ve edebi ürünlerin, adetlerin, törelerin ve uygulamaların içerisinde bulunduğu geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu bakımdan halk bilimi disiplini çerçevesinde yapılan bilhassa alan araştırması merkezli derleme çalışmalarında ritüellerin göz ardı edilmesi her zaman araştırmaların bir tarafının eksik kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle de geçiş ritüelleri başta monografi türündeki çalışmalar olmak üzere halk bilimi ve halk kültürü alanındaki derleme merkezli çalışmaların odak noktasını oluşturmuştur.

Ülkemizde de geçtiğimiz yüzyılın bilhassa ikinci yarısından itibaren bilim çevrelerinin dikkatini cezbeden ritüel çalışmalarında da yukarıda sözünü ettiğimiz yaklaşımlar benimsenmiş ve halkın gelenek, görenek, örf ve adetlerine dayalı bütün uygulamalar bu kapsamda "geçiş dönemleri" adı altında sınıflandırılarak incelenmeye başlanmıştır. Bilhassa köy ve kent monografisi türündeki halk bilimi disiplini merkezli çalışmalarda doğum, evlenme ve ölüm olaylarına yönelik tören, kutlama ve uygulamaların tamamı "geçiş dönemleri" adı altında toplanarak incelenmiştir. Geçiş ritüelleri yerine "geçiş dönemi" kavramının tercih edilmesinin temel nedeni ise bu adlandırmanın tören, kutlama ve âyin gibi toplu uygulamaları içine alan ritüeller dışında çeşitli maddi kültür unsurlarını ve halk bilimi ürünlerini içerisine almasıdır.

b. Konu ve Kapsam

Geçiş dönemi kavramı, halk bilimi ve halk kültürü araştırmaları içerisinde halkın gelenek, görenek, adet ve uygulamalarını içerisine alan geniş bir alana sahiptir. Bu bağlamda, halk bilimi ürünlerinin büyük çoğunluğu toplumun ritüel

merkezli olarak ortaya koydukları ve devam ettirdikleri bir sürecin tamamını konu edinir. Dolayısıyla geçiş ritüelleri de bir bakıma halk bilimi ürünlerinin yaratım ve aktarımının sağlandığı uygulamalardır. Bu tespitler doğrultusunda bu çalışmamızın evrenini geçiş ritüelleri ve bu ritüeller bağlamında ortaya çıkan halk bilimi ürünleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın örnekleme ise İzmir ilinin Karaburun ilçesine bağlı Eğlenhoca köyüdür. Bu çerçevede “İzmir-Karaburun Geçiş Dönemleri: Eğlenhoca Köyü Örneği” başlıklı tezimizin konusu ise Eğlenhoca köyünde gerçekleştirilen geçiş dönemi adet, gelenek, görenek ve uygulamalarıdır.

c. Amaç ve Önem

Bu çalışmada, saha çalışması yöntemi ile İzmir ili, Karaburun ilçesi, Eğlenhoca köyünün doğum, sünnet, evlenme/düğün ve ölüm başlıklarıyla bu geçiş dönemleri etrafında gelişen uygulama, gelenek, ritüeller gibi normları tespit etmek; bu verileri geçmişten günümüze geçirdikleri değişim ve dönüşümlerle kayıt altına alarak incelemek amaçlanmıştır. Diğer bilimsel araştırmalara kaynaklık etmesi umulan çalışma, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler nedeniyle geçiş dönemi ritüellerinin yıpranarak unutulmasının önüne geçilmesi açısından da önem taşımaktadır.

d. Yöntem

İzmir’in Karaburun ilçesine bağlı Eğlenhoca köyünde gerçekleştirilen geçiş dönemlerini konu edinen bu çalışma, saha araştırması merkezli gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Eğlenhoca köyünde halk bilimi derleme yöntem ve tekniklerinden istifade edilerek alan araştırmaları yapılmıştır. Saha çalışmalarımız sırasında gözlem, katılımlı gözlem, mülakat (görüşme) ve derinlemesine mülakat tekniklerinden istifade edilmiştir.² Yapılan gözlem ve mülakatlar sırasında bazen ses kayıt cihazı kullanılırken bazen de video kamera aracılığıyla kayıtlar yapılmıştır. Ayrıca gerekli

² Eğlenhoca merkezli gerçekleştirdiğimiz saha çalışmalarında kullandığımız halk bilimi derleme yöntem ve teknikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Tan, 2003), (Çobanoğlu, 2005), (Ekici, 2013). Ayrıca halk bilimi derleme yöntem ve teknikleri hakkında geniş bilgi için istifade edilebilecek yerli ve yabancı müellifler tarafından kaleme alınan başlıca kaynaklar için bk. (Saintyves, 1951), (Goldstein, 1977), (Bali, 1988), (Sakaoğlu, 1988), (Krohn, 2004), (Gürçayır Teke, 2016).

görülen ritüeller ve maddi kültür unsurları fotoğraf makinesi kullanmak suretiyle fotoğraflanmıştır. Elde edilen malzeme halk bilimi yaklaşımları çerçevesinde deşifre edilmiş ve geçiş dönemleri merkezli sınıflandırılarak incelenmiştir.

1.1.1. Coğrafya

Bozulmamış doğası, mavi bayraklı plajları ve el değmemiş koyları ile bilinen Karaburun ilçesinin İzmir il merkezine uzaklığı 106 km'dir. Yüz ölçümü 421 km²'dir. Ege Bölgesi'nin en çıkıntılı kara parçasında, yarımada şeklinde, genel olarak Urla Yarımadası diye geçen bölgenin kuzeyinde bulunur. İlçenin güneyinde Urla, batısında, kuzeyinde ve doğusunda Ege Denizi bulunmaktadır. Karaburun'un iç denize bakan doğu yönünün karşı kıyısında Foça, Küçükbahçe tarafının karşı kıyısında ise Çeşme ilçeleri yer alır. İlçe merkezi Kaza, İskele, Burgaz Arkası ve Bodrum olarak 4 ana kısma ayrılmıştır. İskele'de balıkçı barınağı, kordon boyu, balık lokantaları bulunurken Burgaz Arkası daha çok yazlıkların olduğu kesimdir. Bodrum'da bulunan plaj en çok tercih edilen plajlardandır. Karaburun'da herhangi bir yerleşimin söz konusu olmadığı Büyük Ada, Uzun Ada, Göyne ve Bayta (Goni) Adaları mevcuttur.

Yarımadada 18. yüzyıl köy yerleşimlerine bakıldığında korsan tehdidi ile köylerin denizden görünmeyen dağ yamaçlarına kurulduğu görülürken bu durum, 19. yüzyılda değişmiş ve yerleşim için sahil kenarları tercih edilmeye başlanmıştır. Ambarseki, Bozköy, Eğlenhoca, Hasseki, İncik, Kösedere, Küçükbahçe, Mordoğan, Parlak, Saip, Salman, Sarpıncık, Tepeboz/Yeniliman ve Yayla; Karaburun ilçesinin köyleri olmakla birlikte 2012 yılından itibaren büyükşehir yasası nedeniyle mahalle statüsüne geçmiştir. Karaburun İskelesi, Mordoğan İskelesi, Kaynarıpınar İskelesi (İncik Köyü), Esendere İskelesi (Ambarseki Köyü), Saip İskelesi, Yeniliman İskelesi (Tepeboz Köyü), Denizgiren İskelesi (Küçükbahçe Köyü) ilçede yer alan iskelelerdir.

Oldukça engebeli bir yeryüzü yapısına sahip olan yarımada'nın orta bölümünde kuzey-güney istikametinde uzanan Bozdağ kütlesi, 1212 metreye ulaşan yüksekliğiyle (Akdağ Tepesi) yarımada'nın en yüksek kesimini oluşturur. Ovalık bölgeler oldukça azdır. Karaburun'da yerleşim, dağların denize dik inmesinden etkilenmiş; eski zamanlardaki korsan tehdidi dolayısıyla da köyler, genellikle tepelerin yamaçlarına, denizden kolayca görülmeyen noktalara kurulmuştur. Köylerin genellikle deniz ulaşımını mümkün kılacak iskeleleri vardır. Karaburun, İzmir Körfezi boyunca uzanan ve koyları çok sık olan bir sahil şeridinde sahiptir.

Sıcağibükü, Kumburnu, Çatalkaya Körfezi, Mordoğan İskelesi, Ardıc, Kaynarıpınar, Boyabağı, Akbük, Eşendere, Olcabük, Bodrum, Karaburun İskelesi, Yeniliman, Denizgiren, Karareis, Kocadere ve Gerence sahil şeridindeki koylardandır.

İdari sınırları hemen hemen coğrafi sınırlarına uyar. Karaburun ilçe merkezi Çeşme ilçesine 46 km uzaklıktadır. Yine yarımada kıyıları; Foça'ya 14 mil, Yunanistan'ın Midilli Adası'na 20 mil ve Sakız Adası'na 15 mil uzaklıktadır.

Tipik Akdeniz iklimi ve bitki örtüsüne sahip yarımada makiler önemli yer kaplar. Deliceler, kocayemiş, sandal, menengiç, kermez meşesi, tesbih, akça ağaç, sakız, laden gibi bitkilerden oluşan örtünün şifalı otlar açısından da zengin olduğu bilinmektedir. Bölgede 27.000 hektar kızılçam ormanı mevcuttur. Akdeniz foku, kaya kartalı, tarla ardıcı, gümüş martı, kukumav ve ibibik bölgede doğal yaşamın bir parçası olarak bulunmaktadır.

Son 5 yılın ortalamalarına göre yıllık yağış miktarı 650-750 mm, en düşük sıcaklık -2°C ve en yüksek sıcaklık ise 35°C'dir.

1.1.2. Tarih

Karaburun'un 3-4 km güneyindeki Çakmaktepe mevkiinde yapılan kazı çalışmalarındaki buluntular, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerden biri olduğunu, bölgede yerleşimin MÖ 4000'lere dayandığını göstermektedir. Kösedere Köyü Boyabağı yakınlarındaki kalıntı ve buluntular ise M.Ö. 1000-M.S. 1000 yılları arasında bölgede yerleşildiğini göstermektedir. Büyükada'da Roma Dönemi Kaya Mezarları tespit edilmiştir. Hisarcıkaltı mevkiindeki kale kalıntısı, bölgede Doğu Roma İmparatorluğu'nun geç döneminde de yerleşim olduğunu göstermektedir.

Bölgedeki Eski Çullu Camii ve Eski Mordoğan Ayşe Kadın Camii erken dönem Türk hâkimiyetini ortaya koyar. 1415'te Osmanlı topraklarına dahil olan Karaburun 19. yüzyılda Aydın Vilayeti'nin İzmir merkez ilçesine bağlı nahiye merkezi olduktan sonra 1910'da Çeşme'den ayrılarak ilçe haline gelmiştir. Osmanlı dönemi Karaburun tarihinin en önemli hadiselerinden biri de 1400'lü yıllarda yaşanan ve Börklüce Mustafa isyanıdır.

Balkan Savaşları sonrasında Anadolu'nun pek çok yerinde görülen kaos ortamı Karaburun'da da mevcuttur. Yüzyıllarca Türklerle bu toprakları paylaşmış olan Rumlar, yöreyi terk etmek zorunda kalmıştır.

Bölge, 23 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmesinin ardından 17 Eylül 1922'de işgalden kurtarılmış ve yöreyi terk etmek durumunda kalan yerli Rumların ayrılışından sonra ekonomik ve toplumsal alanlarda yapısal değişikliğe uğramıştır.

Bilinen en eski adı Mimas olan bölgenin, Bizans ve erken Osmanlı döneminde bazı harita ve belgelerde Sytelarios olarak geçtiğinden söz edilir. Bölgenin adı yine eski haritalarda Capo Calaberno olarak da görülmektedir. Türk himayesine girmesinin ardından Ahurlu/Ahırlı ismini alan yöre hakkında, Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'sinde de bilgiler yer almaktadır. Karaburun ismi hakkında ise birkaç varsayım üzerinde durulur. Bunlardan biri bölgenin eski adı olan Capo Calaberno'yu çağrıştırması ilgisıyla koyulduğudur. Diğer, yarımada ilk varışta karşılaşılan burnun Kömür Burnu olmasından kaynaklandığı ve bu kayaların rengi yüzünden Karaburun dendiği ile ilgilidir. Bir diğeri ise eski Türklerde yönlerin adlandırılmasıyla ilişkili olup kuzey yönünün "kara", güney yönünün ise "ak" olarak adlandırılması mantığına dayandırılmaktadır. Şimdiki ilçe merkezi eski haritalarda "Karaburun", güneyde kalan Esendere ise "Akburun" olarak geçmektedir.

1.1.3. Karaburun Hakkındaki Mitolojik Anlatmalar

Rüzgarlarıyla meşhur Karaburun'da bugün Bozdağ olarak bilinen dağ kütlesi Yunan mitolojisinde Mimas Dağı olarak anılır ve Homeros'un ünlü eseri Oddysea'da rüzgârlı Mimas (Windy Mimas) olarak yer alır. Hikâye, mitolojik tanrılarla savaşan Gigantların (Devler) lideri olan ve tanrı Zeus'u çok zorlayan Mimas'ın, üzerine erimiş demir, çelik ve bakır dökülerek öldürülmesi ve bir daha uyanmamak üzere söz konusu dağların altına gömülmesine dayanır.

Bölge ile ilgili bir başka mitolojik öykü ise Narkissos'un öyküsüdür. Kimseye yüz vermeyen peri kızı Ekho, Narkisos'a âşık olur. Bu defa da kendisi aşkına karşılık bulamaz ve günden güne eriyip ölür. Buna sinirlenen tanrılar Narkisos'u cezalandırır. Bir su kenarına su içmek için eğildiğinde suya yansıyan görüntüsüne âşık olur ve

aynı Ekho gibi günden güne eriyerek ölür. Öldüğünde ise nergis çiçeğine dönüşür. Karaburun da nergis çiçekleriyle ünlü bir yarımada'dır.

Yunan mitolojisine göre kocası Zeus'u kıskanan Hera'nın onu gözetlemek üzere görevlendirildiği iki gözcüden biri olan İris de Mimas'a gönderilmiştir. Bölgedeki İris Gölü'nün de adını bu anlatıdan aldığı söylenir.

1.1.4. Turizm

Pek çok doğal zenginliğe sahip olmakla birlikte eski yolunun dar ve virajlı olması sebebiyle tatil turizmi açısından yoğun bir bölge değilken yeni yapılan kara yolu ile birlikte yoğunluk artmaktadır.

Genellikle kayalık bir yapıya sahip olan Karaburun'da deniz suyu, açık denizle bağlantısı olduğundan oldukça temiz ve berraktır. Bölgede çok sayıda koy bulunur. Yaz aylarında öğleden sonra başlayıp hava kararınca kadar her gün düzenli esen imbat rüzgârına sahip olan ilçede Karaburun Yelken Kulübü de bulunur. İlçede dalış merkezleri de aktiftir. Mordoğan'da bir yat limanı bulunmaktadır.

Kelebek, çiçek Şekilçiliği ve doğa yürüyüşleriyle ilgilenen yerli turist için de ilçenin çekici, bakir bir doğası vardır. Yabancı turist sayısının çok az olduğu bölgede eğlence merkezleri sınırlıdır. Turistik otel sayısı da az olan Karaburun'da daha çok pansiyonlar ve butik oteller konaklama imkânı sunar.

Ayrıca ilçede 2018'den beri her yıl Karaburun Nergis Festivali düzenlenmektedir.

Karaburun; deniz, sualtı sporları, doğa yürüyüşleri, tırmanış faaliyetleri, köy turizmi, ekolojik ve agro turizm gibi turizm seçenekleri için ideal özellikler taşımaktadır.

1.1.5. Tarım ve Hayvancılık

Yarımada engebeli bir araziye sahip olduğu için tarım alanları kısıtlıdır. Badem, enginar, nar, narenciye, üzüm, zeytin, nergis, sümbül bölgenin ticari ürünlerindendir. Yarımadada 2 bin 560 hektar arazide 471 bin zeytin ağacı bulunmakta ve ürün yıllarında yaklaşık 3 bin 500 ton ürün alınabilmektedir.

Üzümcülük ise günümüzde 60 hektarı çekirdeksiz ve 10 hektarı çekirdekli olmak üzere 70 hektarlık bir arazide sürdürülmektedir. Nergis ve sümbül yetiştiriciliğinde 156.3 dekar araziden 22.000 çiçek elde edilmektedir. Enginar üretimi ise yaklaşık 140 hektar arazide yapılmakta ve her yıl 6.450.000 enginar kesilmektedir. Narenciye üretiminde ise limon, mandalina ve portakal olarak yaklaşık yılda bin 600 ton ürün alınır.

Hiçbir işlem görmeden dalından koparılarak yenebilen hurma zeytin ve keçi sütünden elde edilen kopanisti peyniri Karaburun'a özgü ürünler olarak nitelendirilebilir.

Arıcılık, yine bölgenin önemli gelir kaynaklarından. Karaburun balının kendine has bir aroması bulunmaktadır.

Bölgede özellikle küçükbaş hayvancılık faaliyetleri sürdürülmektedir. Karaburun'un doğal şartlarında taze otları yiyerek yetişen keçiler bölgenin simgesi haline gelmiştir.

Yörede ağ ve olta balıkçılığı yapılmaktadır. Bölgede tercih edilen kefal avcılığının yanında kalamar, mercan, istavrit, kolyoz, sargoz, kupes, melanur, hani avcılığı da amatör olarak yapılmaktadır⁴.

1.2. EĞLENHOC A KÖYÜ

Eğlenhoca köyü il merkezine 95, ilçe merkezine 15 km uzaklıktadır. Eğlenhoca, muhtarlıkta kayıtlı 178 haneli ve 2021 yılı verilerine göre 245'i erkek, 207'si kadın olmak üzere 452 nüfuslu bir köydür. Ekonomik nedenlerle köyün nüfusu yıllara göre değişiklik göstermiştir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Ayrıca Salih Köse, Eğlenhoca hakkında şunları ifade etmektedir: "Eğlenhoca: (Köy) Mordoğan nahiyesine bağlı bir köydür. Köy, ilk olarak bugünkü Eğlenhoca yakınlarında bulunan Ovacık mevkiinde kurulmuş, iki kere yer değiştirdikten sonra

⁴ Karaburun hakkındaki coğrafya, tarih, mitoloji, turizm, tarım ve hayvancılık başlıkları altında verilen bilgiler, şu genel ağ kaynaklarından özetlenerek derlenmiştir:

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Karaburun> (20.06.2022).

<http://www.karaburun.gov.tr/cografya> (20.06.2022).

<http://erkmensenan.blogspot.com/2010/03/karaburun-ve-cevresinin-ilkcag-tarihsel.html> (20.06.2022)

<https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/hakkinda/116> (08.07.2022).

XVII. yüzyılda bugünkü yerine taşınmıştır. 1831 tarihli nüfus sayımı verilerine göre yarımada da bulunan köylerden biri de Eğlenhoca'dır. 1891 senesi salnamesinde ve 1923 senesi istatistiklerinde de adı geçmektedir" (Köse, 2014: 15). "1891 senesi salnamesinde 120 emakin 299 ve 538 kişi, 1923 senesi istatistiklerinde ise 157 hane ve 687 kişidir. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde 1926 senesinde 160 hane, 1935 senesinde ise 681 kişi olmuştur" (Köse, 2014: 143).

Şekil 2: Eğlenhoca Köyü

Köyün iklimi, Akdeniz iklimi etki alanı içerisinde.

Köyde var olan ilkokul çok uzun yıllardır kapalı olduğundan köyün tüm öğrencileri taşımali eğitimden yararlanmakta ve eğitim görmek için Mordoğan'a gitmektedir.

Köyde içme suyu ve kanalizasyon şebekeleri vardır. Sağlık ocağı olmamakla birlikte haftada bir doktor gelmekte ve köy halkı doktora ilaç yazdırabilmektedir. Telefon ve elektrik mevcuttur. Kara yolundan önce her türlü ulaşım ve taşıma Kaynarıpınar'daki limandan İzmir'e ve Menemen'e gidiş geliş yapan tekneler ve yelkenliler ile sağlanmaktayken günümüzde köy, asfalt bir kara yoluna sahiptir.

1960'lı yılların başlarında yapılan kara yolundan sonra ulaşım, çok daha kolay hâle gelmiştir.

Şekil 3: Eğlenhoca Köyü Sınırları⁵

Köyün ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köyde zeytin, üzüm başta olmak üzere hemen hemen tüm meyve ve sebze çeşitleri yetiştirilmektedir. Büyükbaş hayvancılıkta inek, küçükbaş hayvancılıkta koyun ve keçi yetiştiriciliği ve denize 1 km kadar yakın olması sebebiyle de balıkçılık yapılmaktadır. Eğlenhoca'da arıcılık faaliyetleri de kendini göstermektedir. Köyde erkekler de kadınlar da tarım ve hayvancılıkla uğraşır.

Gökhan Erşen, çalışmasında şarap üretiminin Eğlenhoca'da amatörce yapıldığından ve butik şarapçılığın bölgede teşvik edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir: "Rumlar zamanında yaygın olan ve yaklaşık 35-40 yıl öncesine kadar devam eden bağcılık, Karaburun'un en önemli gelir kaynaklarından birini oluşturmaktaydı. Fakat günümüzde bağcılık ve şarap üretimi yok denecek kadar azdır. Fakat amatör olarak şarap üretimi hala daha Eğlenhoca köyü, Kösedere köyü, Ambarseki köylerinde devam etmektedir. Bu üretim yerel halk kendi tüketeyeceği kadardır ve bunu dışarıdan gelen yabancılardan saklamaktadır. Yasal yaptırımlardan çekinen yerel halk şarap üretimini gizli bir şekilde sürdürmektedir ve bu üretimden elde edilen şarabı turizme açamamaktadır. Hâlbuki butik olarak üretilen bu şaraplar

⁵ <https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi> sayfasından yararlanılmıştır (21.03.2022).

şarap turizmi kapsamında turizme açılabilse sofralık olarak kullanımda getireceği ekonomik katkının çok daha fazlasını yerel halka kazandıracaktır. Bölge ve yerel halkın ekonomik olarak faydalanabilmesi için çeşitli yasal değişiklikler ile butik şarapçılık teşvik edilebilir" (Erşen, 2017: 138).

Şekil 4: Eğlenhoca Köyünden Bir Görüntü

Köyde geleneksel kıyafetlerin kullanımı büyük ölçüde terk edilmiştir. Örneğin evli ve yaşlı kadınların giydiği cübbe, nişanlı ve yeni evli kadınların giydiği yarım fistan ve başlarına örttükleri siyah çeki denilen geleneksel örtü yerini daha modern kıyafetlere bırakmış durumdadır. Başlık kullanımı ise çok eski zamanlarda kalmıştır. Bununla birlikte tastar⁶ ve sadece kadınlarda şalvar kullanımı devam etmektedir. Kadınların örtüleri çeşitlendiğinden tastar kullanımı erkeklerde daha yaygın hâle gelmiş durumdadır.

"Eskiden kadınlar da poşu takardı. Bembeyaz tastar olurdu. Onun üstüne tepesigüllü, yanıbaşı takarlardı. Cübbe giyerlerdi, topuklarına kadar bir eteği olurdu o cübbenin. Beli de lastikli ve hepsi siyah olurdu. Genç kız giymezdi o cübbeyi. Evlenen kadın giyerdi. Geleneksel bir kıyafetti. Genç kızlar genelde şalvar, etek giyerlerdi." (KK 14)

⁶ Özellikle erkeklerin kullandıkları bir tür başörtüsü.

"Çok eskiden cübbe vardı. Beli büzgülü, lastikli, siyah olurdu. Onun üstüne de kalın astarlı kalın bir üstlük alırlardı. Kıyafetinin üzerine giyerlerdi. Dışarılıktı. Yaşlılar giyerdi. Eskiden başlık da vardı. Ama ben pek yetişmedim." (KK 2)

"Nişanlı, evli genç kadınlar yarım fistan dediğimiz giysiyi giyerlermiş. Başlarına siyah çeki örterlermiş." (KK 31)

Eski gelinlikler de "uskufa" denilen kendinden nakışlı, genellikle fuşya renginde bir kumaştan yapılmaktadır.

"Uskufa dediğimiz kendinden nakışlı bir kumaştan yapılmış gelinlikler. Genellikle pembe, fuşya renklerinde olurmuş." (KK 31)

Eğlenhoca köyünde örfler, âdetler, gelenekler ve göreneklerin pek çoğu eski zamanlarda olduğu gibi devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Ahlaki değerlerine de sahip çıkan köy halkı ilişkilerini saygı çerçevesinde yürütmektedir.

Köyde yapım kitabesine göre 1821/1822 (hicri 1237) tarihinde inşa edilmiş bir cami, bir kahvehane, bir kooperatif, bir oyun parkı, bir köy odası, bir köy meydanı, bir restoran ve şu anda aktif olmayan bir ilkokul ile iki adet okul lojmanı bulunmaktadır. Herkesin evinin önünde olmasa da pek çok kara fırın mevcuttur. Köyde doğal kaynaktan gelen pek çok çeşme, ikisi sürekli sistem olmak üzere üç adet zeytin işleme tesisi, bir adet keçi peyniri mandırası ve bir adet DSİ sulama barajı vardır.

Şekil 5: Eğlenhoca Köyü Kahvehanesi

Şekil 6: Caminin Minaresi, Kitabesi ve Girişi

Şekil 7: Eğlenhoca Camii

Şekil 8: Köy Meydanından Bir Görüntü

Şekil 9: Öğretmen Lojmanı

Şekil 10: Aktif Olmayan İlkokul

Şekil 11: Köy Meydanında Ürünlerini Satan Kadınlar

Şekil 12: Kontinü Sistem Zeytinyağı Fabrikası

Şekil 13: Baraj Gölü

Şekil 14: Baraj Gölünden Bir Görüntü

1.2.1. Eğlenhoca Köyünün Tarihçesi

Eğlenhoca köyünün kimler tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Karaburun Belediyesinin verilerine göre 1505 yılında kurulduğu bilinen ve bölgenin en eski köylerinden biri olan Eğlenhoca da görülmesi gereken tarihî ve doğal değerlere sahip bir köydür.

Yaptığımız derlemelere göre önce Başpınar'a, sonra Ovacık'a, sonra Örendamı'na, sonra Zeytindamı'na, sonra da köyün şimdiki yerine yerleşilmiştir. Bir süre deniz kıyısında Dereagzı'na kahvesi dahi olan bir köy kurulmuş fakat korsan korkusu yüzünden köy tekrar yukarı taşınmıştır. Anadolu'nun pek çok köyünde olduğu gibi burada da dağ dibinde, eteğinde olmak gelebilecek saldırılardan korunmak için tercih edilmiştir. Yine belediye verilerine göre yarımada tepelerin yamaçlarına 18. yüzyılın sonuna kadar kurulan Karaburun köy yerleşimlerinin en

önemli özelliği denizden bakıldığı zaman kolay kolay görülmeyecek yamaçlara kurulmuş olmalarıdır. Bunun nedeni köylerin ilk kurulduğu dönemlerde, denizden gelebilecek korsan saldırılarına karşı köyleri koruyabilmektir.

Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgilere göre seferberlikten sonra Karaburun'un erkekleri hastalığa tutulmuştur. Köyde erkek kalmadığından kadınlar dul kalmıştır. Muğla tarafından bir gemi erkek getirilip burada evlendirilmişler. Getirilen erkekler yetmeyince bir gemi erkek de Mora Yarımadası'ndan getirilmiş. Hatta köyde kalın bacaklıların Yörük, ince bacaklıların çingene olduğuna dair şakalar yapılmaktadır.

Belediyenin sitesinde "1415'te Osmanlı topraklarına katıldı; 19. yüzyılın sonunda Aydın Vilayeti'nin İzmir merkez ilçesine bağlı nahiye merkezi oldu. Daha sonra Çeşme ilçesine bağlı Ahırlı isminde bir bucak iken, 1910 yılında Çeşme'den ayrılarak ilçe haline getirildi ve adı değiştirilerek Karaburun denildi." bilgisi mevcuttur. Eğlenhoca'da yaptığımız görüşmelerde de kaynak kişilerimiz dedelerinin Aydın'dan, Antalya-Akseki'den geldiğini belirtmektedir.

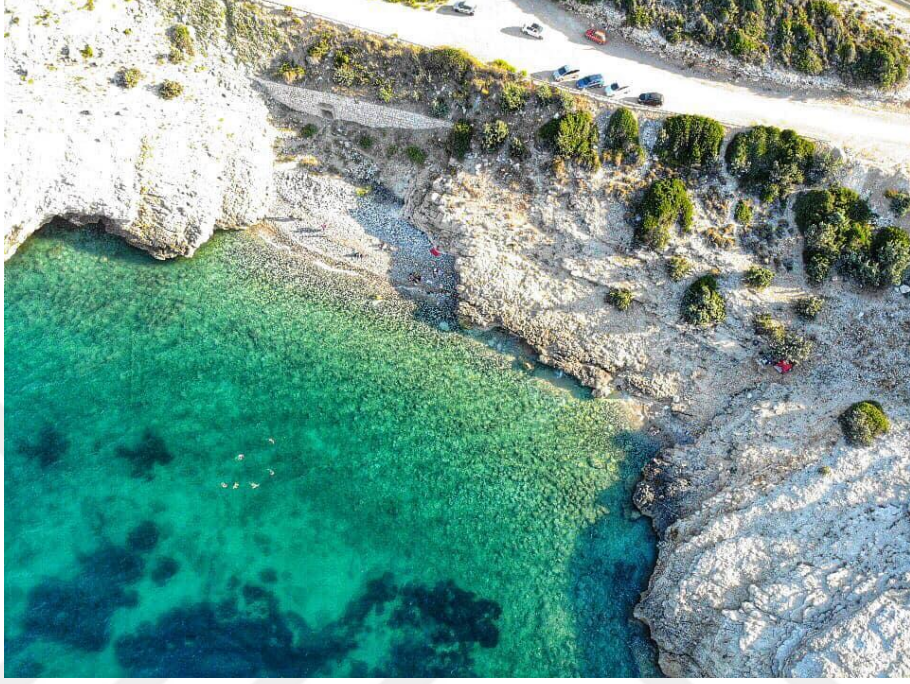
1.2.2. Eğlenhoca Köyünün Coğrafi Konumu ve Fiziki Coğrafya Özellikleri

Eğlenhoca köyü İzmir ili, Karaburun ilçesine bağlı olup İzmir-Karaburun kara yolunun 91. kilometresinde kuruludur. Bir taraftan İzmir-Karaburun ana yoluna bağlanırken diğer taraftan İncik ve Kösedere köylerine bağlanmaktadır. Köyün alanı yaklaşık 42 000 000 m² olup sınırları hem batısından hem doğusundan denize ulaşır. Yarımada EĞlenhoca'dan başka bu özelliği gösteren köy yoktur.

Köy merkezinin kuzey batısında İncik, batısında Kösedere ve Bozdağ, doğusunda Ege Denizi ve karşı kıyıda Foça, güneyinde Mordoğan bulunmaktadır. Eğlenhoca köyü, Kösedere ve İncik köyleri yaklaşık 1'er km ara ile bir sac ayağı oluşturur. Köy bir vadi yamacına kurulu olduğundan genellikle eğimli, engebeli bir araziye sahiptir. İncik ve Eğlenhoca arasında bulunan dere aynı zamanda bu iki köyün arasındaki sınırı da belirler. Derenin denizle kavuştuğu mevkinin adı Dereağzı'dır. Köy halkı buraya Dereyanı da demektedir. Eğlenhoca köyü

Dereağzı'na yaklaşık 1 km mesafededir. Dereağzı'nın yanında Süngerci koyu yer almaktadır. Bu iki koy Eğlenhoca'da denize girmek için en elverişli yerlerdir.

Şekil 15: Süngerci Koyu

Şekil 16: Dereağzı Koyu

Batısında kuzey-güney istikametinde uzanan Bozdağ kütlesi, 1212 metreye ulaşan yüksekliğiyle (Akdağ Tepesi) yarımadaının en yüksek kesimini oluşturur. Dağlar yarımadaının genelinde denize dik indiğinden yerleşim de buna göre yapılmıştır.

İklimi Akdeniz iklimi, bitki örtüsü de tipik bir Akdeniz bitki örtüsü özelliği taşır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlıdır. Zengin bir maki topluluğu görülen köyde kıvılcım, deliceler, kocayemiş, sandal, menengiç, kermez meşesi, tesbih, akça ağaç, sakız, laden gibi bitki türleri de bulunmaktadır.

1.2.3. Eğlenhoca Köyünde Tarım

Eğlenhoca köyünün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. İklim özellikleri ve toprak yapısı gibi coğrafi koşullara uygun olarak zeytin, narenciye, enginar, defne, nergis, sümbül ve üzüm yetiştiriciliği önemli tarımsal faaliyetlerdendir.

Köyde hemen hemen tüm meyve ve sebze türleri yetişmektedir. Bunların bir kısmı taze olarak tüketilmekte, bir kısmı ise konserve veya kurutma gibi yöntemlerle kışlık olarak hazırlanmaktadır.

Bugün pek çok yerde satılan nergis ve sümbüller yarımadaının birçok yerinde olduğu gibi Eğlenhoca'da da yetişmektedir.

Tütün, üzüm ve zeytin özellikle 70'li, 80'li yıllar arasında köyün kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Tütün, üretim yasağı getirilmeden önce köyün en önemli gelir kaynaklarından birisi halindedir. Nesiller boyunca köy ahalisi tarafından kırılan, dizilen, kurutulan ve balyalar halinde Mordoğan'a götürülen tütün, Mordoğan'a gelen Tekel eksperlerince kalite kontrolüne tabi tutulmuş ve yurt dışı bağlantılı şirketler tarafından ihraç edilmiştir. Yasaklarla beraber Eğlenhoca'da tütün üretimi de bırakılmıştır.

Şekil 17: Tütün ya da Fidan Dikiminde Kullanılan Bir Tarım Aleti

Şekil 18: Tütün Dizimi

Köyde tarım ürünü olarak sultaniye ve razakı üzümleşi çok uzun yıllardır önemli bir yer tutmaktadır. Çekirdeksiz sultaniye üzümünün saraya dahi Karaburun'dan gittiğı bilinmektedir. 1960'lı yılların başlarında Karaburun'un jeopolitik yapısı fark edildikten sonra yapılan yol ile yaş ya da kuru üzümle rırlarla

gelinip alınmaya başlanmış ve ihracatı yapılmıştır. Bağlar eskisi kadar olmasa da hâlen varlığını sürdürmekte, bağcılık faaliyetleri devam etmektedir.

Eğlenhoca zeytin yetiştiriciliği konusunda en parlak dönemini yaşamasa da zeytin hâlâ köyün başlıca geçim kaynaklarındandır. Özellikle hurma denilen zeytin türü dünyada nadir yetişen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. İsmi hurma meyvesine benzerliğinden alan ve dalında tatlanan bu zeytin erkence ağaçlarda yetişir ve tuzlanmaya ya da herhangi bir işleme ihtiyaç duymadan dalından koparılıp tüketilebilir. Kimyager Berna Didin, hurma zeytinden "Hurma zeytin, mikroklima iklimi etkisiyle Phoma Oleae adındaki bir mantarın zeytinleri ağaç üzerinde olgunlaştırmasıyla oluşuyor. Özellikle çiğ yağdığı zamanlarda çok daha fazla görebiliyoruz. Direkt dalından alıp yiyebildiğiniz için tuz oranı yok. Hurma zeytin sert bir zeytin değildir, sofralarda bulunan olgunlaşmış zeytinler gibi yumuşak bir zeytindir. Özellikle tansiyon, böbrek hastaları ve tuza karşı hassasiyeti olan insanlar hurma zeytini tercih ediyor. Çünkü diğer zeytinlerin bozulmaması için tuzlanması gerekiyor. İsteğe göre tuzlanabiliyor ve buzdolabında saklanması tercih ediliyor ama en lezzetli hali bu dönemdeki hali. Dünyada dört noktada hurma zeytin yetişiyor. Bunlar; Tiflis, Yunanistan, Karaburun ve Urla yarımadasıdır. Çevrelerinde de yetişebiliyor ama merkezi noktalar erkenci ağaçlarının yoğun olduğu bölgelerdir" diye söz etmektedir.⁷

Gökhan Erşen ise hurma zeytininin oluşumu hakkında şu bilgileri vermektedir: "Mevcut durum analiz edilirken yarımada has hurma zeytininden bahsedilebilir. Karaburun'un mavi bayraklı denizinin tuzuyla ve bir tür mantarın sporları ile olgunlaşır. Bu mantar sporları zeytin tanesinin üzerinde gezerler ve zeytin tanesini fermante ederler. Bu fermantasyon sonucunda Hurma zeytin oluşur ve hiçbir işlem görmeden henüz dalındayken yenecek kıvama gelir" (Erşen, 2017: 90).

Ayrıca Erşen, hurma zeytinin gastronomi turizmi açısından önemini de vurgulamaktadır: "Karaburun yarımadası kendine has hurma zeytini denenen bir tür zeytine ev sahipliği yapmaktadır. Yarımada'nın iklimi, denizinin tuzu gibi faktörlerle dalında fermente olup olgunlaştığı düşünülen hurma zeytini hiçbir işlem gerektirmeden dalından toplanıp tüketilebilmektedir. Başlı başına gastronomi turistlerinin ilgisini çekebilecek bir değer olan hurma zeytini sadece bu yörede

⁷ Söz konusu haber ve içeriğindeki bilgi için bk. <https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2021/12/02/dunyada-dort-bolgede-yetisiyor-izmirde-hurma-zeytinin-hasadi-basladi> (12. 07.2022).

yetiştiği bilinmektedir. Bu türün koruma altına alınıp, değerlendirilmesi, yarımadaıyla  zg nleşen bu değerin markalaşması sağlanabilir. Bu  r nler için oluşturulacak paketleme tesisleriyle bu değerlerin hem yurtiçinde hem de yurtdişında tanıtımı sağlanabilir" (Erşen, 2017: 137).

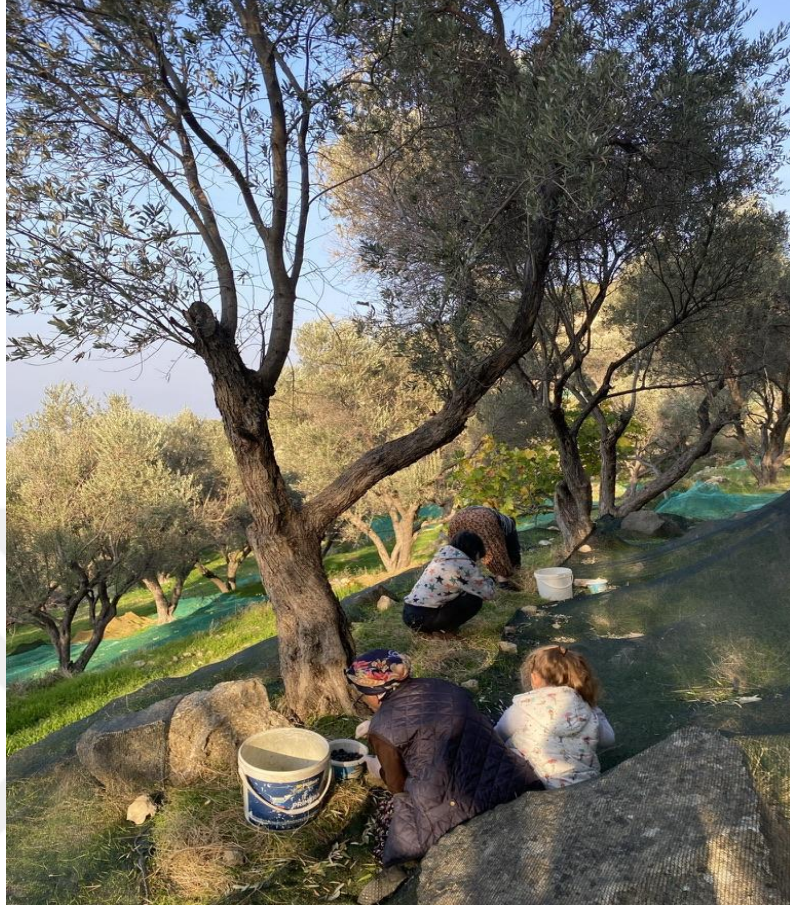
şekil 19: Hurma Zeytin

şekil 20: Sıyırma Yöntemi ile Zeytin Toplama

Şekil 21: Zeytin Toplama

Köyde ayrıca organik tarımcılık da gelişmektedir.⁸

1.2.4. Eğlenhoca Köyünde Hayvancılık

Eğlenhoca köyünde küçükbaş hayvancılık büyükbaş hayvancılığa göre daha yaygındır. Büyükbaş olarak inek, küçükbaş olarak ise koyun ve keçi yetiştirilmektedir. Karaburun'un simgesi haline gelen keçi, köyün coğrafi yapısına da uygun olduğundan tercih edilmektedir. Günümüzde o kadar olmasa da önceleri dağda 8-10 adet keçi sürüsü olduğundan bahsedilmektedir. Çobanlar aile olarak dağda yaşar. 14 yaşındaki genç kız bile sırtında tüfekte 700-800 başlı sürüye çobanlık yapabilir.

⁸ <https://dergiurla.com/organik-kulturunu-koruyan-ve-surdurebilen-bir-yer-eglenhoca-koyu/> (20.04.2022).

“Keçilerin ürünleri ‘nöbet’ diye tabir edilen bir sıra usulü ile toplanır. Sürüde birinin 10-20 tane keçisi varsa ona belli bir gün ‘nöbet’ verileceği söylenir ve o dönemin sütü, peyniri ‘nöbet’ sırası gelen tarafından alınır. Çobanlar o kişinin nöbetinde Ovacık’ta Kertir denen bölgede kayalara keçiyi yatırır, on kilo süt alacaksa beş kilo süt alırlar, beş kelle peynir alabilecekken sütlerden ancak üç kelle peynir çıkar. Gelen kişi çobanların gönlünü yaparsa hiçbir ürün ziyan edilmez, çobanlar da onların gönlünü yapar. Keçiyi otlatılabildikleri kadar otlatırlar, suyunu ona göre verirler. On kilo süt on beş kilo, üç kelle peynir beş kelle olur.” (KK3)

Köyde belediye tarafından kurulmuş bir keçi peyniri mandırası bulunmaktadır. Burada salamura peynir, lor peyniri, taze peynir gibi çeşitli keçi peynirlerinin üretim ve satışı gerçekleştirilmektedir.

Şekil 22: Keçi Peyniri Mandırası

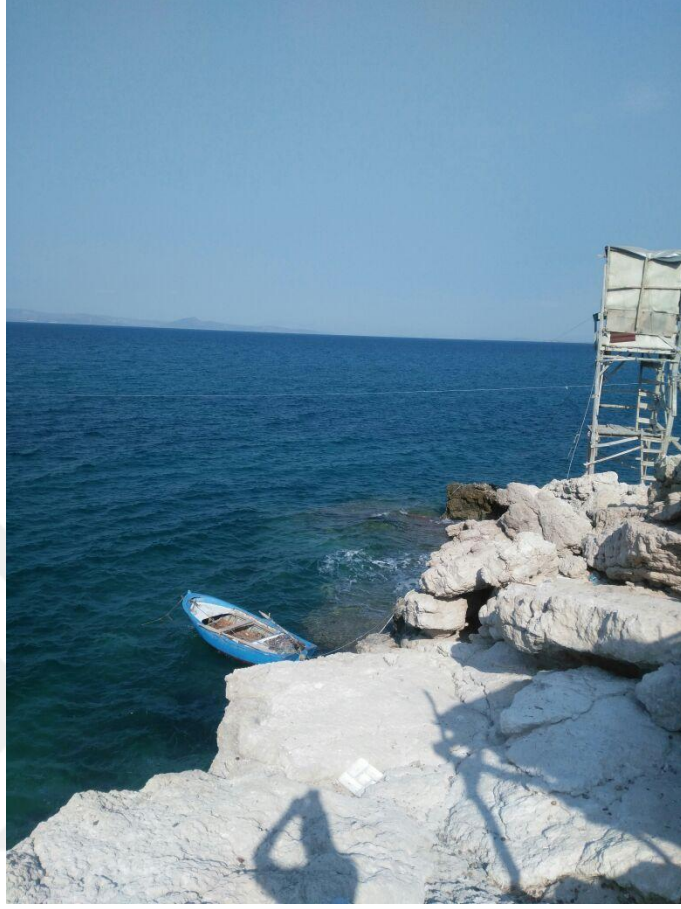
Doğu yönünde denize uzaklığı yaklaşık bir kilometre olan Eğlenhoca köyünün kuruluşundan itibaren geçim kaynaklarından biri de balıkçılıktır. Çoğunluğu erkekler olmak üzere köy halkı balıkçılıkla uğraşır. Hiç erkek kardeşi olmadığı için köyde küçük yaştan itibaren babasına yardım etme amacıyla balıkçılık yapan Kaptan lakabını almış bir kadın da vardır.

Şekil 23: Balık Ağı Onarımı

Ekolojik dengeye çok ciddi zarar verdiği bilinen dinamitçilik, uygulanan cezalarla köyde ne mutlu ki geçmişte kalmış bir avlanma yöntemidir. Ağ ve dalyan balıkçılığı son yıllarda eskiye göre artmış durumdadır. Dalyan balıkçılığı geçkin balık için yapılmaktadır. Geçkin balık sürü şeklinde denizin dibine serili bir ağın üzerinden geçerken iki yanından ağın çekilmesiyle gerçekleştirilen bir avlanma yöntemidir. Balıkçılar kulede durur, önce balığın geldiği tarafın ipini çeker, diğer tarafı balığın geri dönmesi için taşlar, sonra diğer tarafın ipini çeker ve balığı havuz şeklini verdiği ağa alır. Ağdaki balıklar tekne ile taranarak toplanır. Yem kullanılmayışı da dalyan balıkçılığının tercih edilmesinin sebeplerinden biridir. Bu avlanma yönteminde geçkin balık yalnızca şaşırtılarak yakalanır.

Şekil 24: Bir Dalyan Kulesi

Ağ balıkçılığı da köyde yaygındır. 9-10 metrelik teknelerle günde 100 kilonun üzerinde balık yakalanabilmektedir. Barbun, tekir, mercan, fangiri, trança, sinarit, çipura, levrek, kefal gibi pek çok çeşit ile Karaburun denizleri balık yönünden zengindir.

Kendine has aroması ile Karaburun balı pek çok kişi tarafından tercih edilen bir baldır. Eğlenhoca köyünde de diğer Karaburun köylerinde olduğu gibi arıcılık faaliyetleri yapılmaktadır.

1.2.5. Eğlenhoca Köyündeki Çeşme ve Yer Adları

Adlandırma, insanoğlu tarihi kadar eski bir eylemdir. Her yerde ve her zaman diliminde, yaşanan coğrafyayı tanımlamak amacıyla da kullanılır. Her şehre, kasabaya, köye ya da herhangi bir yere bir ad verilmiştir. Bu adlandırmalarda o yere

ilişkin bir anlatma, belirgin bir özellik kendini göstermektedir. Eğlenhoca köyündeki çeşme ve yer adları da bu anlatmalardan ya da özelliklerden beslenerek konulmuş; bölgenin bitki örtüsü, coğrafi ve topoğrafik özelliği ya da orada yetişen bir ürün adı belirleyici olmuştur. Eğlenhoca köyünde belli başlı pınar ve yer adları aşağıdaki gibidir:

- Dağbağı
- Yalıbağı

- Garahmat boğazı
- Kerimoğlu boğazı
- Kertil boğazı
- Osmanamca boğazı
- Yetimhasan boğazı

- Deermen dağı
- Garanan dağı
- Garga dağı
- Hacımahmut dağı
- Meşrefyeri dağı
- Zombak dağı

- Acot deresi
- Aşıkhasan deresi
- Babuccu deresi
- Dalangı deresi
- Deliklidere
- Gışla deresi
- Gocabıyıkderesi

- Vasilgayası
- Sülegayası

- Gölet
- Kızılgöl
- Sarpgöl

- Aşaamaalle
- Ortamaale
- Ötemaalle
- Yukarımaalle

- Alacan pınarı
- Asmalıpınar
- Aşağıovacık pınarı
- Aşağıpınar
- Baldırpınar
- Cöycük pınarı
- Çakalın Pınar
- Çekirge pınarı
- Demirli pınarı
- Elli pınarı
- Gökmeahmet pınarı
- Hacımahmut pınarı
- Hacıosman pınarı
- Hanım pınarı
- Karaağaç pınarı
- Kazdağlı pınarı
- Kemel pınarı
- Kerim pınarı
- Köprü pınarı
- Korkuyu pınarı
- Köy pınarı
- Menemenli pınarı
- Nasıf pınarı

- Ötemelli pınarı
- Pınaryolu pınarı
- Rahman pınarı
- Solcaçeşme pınarı
- Uşak pınarı
- Yeni Pınar
- Yukarı Pınar
- Zehirali pınarı

- Halilöldü sarıpı
- İkisular sarıpı

- Armutyanı tarlası
- Bademli tarla
- Damlı tarla
- Danabaş tarlası
- Düz tarla
- Gavgalı tarla
- Guyulu tarla
- Osmanın tarla
- Pempenintarla
- Sarıyurt tarlası
- Soğan tarlası

- Candan tepesi
- Garaca tepe
- Gurt tepesi
- Tepe
- Ümmet tepesi

- Aşağıovacık
- Balaban

- amırcık
- evrianak
- Dalangı
- Damlacık
- Delyancı
- Dereağı/Dereyanı
- Düzlen
- Eskice
- Garaağı
- Garariz
- Gogudan
- Güre
- İnağı
- Manastır
- Menemenli
- Meri
- Sarıyurt
- Sivridibi
- Sivridibi
- Şahanii
- Tütenguyu
- Yukarıovacık

Şekil 25: Uşak Pınarı

Şekil 26: Yeni Pınar

Şekil 27: Köy Pınarı

Şekil 28: Demirli Pınarı

Şekil 29: Ötemelli Pınarı

Şekil 30: Yukarı Pınar

Şekil 31: Aşağıpınar

Şekil 32: Solcaçeşma Pınarı

Şekil 33: Çakalın Pınar

Şekil 34: Körkuyu Pınarı

1.2.6. Eğlenhoca Köyündeki Lakaplar ve Takma Adlar

"Türk kültüründe ad verme, ad koyma ve lakap takma geleneği Orta Asya'dan beri varlığını sürdüren bir olaydır. Ad verme olgusu, insanlara takma isim verme, soy ve sülaleye lakap takma geleneği, her toplumun kültürel özelliklerine, değerlerine, gelenek ve göreneklerine ve birtakım inanç ve uygulamalarına göre şekillenmektedir. İnsanların isimlerinin yanında, ad takma ve lakap verme Türk toplumunda yaygın görülmektedir. Bu verilen lakapların, lakabın verildiği kişi, soy ya da sülalenin tanınmasında önemli rolü bulunmaktadır. Aynı zamanda verilen lakaplar ve sonradan takılan adlar bir kimsenin ya da ailenin herhangi bir özelliği ile de paralellik göstermektedir" (Çakırçoban, 2021: 45)⁹.

Eğlenhoca köyünde de sülale adları, lakaplar ve takma adlar dikkati çeker.

- Alaga
- Ali Ağa Mehmet
- Ali Efe
- Antika
- Araplar
- Ataşali
- Azmanlar
- Bağca
- Baylanlar
- Bıyık Ömer
- Canavar
- Cücalar
- Çakal
- Çakır Ali İbrahim
- Çelebi Hatça
- Çivili
- Delibaş
- Ertosun

⁹ Türk kültüründe ad takma ve lakap verme geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. (Keskin, 2020).

- Firtına
- Gapsızlar
- Gırlılar
- Goyali
- Güdük
- Habudu
- Hacı Abba
- Hacılar
- Kaptanlar
- Kel Alaaddin
- Kestane
- Mâliçler
- Manasırılı
- Maymın
- Mustabey
- Necatiler
- Nimet Kaptan
- Otuz Dokuzlunun Mustafa
- zçalıklar
- Parmaksız
- Porşevik
- Sarı Mustafa
- Sofukapsız
- Süslü Gssn
- Şerif Hasan
- Şeytan Osman
- Tırs Halil
- Topan Ayşe
- Tosun
- Tosun'un Osman
- Tuncerler
- Urkiye Usta

- Ursat Mustafa
- Yaylalı Mustafa

1.2.7. Eğlenhoca Köyünün Adının Anlamı

Köyün adının nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte buna dair bir anlatı halen dolaşımdadır: Eski zamanlarda köye gelen imamlar kısa sürede gitmek istiyormuş. Daha sonra gelen bir hoca köyü çok sevmiş fakat bir süre sonra hoca rahat durmamaya başlamış, gitmek istemiş. Hocayı göndermek istemeyen köylü ise ona sürekli "Hoca, sen daha burada eğlen. Vakit geçir. Eğlen hoca, eğlen." diyormuş. Köyün adının buradan geldiği rivayet edilmektedir.

Ayrıca Salih Köse Karaburun yöresine yönelik çalışmasında köyün adı hakkında şu anlatıya yer verir: "1400’lü yıllarda bölgede bir kolera salgını görülür ve salgında çok sayıda insan ölür. Kalabalık olan köyden salgın nedeniyle birkaç kişi ve köyün imamı dışında pek fazla insan kalmamıştır. Köylüler imama ezanımızı oku, namazlarımızı da kıldır diye rica ederler. Hoca bir süre bu görevi yerine getirir. Herhangi bir ücret verilmediğinden dolayı imam bir gün gelmemiş. Köylüler, cuma namazı için imamı köye çağırmışlar ve namazdan sonra da hep birlikte “Eğlen Hoca, sen artık bizim imamımızsın, sana maaşını da verelim.” demişler. Hoca da “Bana eğlen hoca diyorsunuz da daha köyünüzün adı yok.” demiş (Buradaki “eğlen” burada kal, yaşa anlamına gelmektedir). Köylüler de “Köyün adı senin adınla anılsın ‘Eğlenhoca olsun’ demişler” (Köse, 2014: 144).

Yörede gerçekleştirdiğimiz saha çalışmalarında aynı anlatı tarafımızca da birden fazla kez derlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Burada yer verdiğimiz her iki anlatıda da görüleceği üzere birtakım farklılıklar olsa da aynı içeriğe sahiptir.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞLENHOCA KÖYÜ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

DOĞUM

İnsan yaşamını şekillendiren inanışlar, âdetler, gelenekler ve ritüellerin pek çoğu geçiş dönemlerinde ortaya çıkar. Bu kültür öğeleri hayatın doğal parçaları olarak görülür. Yaşamın başlıca üç evresi doğum, evlenme ve ölümdür. Hatta pek çok toplumda yaşamın başlangıcı kabul edilen doğum evresi, geçiş dönemleri arasında yaşamın devamlılığı açısından en önemli evrelerden biri olarak kabul edilir.

Doğum, anne karnındaki canlının gebelik süresi sonunda dünyaya gelişidir. Hemen hemen tüm toplumlar için doğum, umut ve mutluluk verici bir dönüm noktasıdır. Ayrıca ilk çocuğun doğumu, birçok toplum tarafından evliliğin aile olma yolculuğunu tamamlaması için ihtiyaç duyulan bir eşiktir.

Dünyanın farklı bölgelerinde, farklı etnik ve kültürel katmanlarda uygulanan doğum ritüellerini Ronald Grimes şöyle sıralamaktadır:

“Gebelik veya doğurganlık uygulamaları, hamilelik inançları ve tabuları, doğum eğitimi, hem doğum bilgisinin gayri-resmi olarak özümsemişi hem de doğumla ilgili bilgilerin resmi veya törensel aktarımı, hamilelik sırasında, doğumda ve doğumdan sonra koruyucu eylemler; düşük, ölü doğum, kürtaj gibi nedenlerle gerçekleşen ölüm törenleri, cinsiyet tercihi uygulamaları (genellikle erkek çocuğun doğumunu sağlamak için); bir fetüsün cinsiyetini veya özel alanların inşası, arındırma ve drama veya stilize etme gibi doğum prosedürleri; ebeveyn ile çocuk, çocuk ve diğerleri arasında bağlanma davranışı, doğum sonrası inziva; yiyecek yasakları ve seçilmiş yiyecekleri yemek, inzivadan çıkmak, statü beyanı ritleri; çocukları adlandırma, kutsama ve karşılama, ebeveyn tanıma törenleri ve jestleri, ilk kutlamalar; ilk katı yemek, ilk saç kesimi, ilk adım, ilk kelime; bir aile, etnik grup veya dine dâhil olmadır. Ancak yaşayan gelenekler, doğum ve erken çocukluğun ritüel olanaklarını gerçekleştirme derecelerinde büyük farklılıklar gösterir. Bu anların çok azı, belirli bir gelenekte aslında ritüelleştirilmiştir. Birkaçı bir araya getirilebilir mesela tek bir ritüel, ebeveynleri tanıyabilir, hediye alışverişini gerçekleştirebilir, anneliği kutlayabilir ve çocukları topluluğa dâhil edebilir” (Grimes, 2000: 41-42’den akt. Deveci, 2021: 181).

Eğlenhoca köyünde gerçekleştirilen geçiş dönemi âdetlerinin başında gelen doğum ritüelleri de yukarıda sıralanan işlevlerin önemli birçoğunu içerir. Anne karnındaki çocuğun herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmaması için yapılan uygulamalar başta olmak üzere doğacak çocuğun hayatta kalması, hamilelik sürecinin sağlıklı geçirilmesi, cinsiyetinin belirlenmesi, doğum sonrası annenin ve bebeğin sağlıklı olması vb. işlevlerle gerçekleştirilen çok sayıda ritüel ile karşılaşılır. Yine çocuğu adlandırma, kutsama, kırklama, yıkama, loğusa mevlidi gibi ilk kutlamalar, doğum sonrası yapılan diğer uygulamaların başlıcalarıdır. Doğum öncesi, sırası ve sonrası gerçekleştirilen ritüeller, Eğlenhoca köyü örneklemini çerçevesinde ilgili başlıklar altında aşağıda ele alınacaktır.

2.1. DOĞUM ÖNCESİ

Geçiş dönemlerinden doğum öncesi olarak adlandırılan evre, evli çiftin çocuk sahibi olmaya karar vermesinden başlayarak doğumun başladığı döneme kadar olan zaman dilimini kapsar. Yaşamın başlangıç noktası olarak kabul edilen doğum, birçok âdet ve inanın uygulandığı bir geçiş dönemidir. Kadının gebe kalma isteğinden başlayan bu döneme ait uygulamalar çok çeşitli ritüellerin oluşmasına vesile olur. Bu nedenle kadının gebeliğinin başlangıcından doğuma kadar geçen sürede pek çok âdete, inanmaya, geleneğe, göreneğe uyması beklenir. (Örnek, 2000: 132) Her toplumda evliliğin doğal bir sonucu olarak çocuk beklenir ve sonraki süreçte de hem çocuğun hem annenin sağlığına ve hayatını sürdürmesine dair pek çok uygulama karşımıza çıkar. Doğum öncesi evre, çocuğun olması ve olmaması için yapılan uygulamalar ve hamilelik alt başlıklarıyla ele alınacaktır.

2.1.1. Çocuğun Olması İçin Yapılan Uygulamalar

Evli çiftlerin çocuk sahibi olması hem aile olma sürecini tamamlamaları hem de toplumsal statüleri için önemli bir aşamadır. Çocuk sahibi olamayan çiftlerin saygınlığı aile içinde de toplum içinde de sarsılabilir. Zaten bu mutluluktan mahrum kalmak, soyun devam etmemesi, anne ve baba için zor bir durumdur. Dolayısıyla

çocuk sahibi olabilmek, kısırlığı giderebilmek için pek çok yol denenir. Geleneksel toplumlarda bu yolların çoğu "çocuk doğuramayan kadın" üzerinden yürür.

Eğlenhoca köyünde, çocuk sahibi olamama tehlikesini bertaraf etmek için henüz evlilik öncesinde birtakım tedbirler alındığı görülür. Yeni gelinin çeyizi serildiği sırada yatağına hem kızı hem oğlu olsun diye kız ve erkek çocuğun yatırılması bunlardan biridir.

Çocuk, her zaman aileler için kıymetli olduğundan çocuk sahibi olamayan çiftlerde sorunlar yaşanmaktadır. Eğlenhoca köyünde de yeni evli çiftlerden hemen çocuk beklenmektedir. Çocuğu olmayan kadına pek çok kültürde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de iyi gözle bakılmaz.

"Evlendin mi hemen ayına çocuk haberi beklenir köyde. Üç ay geçtiğinde acaba gelinin çocuğu olmayacak mı, diye endişe ederler. Pek çok kötü söz söylenebilir çocuğu olmayan geline. 'Kısır gelin, ocağımızı kellendirmedi.'¹⁰ gibi ifadeler kullanılır." (KK 3)

Çocuk sahibi olamama Eğlenhoca'da da kadının kısırlığına yorulmakta ve çözümü de kadında aranmaktadır. Bununla birlikte çocuğu olmayan kadının aile içinde saygınlığı azalsa da toplumsal saygınlığı zedelenmez. Eğlenhoca köyünde ikinci bir kadın, kuma alma gibi bir durum söz konusu değildir. İkinci bir kadın olacaksa da çiftin boşanmaları ve erkeğin tekrar evlenmesi gerekmektedir.

Sedat Veyis Örnek, çocuk sahibi olabilmek için başvuru alanları üç ana kategoriye ayırmıştır:

1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar
2. Halk hekimliği kapsamına girenler
3. Tıbbi sağaltma alanına girenler (Örnek, 2000: 132)

Biz de çalışmamızı bu sınıflandırmayı kullanarak şu şekilde sıraladık:

2.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar

Çocuğu olmayıp çaresiz kalan kadın, çözümü hocaya gitmekte arayabilir. Hocanın ona okumasından, muska yazmasından medet umanlar da mevcuttur.

¹⁰ Sürgün, filiz vermek.

"Ne yapsın? Çaresizce gider hocaya. Muska yazdırır. Muskadan sonra çocuğu olanlar da var. Tamamen ona inanır. Yani hoca muska yazdı diye çocuğu olduğuna inanır." (KK 20)

Kadının hamile kalmasına, kısırlığın giderilmesine yardımcı olabilmek için yatırlara, türbelere, kutsanan bölgelere de gidilmektedir. Bu bölgelerde gösterilen birtakım davranışlarla çocuksuzluk sorunu ortadan kaldırılmaya çalışılır. Eren Dede, Çevriçanak ve bir hayli uzak olmakla birlikte İmam Birgivî, Eğlenhoca'da adak adamak, kurban kesmek ve dua etmek için tercih edilen kutsal yerlerin başlıcalarıdır. Bu bölgelerdeki uygulamalar farklılık göstermektedir.

2.1.1.1.1. Eren Dede

Yörenin tek yatırı burasıdır. Eren Dede iki dağ arasında sarp bir bölgede bulunmaktadır. Köyde Eren Dede'ye adak adanır, kurbanlar kesilir ve orada namaz kılınır. Yöre halkı farklı yerlerde kılınan namazları Eren Dede'de kılınan namazlara katmak için "Secde ettiğin yeri niyet edeceksin." (KK 4) şeklinde bir ifade kullanır.

Eren Dede'nin menkıbesi şöyledir:

"Bir adam rüya görmüş ve rüyasını birine yordurmuş. Yoran kişi 'Arkadaş, senin kafanı kesecekler de kucağına veriverecekler.' demiş. Bir süre sonra adam, soğan yüküyle Yukarı Ovacık ve Aşağı Ovacık'ın yol ayrımında dinlenmek için durmuş. Kötü niyetli insanlar (haramiler, eşkıyalar) da bu soğan yükü güneşte parlayınca altına benzetmiş, yükün kıymetli olduğunu düşünüp almak istemişler ve altını çalmak için adamın kafasını kesip kucağına vermişler." (KK 1)

Bazı kaynak kişilerin anlatımına göre ise menkıbenin ilk kısmında birtakım farklılıklar vardır. Buna göre dinlenmek ve bir şeyler yemek için durduğunda uzaktan gelen haramiler sofrasındaki soğanı altın sanmışlar. Adam da yediği ekmek birileri tarafından görülürse ayıp olur düşüncesi ile sofraya bezini kapatıp yiyeceklerini saklamış. Bunun üzerine haramiler o parlayan nesnenin kıymetli bir şey olduğunu düşünmüşler. Bu anlatıda da adamın kafasını kesip kucağına vermişler.

Menkıbenin buradan sonraki kısmı ise şöyle devam eder:

"Kafasını kucaklayıp dağa doğru yürümeye başlamış. 'Düş görende, deli yoranda' diye tekrarlayarak uzunca bir süre yürümüş. Gücü artık tükendiğinde önce

kafasını yere düşürmüş, birkaç adım attıktan sonra da kendisi yere yığılmış. Bulundukları bölgede başı için ayrı gövdesi için ayrı birer mezar yapılmış.”

Ayrıca menkıbeyle ilgili olarak yöredeki kaynak kişiler içerisinde Şerif Özçalık’tan derlediğimiz metnin sonunda önemli bir farklılık mevcuttur. Aşağıda yer verdiğimiz bu kısım diğer kaynak kişiler tarafından bilinmemekte ve anlatılmamaktadır.

“Bu olayın olduğu bölgeden ayrıca Hz. Ali’nin atıyla geçtiğini söylerler. Döşemelerin üstünde atının ayak izleri vardı. Yolun karşısındaki yalçın kayalıklara Hz. Ali eski yazıyla dalgalı dalgalı yazılar yazmış. Eren Dede, Hz. Ali’nin atının ayak izleri takip ederek kabrinin olduğu yere gitmiş.” (KK 1)

Çocukluğunda Eren Dede’nin yakınında oturan bir kaynak kişimiz Telgüzar Tuncer "Zaten kible Eren Dede’ye doğruydu." diyerek annesinin sabah namazına bir dua ile başladığını aktarmaktadır:

"Eren Dede Eren Dede
Erenlere veren dede
Bana da güç kuvvet ver
Rızkımı bol eyle" (KK 4)

“Kısık’ta bir kayada Eren Dede’nin elinin ve ayağının izi de var. O tepeden eğilmiş, Gediz Nehri’nden su içmiş, orada kafası kesilmiş ve kesik başıyla şimdi mezarının olduğu bölgeye yürümüş.” (KK 1)

"Kısık denilen bölgede o Eren Dede şehit olmuş. Orada bir yalçın kayaya elini vurmuş, elinin ve parmaklarının izi çıkmış kayaya. Kellesini de koltuğuna kıstırmış. Şimdiki mezarının olduğu yere gitmiş. Orada kendini gömmüş. Çok insan inanır. Orada giderler başında adadıkları adakları keserler. Mevlit okuturlar. Köyden 5-10 kişi gidilir." (KK 14)

Kaynak kişilerimizden Gülsüm Derya ise Kısık’taki o el izinin Hızır’a ait olduğunu söylemektedir:

"Kısık’ta Hızır’ın elinin izi vardı, atının da ayağının izi. Bir de gözünün yaşı... Ben çocukken akardı kayadan." (KK 10)

Çocuk sahibi olmak isteyen kişiler de Eren Dede’ye adaklar adayıp adakları olduğunda köyden bir grup insanla beraber oraya gidip kurban keser, yemek verirler.

"Çocuğun olsun diye de Eren Dede'ye adak adarsın. Kaynana da gider gelininin çocuğu olsun diye adak adar. Yıllarca orada kurban kesenler var." (KK 2)

Eren Dede, hâlen Eğlenhoca sakinleri için en önemli ziyaret yerlerinden biridir.

2.1.1.1.2. Çevriçanak

Çevriçanak köye en yakın ziyaret yeridir. Bölgenin neden kutsandığı ile ilgili derlenen efsane şöyle anlatılmaktadır:

"Eğlenhoca'da bir inanışa göre bir zamanlar köyde annesini kaybetmiş ve üvey anne elinde zulüm gören bir kız çocuğu varmış. O dönemlerde yağlar büyük küplerde saklanırmış. Çocuk bir gün küpten yağ alırken yağ yere dökülmüş. Üvey annesi görmesin diye yere dökülen yağın üzerine korkudan kül serpmiş. Fakat bu sırada üvey annesine yakalanmış ve bir anda kumru kuşuna dönüşüp uçmuş. Köyün Çevriçanak denilen bölgesine konmuş. Orada gelip geçenlere ötmeye başlamış. Köylüler çocuğun bu ötüş ile derdini anlatmaya çalıştığına inanmakta ve halk arasında daha çok

— "guguuukguk

guguuukguk

guguuukguk" olarak karşılık bulan kumru ötüşünün şöyle olduğunu

söylemektedir:

— Yağ dööööktüm

Kül eeeektim

Ben koooorktum.

Buralarda çok görülmeyen kumrunun gelip oraya konmasının ardından bu bölgeye ziyaret artmış, her gelen yanında bir çanak bulgur pilavı getirmeye başlamış. Bulgur kumrunun olduğu yere saçılmış."

Bir süre sonra bu pilav köyde sıra usulüne dönüşmüş ve cuma vakti denilen zamanda (cuma namazı sonrası) bu bölgede toplanıp yenilip içilmeye başlanmıştır. Her aile kendi maddi durumuna göre bir şeyler getirmekle beraber bulgur pilavı değişmemiş ve sıra usulü devam etmiştir. Yakın geçmişe dek Çevriçanak'ta herkesin

getirdiği yemek, etinden ekmeğine sofraya konmakta, kimin ne getirdiğine bakılmaksızın hepsinden çoluk ocuk yenilip iilmekte imiş.

Bu paylaşım, yardımı gizleme noktasında çok önemlidir. Kurban Bayramı'nda bile verilen etin nereden geldiği, kime gittiği çoğunlukla belliyken Çevriçanak sofrasında herkesin maddi durumuna göre getirdiği yiyecekler, nereden geldiği ve kim tarafından yendiği belli olmadan paylaşılmaktadır.

Bölge, ismini bu ritüelden alır. Eskiden bu bölge için kullanılan isim sadece Düzlen iken bir çanak bulgur pilavının köy halkı arasında sırayla hazırlanıp kumrunun görüldüğü düşünülen yere serpilmesi ile bölgenin adı Çevriçanak'a dönüşür.

İlerleyen zamanlarda bölgede farklı ritüeller de gelişmiştir. evrianak'tan geçerken yerden üç tane taş alınıp kumrunun konduğu yere fırlatılmakta, bu esnada da üç İhlas, bir Fatıha suresi okunmaktadır.

Bu inanişı destekleyen önemli bir durum da yıllardır atılmasına rağmen bu taşların hiçbir zaman köy halkının ağzıyla arřak¹¹ yığını oluşturmamasıdır. Aslında coğrafi olarak üç yol ağzındaki hava sirkülasyonundan kaynaklı olduğunu düşündüğümüz bu durum, yöre halkı tarafından kutsandığından inanişı da desteklemektedir.

şekil 35: evrianak

¹¹ Ufak akıl taşlar ile örtülü yer.

Ayrıca Çevriçanak bölgesinde bir yatır olduğuna da inanılmakta, kimin olduğu belli olmayan bir mezardan bahsedilmektedir:

"Çevriçanak'ta da bir yatırın olduğuna inanırız. Kimin olduğu belli olmayan bir mezar vardır. Her geçen üç Kulhu bir Elham okur, üç tane taş atar. Şimdiye oranın koca bir öbek olması lazımdı fakat ne hikmetse olmaz. Orada cuma vakti toplanılırdı. Evde helva kararlar, pilav yaparlardı. Son birkaç senedir olmuyor." (KK 14)

"Orada çok altın aradılar. Altın ararken bir mezar buldular. Kabir yapıverdiler." (KK 2)

"Çevriçanak'ta altın ararlarken yılanlı bir taş bulunmuş. Mermer gibi. Artık nereye götürüldü bilinmez." (KK 13)

Hâlen mevlit okutma, adak adama, bebek dileme gibi ritüeller bu bölgede gerçekleştirilmektedir. Çocuk sahibi olmak için adak adayıp yemek vermek dışında da uygulamalar bulunmaktadır. Çevriçanak bölgesinde, ağaç ya da çalı dalına oyuncak bir salıncak kurularak içine bir taş oturtulması şeklinde başka bir uygulama daha mevcuttur. Gebelik haberi alınana kadar bu taşın belirli aralıklarla dualar eşliğinde sallanması gerekir. Hatta tanıdıklardan bu bölgeden geçerken salıncağı sallaması ricasında bulunulur. Verilen bir örnekte bu uygulamayı kayınvalidenin gerçekleştirdiği anlatılmaktadır:

"Ayşe yengenin gelininin çocuğu olmuyordu. Çevriçanak'ta bir salıncak kurdu bir dala. İçine bir bez yerleştirdi. Onun içine de bir taş atıverdi çocuk olsun diye. Biz gittik, gördük. Çocuk oynucağı gibi, ufacık. 'Sallayıverin çocuğu' derdi herkese. Oldu o gelinin çocuğu. Bilmeden taşı azıcık kara almış. Çocuk esmer oldu. 'Azıcık esmer taş bulmuşum.' derdi." (KK 1)

Bu uygulama sonrasında doğan çocuğun, annesi ve babası o kadar esmer olmadığı halde, esmer olmasının sebebi; kayınvalidenin seçtiği taşın koyu renkli olmasına bağlanmaktadır.

Bazı uygulamalarda bölgede mum yakıp dilek dileme de görülür.

"Mum da dikersin bazen dilek dilerken. Ateş yakarsın." (KK 1)

Eski Türk inançları arasında da karşımıza çıkan mum yakma¹² uygulaması Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra da türbe ve ziyaretler başta olmak üzere birçok kutsal mekân etrafında veli kültü, ateş kültü, taş/kaya kültü, dağ kültü merkezli günümüze kadar sürdürülegelmıştır. Yörede de bu inanç uygulaması günümüzde yaygın olmamakla birlikte geçmişte bu pratiğin uygulandığına dair aktarımlar mevcuttur.

2.1.1.1.3. İmam Birgivî

Eğlenhoca sakinleri tarafından kutsal olarak kabul edilen ziyaret yerlerinden biri de İmam Birgivî¹³ hazretlerinin türbesidir.

Ödemiş-Birgi’de bulunmasına rağmen türbeye gidilip çocuk sahibi olmak için adaklar adanmakta, çocuk sahibi olunduğunda ise tekrar gidilerek kurbanlar kesilmekte, adaklar yerine getirilmektedir.

"İmam Birgivî’ye bu bölge insanı çok kıymet verir. Buralardan otobüslerle taşınır insanlar. Adağını adarsın. Sonra yine gider kurbanını kesersin." (KK 7)

İmam Birgivî hazretlerinin türbesi, yalnız Eğlenhoca sakinleri için değil tüm Batı Anadolu halkı için önemli bir ziyaret yeri olma özelliğini korumaktadır.

2.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler

Çeşitli otların buharları hem çocuk sahibi olma hem de gebeliği sonlandırma durumunda kullanılabilir.

¹² Mum yakma hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. (Koçak, 2015: 211-241), “Atalarla temasa geçmenin başka bir yolu da yatırları ziyaret etmektir. Yatırları ziyaret esnasında yakılan mumlar da, aslında Tahtacıların Hıdrellezde mezar başlarında yaktıkları ocakların benzer işlevini görmekte, insanlar ile atalar arasında ‘aracılık’ vazifesi görmektedir.” (Kumartaşlıoğlu, 2012: 394), Türklerde ateş kültü için bk. (Ocak, 2000:241).

¹³ “27 Mart 1523 tarihinde Balıkesir’de doğdu. Asıl adı Takıyyüddin Mehmed olup Birgivî Mehmed Efendi diye şöhret bulmuştur. Zâviye mensubu âlim ve faziletli bir kişi olan babası Pîr Ali Balıkesir’de müderristi. Birgivî son derece dürüst ve tavizsiz bir ilim adamıdır. Nitekim döneminde çok yaygın olan anlayışa rağmen hiçbir eserini herhangi bir devlet büyüğüne ithaf etmemiş, aksine devlet ileri gelenleri de dahil olmak üzere her seviyedeki yöneticilerde ve görevlilerde gördüğü kusurları cesaretle tenkit etmiştir. Özellikle memuriyetlerin rüşvet karşılığı satılması, kadılar, muhtesipler ve diğer görevlilerin rüşvet almaları, ehli olmayanlara ilmî ve idarî rütbelere verilmesi, bu yüzden cehaletin yaygınlaşması ile her türlü bid’at ve hurafe Birgivî’nin şiddetle karşı çıktığı hususlardır. Birgivî 981 yılı Cemâziyelevvel ayında (Eylül 1573) bir İstanbul seyahati sırasında vebaya yakalanarak hicrî yıla göre elli iki yaşında vefat etti ve Birgi’ye getirilerek burada defnedildi.” (Yüksel, 1992: 191-194).

Çocuk sahibi olmak için özellikle köyden denize inen ana yolda bulunabilecek "anakokusu" otunu sıcak suyun içine koyup demleyerek çocuk isteyen kadını buharına oturturlar.

"Dereağzı'na inerken ana yolun kenarlarında bulduk. Çocuğu olmayan kadını buharına oturttuk. Bizim Azmak'taki bahçemizde çoktu. Artık şimdi yeni yol yapıldı. Kenarlarda çıkıyor mu bilmem. Görsem tanırım tabii. Bir de yukarıda Meşrefyeri dağı deriz, bir yer var. Oranın çayır yerini kışın su kaplar. Orada çıkardı. " (KK 3)

Rahim çevirme uygulaması, ebeler tarafından olmasa da eskiden köyde belli kişiler tarafından yapılan bir uygulamadır. (KK 3, 7)

"Yukarı Mahalle'de Adviye teyze vardı. O rahim çevirirdi. Kendine göre bir usulü vardı. Çocukken duyardık. Önceden zaten hiç ebe yoktu köyde. Ben kendim bile kaç tane çocuk doğurttum. Bir dönem Adviye teyze doğum yaptırdı, bir vakit Gülsüm Kadın doğum yaptırdı. Kösedere'den Gül Ayşe diye biri vardı. O ebeydi." (KK 3)

Çocuğu olmayan kadına zamansız döken meyve de yedirilmektedir.

"Böyle bir meyve zamansız döktü mü onu bebek sahibi olmak isteyen kadına yedirirsin. Ama ne olursa. Mesela elma diyelim. Zamanından erken olduysa ona yedirirsin ki bebeği olsun." (KK 12)

Yörede çocuğu olmayan kadını vücudunda soğuklama¹⁴ varsa alsın diye şifalı sulara, kuma gömme gibi uygulamalar da yapılmaktadır.

"Azmak'ta Çamur dediğimiz bir yer var. Kuru bir toprak vardır. Bir gün eve gider eşellersin. Su çıkar hemen. Çukur kazarsın. Ertesi gün o su durulur. Buradan giderken eşiğin arka yerine çamaşır kazanı koyarlar. O durulan suyu alırlar. Tencerede ısıtırlar. O çukurun içine de oturturlar. Sıcak suyu boyuna dökerler. Sonra oradan Ardiç'a götürürler, kuma gömerler, soğuklama varsa vücudunda alsın diye." (KK 3)

Eğlenhoca köyünde çocuğu olmayan kadının çocuk sahibi olabilmesi için kadını, ilk doğumunu yapan başka bir kadının sonunun (plasenta) üstüne oturtma gibi bir uygulama da bulunmaktadır. Bu şimdilerde olmasa da eskiden kullanılan bir uygulamadır.

¹⁴ Üşütterek hastalanmak, soğuk almak.

Ayrıca çocuğu olmayan kadın Eren Dede'nin mezarını kazarak mezardan ilk çıkan şeyi yerse çocuğun olacağına inanılmaktadır.

"Hamile kalmak isteyen kadının Eren Dede'nin mezarının baş bölgesinden toprağı eşeleyerek ilk çıkan şeyi (karınca, minik böcek vb.) ağzına atıp yutması ile çocuk sahibi olunacağı inanılır. Vardı böyle yapanlar. Artık karınca mı çıkar, böcek mi çıkar? Yiyeceksin onu." (KK 1)

2.1.1.3. Tıbbi Sağaltma Alanına Girenler

Hemen hemen köyün tamamı diğer alanlarda olduğu gibi bu konuda da modern tıba inanmakta ve çözümü modern tıpta aramaktadır. Uzun yıllardır, problem yaşayıp çocuk sahibi olamayan çiftler İzmir'deki hastanelere gitmeyi tercih etmektedir. Karaburun'da da hastane bulunmakla birlikte imkânları İzmir'deki hastanelere göre oldukça kısıtlıdır.

2.1.2. Çocuğun Olmaması İçin Yapılan Uygulamalar

Çocuk sahibi olmayı isteyenler kadar hamile kalmak istemeyen kadınlar da vardır. Bu durumun başlıca sebepleri kadının var olan çocuğunun küçük olması ya da fazla çocuğunun olmasıdır. Çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamalar kadar olmasa da eski zamanlarda modern tıp dışında çarelere başvurulmuştur. Bunlardan Eğlenhoca'da tespit edilenler şu şekildedir:

İlişki sonrası rahmi yıkamak yaygın korunma yöntemlerinden biridir.

Bir hamur parçası, fitil şekline getirilip yemek sodasına bandırılarak ilişki sonrası rahme salındığında hamile kalmaktan koruyacağı düşünülmektedir.

"Hamuru ıslatırsın. Yemek sodasına bandırırsın. Hazneye salırsın o sonra oradan kendi düşer. Böyle çok korunan vardı." (KK 3)

Sütün koruduğuna yani annenin bebeği emzirdiği sürece hamile kalmayacağına inananlar olduğu gibi inanmayanlar da bulunmaktadır.

Köyde korunma yöntemlerinden çok, düşük yapma yöntemleri uygulanmaktadır. Plansız hamileliklerde bebeği düşürmek için çaba sarf edilse de

köyün kadınları bu konu hakkında bilgi vermekten genellikle kaçınmaktadır. Bu yöntemler derleyebildiklerimize göre aşağıdaki gibidir:

Hamileyken takla atmak çocuğu düşürme çarelerinden biridir.

"Hamile olduğunu anladığında tombalak¹⁵ atanlar var. Böyle kaç tane çocuk düşürülmüş." (KK 19)

Hamile kadını farklı otların buğusuna oturtmak çocuktan kurtulma yöntemlerinden biridir.

"Kâfurun, pırasa, saman buğusuna oturursan çocuğu düşürürsün." (KK 3)

Rahme tığ sokmak derlenen başka bir uygulamadır.

"Hamileyken rahmine tığ sokanlar duydum. Hatta birinin çocuğunun bu yüzden kolsuz doğduğunu söylerlerdi." (KK 7)

Bıçakla fitil haline getirilen ev sabununu yağa batırıp rahme salmak derlenen başka bir uygulamadır.

"Sabunu fitil yapıp rahme ittirirsen en fazla üç saatte çocuk düşüyor." (KK 3)

2.1.3. Hamilelik

Hamilelik, gerek ruhsal gerekse sosyal yönden doğum eşiğinin en önemli sürecidir. Aktan Müge Ercan, doktora tezinde bu süreci şu şekilde ele almıştır: "Hamilelik bireysel bir olay olduğu kadar, aileyi topluma bağlayan ve ailenin sürekliliğini sağlayan bir süreç olduğu için aynı zamanda toplumsaldır. Dolayısıyla kadının hamile olduğu anlaşıldığında kendisinden başlayarak sırasıyla ailesini, yakın çevresini ve toplumu ilgilendiren bir süreç başlamış olur. Kadın hamileliği ile birlikte, geleceğin annesi olarak aile içinde ve toplumda o ana kadar sahip olduğu rol ve statüsüne bir yenisini ekleyecektir. Bu yüzden hamilelik, kadın için, biyolojik olduğu kadar psikolojik ve sosyal açıdan da önemli bir geçiş dönemidir" (Ercan, 2002: 43).

Bu önemli geçiş dönemi, gebe kadını hamile kalma isteğinden başlayarak doğum sonrası sürece kadar pek çok inanış, gelenek, âdet ve ritüel gibi normları uygulamaya zorunlu hâle getirir.

¹⁵ Takla.

Hamile kadına gebe, yüklü, hamile ya da iki canlı denilen Eğlenhoca köyünde eskiden var olan fazla çocuk beklentisi sosyoekonomik ve sosyokültürel değişimlerin etkisiyle azalmış durumdadır.

"Dört, beş çocuğu olmayan kadın yok eskilerden. Ben mesela kendim altı kardeşim. Artık böyle değil tabii." (KK 3)

Eğer hamilelik problemlili değilse hamile kadın hamilelik sürecinde tarlada, bağda, bahçede çalışmaya devam etmektedir.

Çocuk için alışveriş yapılamayan dönemlerde hamilelik hazırlıklarından birisi çocuğa zıbın dikmektir.

"Kız oğlan fark etmez. Zaten çocuk ne kadarcık? Babasının eski bir gömleğini alırsın zıbın yaparsın." (KK 1)

Doğacak ilk çocuğun hazırlığını anne tarafı da baba tarafı da yapmakla yükümlüdür fakat ağırlık daha çok kız tarafında bulunmaktadır.

"İki taraf da sorumludur doğacak çocuktan ama daha çok ilk çocuğun hazırlığını kız tarafı yapar." (KK 3)

Çocuğun anne karnındaki hareketinin anne tarafından hissedilmesi anne ile bebek arasında bağın güçlendiği ilk anlardandır. Kimi çocuk anne karnında dört aylıkken kimi çocuk altı aylıkken kımıldar. Köyde çocuğun anne karnında kımıldamasına "kıpraşma, kımıldama, kıpırdama" gibi isimler verilmektedir.

Eğlenhoca'da kız çocuğunun oğlan çocuğuna göre daha önce geleceğine inanılmaktadır.

"Oğlan çocuğu dokuz ay dokuz günde dünyaya gelir, kız dokuz ayı doldurdu mu dünyaya gelir." (KK 9)

Hamile kadının kanaması olduğunda yapılan uygulamalar şöyle aktarılmaktadır:

"Yükseklerden sallarsın, çabalarsın ama düşecek çocuk belli olur. Onun önüne geçemezsin." (KK 3)

Düşük yapma sebepleri arasında en başta gelen ağır kaldırma iken darbe alma, umup kavuşamama diğer nedenler arasındadır.

"Ağır kaldırırsa hamile kadın düşük yapar. Bir darbe alırsa da çocuk tehlikeye girer. Yine bir hastalık geçirme ya da bir şey umup ona kavuşamama düşük sebeplerindendir." (KK 3)

Çocuğun sakat doğmasının da, ikiz olmasının da tamamen Allah vergisi olduğu düşünülmektedir.

Sağlık ocağı hiç bulunmayan köye şimdilerde daha önce de belirttiğimiz gibi haftada bir doktor gelmekte ve köy halkı bu doktora ilaç yazdırabilmektedir. Köyde bir dönem diplomalı bir ebe görev yapmakta iken şimdilerde bulunmamaktadır. Halihazırda sağlık ihtiyaçları ya da gebelik takibi Mordoğan, Karaburun ya da İzmir'deki sağlık merkezlerinde karşılanmaktadır.

2.1.3.1. Hamileliğin Anlaşılması ve Duyurulması

Eski zamanlarda hamileliğin anlaşılması aş erme, mide bulantısı, kusma, âdetten kesilme gibi durumlarla belli olurken şimdilerde modern tıbbın gelişmesi ile kandan ya da idrardan yapılan test yöntemleri ile ortaya çıkmaktadır. Âdetten kesilme ile anlaşılan hamilelik; önce kocası, annesi gibi en yakınlarına hamile kadın tarafından duyurulmaktadır.

Hamilelik farklı sebeplerle kadın tarafından saklanmak istenebilir. Bu sebepler nazardan korunmak, bebeği kaybetme korkusu, düşük yapma isteği ya da hamileliğini kimseyle paylaşmadığında bebeğinin güzel olacağı inancı olabilir. Ayrıca hamileliği evin erkek büyüklerine duyurmak, özellikle geçmişte ayıp karşılanmıştır.¹⁶

"İlkin eşine söylersin. İlk çocuğunu sevinçli söylersin. İkinciye de sevinçli söylersin. Ama üçüncüden itibaren artık üzgün üzgün söylersin. Önceden iş çok. İş mi yapacaksın, çocuk mu bakacaksın? Hele bir de elinden tutuveren olmadı mı zor." (KK 3)

Hamilelik aile arasında işin gücün çokluğuna göre karşılanmaktadır. İş çoksa aile bir iş gücü azalacağından memnun olmayabilir. Tabii bu durumda var olan çocuk sayısı da etkilidir.

"İlk çocuğum olduğunda iş yoktu. Son ayımda evden çıkarmadı kayıinvalidem. İkinci çocuğumu doğururken soğan çapalıyordum. Doğum sancısını

¹⁶ Türk kültüründe çocuğun doğduğu günden itibaren nazarla karşı karşıya olduğu inancı yaygın olarak karşımıza çıkar. Nazardan korunmak ve nazar kaynaklı meydana gelebileceğine inanılan kötülüklerden kaçınmak için uygulanan çeşitli pratikler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Acıpayamlı, 1962: 1-40).

da biliyorum. 'Çabuk köye gidelim.' dedim. Köyde Birsen Ebe vardı. O gece doğum yaptım. Doğumdan sonra kırk gün çıkmadım evden." (KK 3)

2.1.3.2. Aşerme

Aşerme, hamile kadının bir şeyleri hem yemek istemesi hem istememesi durumudur. Hamile kadın, daha önce sevdiği veya sevmediği bazı yiyecekleri çokça yemek isteyebilir ya da tam aksine o yiyeceklerden tamamen soğuyabilir. Bu durum hamilelik sürecinde genellikle vücudun ihtiyacına göre şekillenir.

Ekşi yendiğinde kız çocuğu, tatlı yendiğinde ise oğlan çocuğu doğuracağı inancı Eğlenhoca'da da yaygın bir inançtır. Yine de hamile kadının canının çektiği bir şey olursa mutlaka yedirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Yemezse çocukta bir eksiklik olacağı hatta çocuğun düşebileceği inancı yaygındır.

Hamile kadın gebelik sürecinde pek çok gıdadan soğuyabilir. Öyle ki suyu gördüğünde bile öğürebilir.

"Su ve sulu hiçbir şeye tahammülüm yoktu. Sofrada bile görsem öğürürdüm. Çok zor geçti hamileliğim." (KK 7)

Aşerme köylünün inancına göre hamileliğin üçüncü haftasında başlar. Kadın, hamile olduğunu aşerme ile anlayabilir.

"Eskiden doktora gitmek mi vardı? Âdetten kesildin mi beklerdin. Herkeste olmaz ama üç haftadan sonra başlar miden bulanmaya. Canın olmadık bir şey ister. Bazen hiçbir şey istemez, yiyemezsin. Yattığın yerden kafan kalkmaz, uykun gelir." (KK 3)

2.1.3.3. Umma

Köyde umma, aşermeden farklı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Lohusa iken de yaşanabilen ummada özellikle göğüsler şişer.

"Benim torunum incire ummuş. Biraz fazla sütü vardı. Sağıyor süt gelmiyor. Öyle çok şişti ki göğüsleri damar damar oldu. Üşüme geldi kıza, ateşi çıktı. Öleyazdı. Ben ona köyden incir gönderdim. İnciri yemiş, on dakikaya iyileşmiş. Sütleri akmaya başlamış." (KK 3)

Eğer umduğu şey bilinemez ya da bulunamazsa tahin helvası yağlı kâğıda sürtülerek şişen yere koyulur. Kimin evinden bir şey umduysa aileden biri o evdekilere fark ettirmeden evin bulaşık süngerini alır, uman kadına getirir. Bunun sebebi o evde yenen yemeğin artığının bulaşık süngerinde kaldığı düşüncesidir. "Bunu mu umdun?" diyerek neresi ağrıdıysa ve şiştiyse oraya sürer. Şişen bölgeler genellikle kulak, kulak arkası, yanak ve göğüsler olur.

2.1.3.4. Hamile Kadının Kaçınmaları

Pek çok yerde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de inançlara bağlı hamilelik kaçınmaları söz konusudur. Bu bölgedeki inanişaya göre hamilelik kaçınmaları ile ilgili olumsuz eylemler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Hamile kadın kına yakmamalıdır. Ellerine kına yakarsa çocuk elleri kınalı, saçlarına kına yakarsa saçları kınalı doğar.

Hamile kadın saçını kesmez. Keserse çocuk kel olur ya da ömrü kısılır.

Hamile kadın sakız çiğnemez. Çiğnerse çocuğun ağzının büyük olacağına inanılır.

Hamile kadının dişi çekilmez.

Hamile kadın kimsenin bahçesinden hiçbir şey çalmaz. Çiçek bile koparmaz. Çalarsa çocuğun hırsız olacağına ya da vücudunda çalınan nesnenin şekli ile bir leke olacağına inanılır.

Hamile kadın karabibere, karaciğere, karaduta, kahveye dokunmaktan kaçınır. Eğer dokunursa çocuğun vücudunda yine lekeler oluşacağına inanılır.

"Kına yakmazsın, saçını kestirmezsin, ciğer türü kanlı şeyleri doğramazsın. Doğrarsan çocuğun vücudunda lekeler olur. Sakız çiğnersen çocuğun ağzı kocaman olur. Kelle eti yedirmezler. Çünkü hayvan konuşmaz. Hayvan dilini, kafasını yersen çocuğun da konuşmaz. Yılan gibi, tavşan gibi şeylere bakmazsın hamileyken. Tavşana bakarsan dudağı yarık olur çocuğun." (KK 3)

Hamile kadın mezarlığa gitmez. Cenazeye bakmaz. Hamile kadın çirkin, kötü olan hiçbir şeye bakmaz. Çocuğun güzel olması için güzel insanlara bakılır. Çocuk hareket ettiğinde kime benzesin istiyorsa hamile kadın ona bakar. Bu durumda ışık yakabilir ama aynaya bakmaz. Kocasını güzelse kocasına bakar.

"Hamile kadın çirkin bir şeylere bakarsa çocuğu çirkin olur. Güzel şeylere bakarsa onlara benzer, güzel olur. Çirkin film bile izletilmez hamile kadına. " (KK 9)

Hamile kadının eteğinden tavuklara yem vermesi iyi bir şey olarak kabul görmez.

"Kayınvalidemin annesi vardı 103 yaşında o 'Sakın eteğine yem koyup da tavuğa yem verme' derdi." (KK 3)

Ayrıca hamilelikte psikolojinin önemli olduğu düşünülür. Hamile kadın herhangi bir üzüntüye maruz kalmamalıdır. Böyle acılar çocuğa mal olabilir.

Eğlenhoca köyünde geçmişten günümüze hamile kadının kaçınmaları konusunda pek çok uygulamanın icra nedeninin unutulduğu ama uygulamaların kısmen de olsa devam ettiği gözlemlenmiştir.

2.1.3.5. Çocuğun Cinsiyeti

Eğlenhoca köyünde gerçekleştirdiğimiz saha çalışmalarında hamile kalmadan önce çocuğun cinsiyetini belirleyici herhangi bir uygulamaya rastlanmamıştır. Daha çok "Allah'ın dediği olur." şeklinde edilgen bir tutum hâkimdir. Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi oğlan çocuğu isteği bulunmayan köyde kız çocuğu olanlar oğlan, oğlan çocuğu olanlar ise kız çocuğu istemektedir. Hamileyken canı ekşi çekenin kızı, tatlı çekenin oğlu olacağına inanılmaktadır. Yine hamilenin karnı yayvan ve yuvarlak ise kızı, sivri ise oğlu olacağı düşünülmemektedir. Ayrıca hamile kadın, ortalarda bulunan bir makasın üzerine bilmeden oturursa kız çocuğu doğuracağı inancı da hâkimdir.

"Bir makas koyardık koltuğa. Üstüne de bir şey konur. Hamile kadın makasın üzerine bilmeden oturursa kızı olur. Şaşmaz bu. Karnının şeklinden de tahmin edilirdi. Kız karnı yayvan oluyor, oğlan karnı sipsivri olur. Hamileyken ekşi yersen kızın olacağına, ballı yersen oğlun olacağına işarettir." (KK 3)

Süslü Gülsüm lakaplı Gülsüm Tuncer, Eğlenhoca köyünde birkaç nesil önce yaşamış; becerikliliğine, bilgisine saygı duyulan bir kadındır. 92 yaşındaki bir kaynak kişimiz; köyde âdetten (aybaşı) kesilen bir kadın olduğunda danışmak için Gülsüm Tuncer'e geldiğini, karnına baktırıp muayene olduğunu, kırk günlük hamileyken bile bebeğin kız mı, erkek mi olacağını Gülsüm Tuncer'in bildiğini

aktarmaktadır. Ayrıca Gülsüm Tuncer'in tansiyon yüksekliğinde sülük tedavisi uyguladığı da bilinmektedir.

"Gülsüm yengem bilirdi. Aybaşından kesildin mi ona gidersin. Kızın mı olacak, oğlun mu olacak söylerdi hemen. Hepsi de çıkardı. Benim karnımda çocuğum ölmüş. Onu da bildi hemen. Birinin tansiyonu yüksekse de sülük koyardı." (KK 1)

Çocuğun cinsiyetinin tahmin edilmesiyle ilgili başka bir uygulama da Kurban Bayramı'nda gerçekleşir. Bu uygulama, kesilen kurbanın kellesi yüzülüp temizlenirken yapılır. Uygulamayı yapan kişi, aklından bir hamiye kadını geçirerek kelleyi ayırır ve üst çenedeki iki kemiğin ucunda bir et parçasının bulunup bulunmadığı kontrol eder. Eğer üst çenede sallanan bir et parçası varsa niyet edilen hamile kadının kız çocuğu, yoksa erkek çocuğu olacağına inanılır. Bu uygulamada kime niyet edildiği önemlidir.

Hamileliğin zor geçmesi kadının o hamilelik süresince güçsüzlüğüne yorulmaktadır.

"Ben ilk çocuğumda bir şey anlamadım ama ikinci hamileliğim çok zor geçti." (KK 9)

2.2. DOĞUM SIRASI

Doğum sırasında gerçekleştirilen geçiş ritüelleri uygulamaları doğumun gerçekleşmesi başlığı çerçevesinde evde doğum, eş ile ilgili uygulamalar, göbek ile ilgili uygulamalar ve hastanede doğum alt başlıkları altında ele alınacaktır.

2.2.1. Doğumun Gerçekleşmesi

Fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan çok önemli bir süreç olan hamileliğin sağlıklı doğum ile sonlanması hem anne-babanın hem de yakınlarının beklediği bir durumdur.

Sedat Veyis Örnek, doğumu bu geçiş döneminin en dramatik anı olarak değerlendirmektedir: "Çocuk isteğinden başlayıp aşerme ve gebelik aşamalarından

geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisi olan doğumun en dramatik noktasıdır” (Örnek, 2000: 140).

Doğum sırasında anne de bebek de ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Bu sebeple Eğlenhoca köyünde de bu tehlikeye karşı önlemler alınır. Bunların çoğu akılcı yaklaşımlarla özellikle hijyeni sağlamak ve anne ile bebeğin hayatını tehdit eden unsurları ortadan kaldırmak yönündedir. Doğum ve sonrası için su kaynatmak, temiz bez/çarşaf temin etmek, odaya doğum sonrasında giydirilmesi için bebeğin ve annenin kıyafetlerini getirmek gibi gerekli hazırlıklar yapılır.

Doğumu kolaylaştırmak için hamile kadının doğum anına kadar sürekli hareket halinde olması istenir. Bunların dışında dinî ya da büyüsel ritüeller ekseninde bir ortam yaratılmaya çalışılmaz.

Doğum esnasında kadının çektiği sancı ve acılar yüzünden attığı çığlıkların duyulması istenmez. Bu acı çığlıkları duyanların günahı varsa bunları bebeğin alacağına inanılır fakat bu defa da canı ile ödeyeceğinden korkulur. Dolayısıyla doğum mümkün olan en az kişinin bilgisi ile gerçekleştirilmek istenir.

“Çok insan duysun istemezler doğumu. Çünkü duyarsa günahları affolur diye düşünürler. Bebek de anne de etkilenir bu durumdan. Canından bile olabilirler. İnanc tabi. Var mıdır öyle bir şey? Bilemem. Öyle derler.” (KK 4)

Köyde doğum sırasında cinsiyetle ilgili birtakım inanışlar mevcuttur. Örneğin doğum sırasında cinsiyete göre sancıların farklı olduğu düşünülmektedir.

"Belinden sancı tutarsa oğlu olacağına inanılır. Karnından ağrı tutarsa kız doğuracağını düşünürler." (KK 9)

Doğumda çocuğun geliş yönüyle de cinsiyetin belli olduğuna inanılmaktadır.

"Çocuğun yüzü yukarı gelirse kız, yüzü aşağı doğru bakarsa erkek olur. Vücudu çıkmadan anlaşılır yani cinsiyeti." (KK 3)

Eğer annenin ve ailenin beklentisi erkek çocuk ise doğuma gelen kişi bir kucak balıkla geldiğini ifade ederek Allah'tan erkek çocuğu diler.

“Doğuma gidersen ‘Hadi bir kucak balıkla geldim, Allah sana bir oğlan nasip etsin.’ der.” (KK 4)

Eğlenhoca köyünde doğuma yardımcı kadınlara “ebe” dışında başka bir isim verilmez. Doğumu yaptıran ebenin tecrübesi de çok önemsenir.

2.2.1.1. Evde Doğum

Modern tıbbın ilerlemesinden, eğitim seviyesinin yükselmesinden, şehir ile bağlantının sıklığından, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişikliklerden kaynaklı olarak evde doğum oranı oldukça azalmış durumdadır. Fakat geçmişte gayet normal kabul edilen evde doğum etrafında pek çok âdet, ritüel gelişmiş durumdadır.

Kadının doğum sancıları başladığında ebe, zamana göre atla ya da araba ile alınır ve eve getirilir. Gerekli hazırlıklar ebenin yönlendirmesi ile yapılır. Ebe yanına yardımcılarını alır. Art ebesi ya da arka ebesi denilen yardımcılar doğum boyunca ebeye ve doğum yapacak kadına destek verir. Ebeye doğum sonrasında verilmek üzere küçük hediyeler hazırlanır.

"Ebe getirilir. Önce bir muayene eder. Kaç saatinin kaldığını söyler. O saate kadar beklersin. Hamileyi yatıracağı yerini hazırlar. Sıcak suyunu, bezlerini hazırlattırır; beklersin. Ebe yanına yardımcı alır. Ona 'arka ebesi' ya da 'art ebesi' denir. Doğumu evde yaptırır. Ebeye gönlünden ne koparsa onu verirsin. Biraz para, biraz zeytinyağı koyarsın, küçük bir bohça hazırlarsın. Helalleşirsin. Gider. Ama üç gün üç gece seni kontrol eder." (KK 3)

Ebe doğum odasına üç kişi kabul eder, fazlasını istemez. Özellikle doğum yapmamış kadınlar buraya alınmaz. Doğum için sıcak su, temiz bez, makas, ip gibi malzemelere ihtiyaç duyulur.

"Bu üç kişiden biri art ebesi olur. Doğum yapacak kadın art ebesinin kucağına yatar. Biri ebenin sağında, biri solunda iki yardımcı kişi daha olur. Gençler, hiç doğum yapmamış kadın doğuma alınmaz. Doğum sırasında sıcak su, temiz bezin yanı sıra makas, ip gibi ebenin kullanacağı aletler olur." (KK 3)

Doğum yapacak kadın, yüksek bir yerden atlatılmaz fakat doğumu kolaylaştırsın diye güçlü kuvvetli biri tarafından sırtına alınıp sallanır, silkelenir. Doğumu kolaylaştıracağını düşündüren başka bir uygulama ise kolay doğum yapmış bir kadının elinden sancı çeken kadına su içirmektir. Doğum sırasında kadının saçları örgülü ya da bağlı kalmamalıdır.

"Yerinde duramaz, oturamaz sürekli gezersin. Güçlü biri seni silkeler doğumu kolaylaştırmak için. Hatta kolay doğum yapmış birinin elinden su içirilir. Korkutmak için herhangi bir şey yapılmaz fakat saç örgüleri çözülür ve öğürsün de

ıkinsın diye ağzına sokulur. Ot yastıklardan doğumhanedeki pozisyonu yaparsın ki ıkınman kolay olsun. Ebe de altında bekler." (KK 3)

Çocuktan önce gelen suya "ön", plasentaya ise "son" denir.

"Biz o doğumdan önce gelen suyla ilgili ifadeleri 'Önü geldi, önü patladı' şeklinde kullanırız." (KK 4)

Eğlenhoca köyünde ölü doğum gerçekleşse dahi bebeğe mutlaka isim konulmaktadır. Bu isim bebek erkek ise çoğunlukla Mehmet'tir.

"Tarlada 6-7 aylık düşük yaptım. Annemi, Fethiye ablayı çağırdılar. Fethiye abla ebe değildi ama çok bilirdi. Köyde zaten ebe yoktu. Kösedere'den gelirdi ebe. Oğlan çocuğu düşürmüştüm. Fethiye abla 'Alın, adını Mehmet koyun, defnedin.' dedi beyime." (KK 1)

Doğum eski zamanlarda genellikle evde yapılmaktadır. Köyde doğum yaptırabilen birkaç kişi bulunmaktadır. Yöredeki yaygın olarak bilinen ebelerin isimleri Advie, Gülsüm Kadın, Fethiye, Birsen'dir. Kösedere'den Gül Ayşe isimli bir ebenin çağırıldığı zamanlar da bulunmaktadır.

Yanlış doğum uygulamaları yüzünden kaybedilen bebekler sebebiyle endişe duyan ebeveynler sonraki bebeğini imkânı varsa hastanede doğurmayı tercih etmektedir.

"Annem ilk bebeğini doğumu yaptıranın hatası nedeniyle evde doğum yaparken kaybetmiş. Sonra ağabeyimi hastanede doğurmuş." (KK 9)

Bazı kadınlar da çaresizlikten doğum yaptırmak zorunda kalmışlardır. Şakire Foçalı içinde bulunduğu durumu şöyle aktarmaktadır:

"Meşrefyeri dağında tütün dikiyoruz. Komşunun kızının günü dolmuş fakat iki gün daha tütün dikmeyi planlıyorlar evin büyükleri. Sonra köye götürüp doğum yaptırıp tekrar aynı yere tütün dikmeye gelecekler. Evleneli daha bir sene olmuş. İlk çocuğu. Gündüz akşama kadar çamaşır yıkadı kadın. Gece saat 01.00'e geliyordu. Bana seslendi. Vaziyeti bozuk. Belli doğum yapacak. Karşıda Diler var ona seslendim. Kız kardeşime seslendim. Araba yok, bir şey yok. Dağın başında dört kadınız. Erkekler Mordoğan köyüne yayan ebeyi almaya gittiler. Onlar yola koyuldu ama doğum başladı. Çocuğu aldık ama gerisini nasıl yapacağımızı bilmiyoruz. 'Sonunu sıkı tut, içine kaçmasın.' dedim. Makas aradık. Tütün dizdiğimiz iplerle ilkin göbeğini bağladık çocuğun. Ondan sonra çocuğu yatırdık. Birimiz karnını bastırdık,

birimiz sonu çektik. Bir Şey olsa hem biz suçluyuz hem kadının hayatı tehlikede. Göbeğini nasıl keseceğimizi bilmiyoruz. Artık çocuğu da yatırdık anneyi de 2-3 saat sonra ebe geldi, kesti göbek bağını. Ertesi sene aynı yerde, dağın başında kızını doğurttum." (KK 3)

2.2.1.2. Eş ile İlgili Uygulamalar

Eğlenhoca köyünde, çocuktan sonra gelen plasentaya “eş”, “son” ya da “ikiz” denir. Eşin anne karnındaki görevi bebeği beslemektir. Bebeğin doğmasından sonrasında eş; kadının iki göğsünün altından karna, aşıağı doğru bastırılarak alınır. Göbek bağı, eş çıkarıldıktan sonra kesilir. Eş, evde yaptırılan doğumlarda temiz bir beze sarılarak gömölür. Kaynak kişilerimize göre bazı ebeler, doğum yapan kadının toplam kaç ocuk doğuracağını, eşte bulunan boğumların sayısına bakarak tahmin etmektedir.

"ocuğun sonuna ‘ikizi’ de denir. Sonunu bebeği annesinin karnından alırken kordondan sıyırsın. Onu hayvan haşat yemesin diye gömerler. Bağa bahçeye ya da bir zeytin ağacının dibine gömersin. Eskiden doğum yaptıran kadınlar sonun boğumundan toplam kaç çocuğu olacağını bilirlermiş." (KK 3)

Son, bebeğe bağlı olur ve annenin karnından çıkana kadar bebekten ayrılmaz.

"Son, bebeğe bağlı kalır. Düşmediği sürece ayrılmaz. Annenin karnını bastırırlar. ocuk nefes aldıkça da son aşıağıya sarkar." (KK 17)

ocuğu olmayan kadının, bebek sahibi olsun diye, gömölmeden önce eşin üstüne oturtulması da eşle ilgili bir başka uygulamadır.

2.2.1.3. Göbek Bağı ile İlgili Uygulamalar

Göbek bağı ya da kordonu anne karnındaki bebek ile bebeği besleyen plasenta yani anne arasındaki bağı sağlar. Göbek kordonu, son gelmeden ve bebek ağlamadan kesilmez. Erkek ve kız çocuklarının göbek bağının kesilmesinde farklı bir uygulama bulunmaz.

"Göbeğini sonu gelmeden kesmezsın. Zaten ocuk ağlayacak, ondan sonra keseceksin. Kız çocuğunun da erkek çocuğunun da göbek bağı aynı yerden kesilir.

Bir karış dört parmak sonra kesersin. Bir çocuğun göbeğinin yanı başından bağlarsın bir de kestiğin yerden bağlarsın. Temiz bir tülbent parçasının içine dolarsın, göbeğinin üstüne koyarsın. O zaten kendiliğinden düşer." (KK 3)

Ebe, doğumdan sonra tuzladığı bir bezi bebeğin göbeğine sarar ve göbek bağı iki üç güne kurur ve kendiliğinden düşer. Tükürük sürüldüğü de söylenmektedir. Doğumdan sonra kız bebeklerin göbek bağı sandığa koyulur. Erkeklerinki ise genellikle cami avlusuna gömülür. Göbek bağlanırken çocuğun göbek adı da konur.

"Göbek adı göbek bağlanırken konur. Nüfusta geçmez ama konur mutlaka." (KK 9)

Eskiden farklı uygulamalar bulunsa da göbeğin iyileşmesi için şimdi ilaçlar kullanılmaktadır.

"Biz kara koyunun tüyünü yakardık. Kül yapardık. Göbeğinin üstüne koyardık. İki günde göbeğini kuruturdu. (KK 3)

Köyde bebeğin düşen göbeğinin büyüden, beladan koruduğu inancı da hâkimdir. Bu yüzden, düşen göbek bağı evin bahçesine de gömülür.

"Evin büyü tutmasın, yeni yaptığın eve bir bozgunluk olmasın çocuğun göbek bağı gömülür. Bu göbek bağı, her türlü büyüden korur." (KK 31)

2.2.1.4. Hastanede Doğum

Eskiden doğum için sadece gerekli hallerde İzmir'deki hastanelere gidilmekteyken modern tıbbın gelişmesi ve köyün İzmir ile kara yolu ulaşım imkânlarının artması sonucunda neredeyse tüm doğumlar hastanelerde gerçekleşmektedir. Köylerde ebelerin yerine getirdiği görevleri şimdi hastanelerde doktorlar ve hemşireler üstlenmiş durumdadır.

2.3. DOĞUM SONRASI

Doğum kadar dramatik olmasa da doğum sonrası da dikkat edilmesi gereken bir süreçtir. Doğum esnasında ve hatta sonrasında çocuğun ve annenin durumu, sağlanması gereken hijyen koşulları bu sürecin sağlıklı atlatılabilmesi için belirleyici unsurlardır.

Yeni doğan çocuk ağlamazsa nefes yollarını açmaya çalışmak, ağlatmak için fiziksel temasla uyarmak, soğan koklatmak gibi uygulamalar bulunmaktadır.

"Ağzına, burnuna üfürürler, poposuna vururlar. Yazsa soğuk suyun içine sokulabilir. Kışın yapmazlar. Soğan koklatırlar. Bebeği ağlayana kadar ayaklarından tutup sallarlar." (KK 3)

Ebe doğum esnasında olduğu gibi doğumun hemen sonrasında da sıcak ve steril suyu, çocuğu ve anneyi temizlemek için kullanır.

"Çocuk doğar doğmaz ebe kendisi çocuğu yıkar. Suyun sıcaklığı kol yanmayacak şekilde ayarlanır. Sabun kullanılmaz bu yıkamada." (KK 3)

Yeni doğmuş bebeğe üzerinden üç ezan geçmeden anne memesi verilmez.

"Annenin emzirmesi için üç ezan geçmesi lazım. Meme uçları yara olmasın diye bir soğan enine ikiye bölünür, çatalla suyu çıkarılır, meme uçlarına bağlanır." (KK 8)

Müjde, önce babaya verilir. Müjdeyi verenlere "muştucu" denir. Kaynak kişilerimizden Zühal Sanverir şöyle aktarmaktadır:

"Ertürk doğduğu zaman çok korkmama rağmen bahçelerin arasından geçerek babasına müjdeyi vermiştim. Bebeğin babası bana 'Sana bir bilezik borcum var' demişti. Her gördüğünde de hatırlardı ama hiç durumları olmadı. Bizde kız çocuk, erkek çocuk ayrımı yoktur da onların üç tane kızıdan sonra gelen oğlan farklı gelmiştir. O kadar ama. Üç oğlandan sonra kız müjdesi versen belki daha da kıymetli olur." (KK 9)

Yeni doğan bebeğe verilecek ilk şey su ve anne sütüdür.

"Bebeğe önce su ve anne sütü verilir. Bunu da iştahlı biri vermelidir. Buna 'ağız açma' denir." (KK 6)

Bebek üç günlükken kokmasın diye tuzlanır.¹⁷

"Üç günlükken kokmasın diye tuzlanır çocuk. Suyun içine biraz tuz atar, o su ile çocuğun vücudunu, koltuk altını, kulaklarının arkasını silersin. Sonra üç gün durulamazsın. Üç gün sonra yeniden durularsın. Üçüncü gün yeniden banyo yaptırırken banyo suyuna gül yaprakları, nazar çalısı, ceviz yaprağı koyarsın mis gibi koksun diye." (KK 5)

¹⁷ "Anadolu'da eğer bir çocuk çok terler ve teri, özellikle de ayakları çok kokarsa çocuğun doğduktan sonra tuzlanmamış olduğuna hükmedilmektedir" (Aça, 2001: 99).

Eğlenhoca köyünde tuzlama işleminin 15-20 gün sonra yapılması gerektiğini düşünenler de mevcuttur. Tuzlama uygulamasında mevlit de okutulabilir. Buna “tuzlantı mevlidi” denir.

"Tuzlantı mevlidi yapılır burada. Bebek mevlididir. Onda da keşkek yapılır. 15-20 günlükken yapılır. Ayrıca kırk günlükken de bebek tuzlanır. Tuzu su ile karıştırıp damağına, tabanının altına, kulaklarının arkasına, apış aralarına sürersin çocuk kokmasın diye." (KK 2)

Çalışmamızda doğum sonrası evre; yıkama, ad verme ve lohusalık başlıkları altında ele alınacaktır.

2.3.1. Yıkama

Çocuğun doğar doğmaz yıkanması konusunda farklı görüşler olsa da Eğlenhoca köyünde doğum evde olduğunda ebe doğar doğmaz bebeği yıkayıp sarar. Bu uygulamadan sonra bebeğin göbeği düşene kadar bebek tekrar yıkanmaz. Bebeğin yıkanması, kırklamadan bağımsız yapılan bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Uygulama sırasında ritüelik bir icraya rastlanmaz.

"Ebe yıkar bebeği hemen. Daha sonra bebek göbeği düşene kadar yıkanmazdı. Şimdi artık her dakika yıkıyorlar." (KK 7)

2.3.2. Ad Verme

Geçmişten günümüze bütün Türk boyları arasında ad verme geleneği ritüel odaklı olarak devam ettirilmiştir.¹⁸ “Eski Türklerde de adın gerçek ve kutsal olduğuna inanmak ve yeni doğan çocuğa ad koyma merasimi yapmak gibi gelenek vardı. Bu gelenek günümüze kadar devam etmektedir” (Abdurrahman, 2004: 125).

Türk Dil Kurumunca ad, "Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam." olarak tanımlanmaktadır. Ad verme Türk kültürü açısından da çok önem teşkil eden bir konudur. Geleneksel halk anlatılarının olmazsa olmazı olan kahramanın ad alması, Türk halk anlatılarında da sık sık karşımıza çıkar.

¹⁸ Türklerde ad verme geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. (Doğru, 2020), (Alkaya, 2001), (Uca, 2004), (Aras, 1998: 332-333).

Eğlenhoca köyünde çocuğa ad verilmesi söz konusu olduğunda büyüklere danışılır. Ad, tüm ailenin görüşü alındıktan sonra verilir. Aile üyelerinin tamamı hamilelik süresi boyunca bebeğe konacak ad hakkında görüş bildirir. Bebeğin adı, genellikle doğum sonrası kesinleşir. Çocuğun adı, bir hoca ya da baba, dede gibi ailenin erkek büyükleri tarafından sağ kulağına ezanla üç kez okunur.

“Ya ailenin erkek büyüğü ya da Kur’an okuyan inançlı bir akraba çocuğun sağ kulağına ezan okuduktan sonra üç kez ‘Senin adın şu.’ der.” (KK 9)

2.3.3. Lohusalık

Yeni doğum yapmış kadına lohusa denir. Hem psikolojik hem de fizyolojik olarak Eğlenhoca köyünde lohusanın durumu hassas bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Vücudu sarsan doğum olayının ardından lohusa, doğal bir süreçte gibi görünse de mezarının kırk gün açık kalacağı inancı köyde hâkimdir. Dolayısıyla lohusalık bir hastalık süreci gibi karşılanır. Çünkü lohusa bakıma muhtaçtır. Aynı kritik süreç bebek için de geçerlidir.

Sedat Veyis Örnek, lohusanın yatakta kalma süresinin pek çok kritere bağlı olduğunu ifade eder: “Doğumdan sonra yatakta kalma kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay oluşuna, iklime, çevre koşullarına, ailenin varlığına, yoksulluğuna, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi âdetlere bağlıdır” (Örnek, 2000: 144).

Büyük kentlerde yatakta kalma süresine doktorlar karar verirken kırsal yerlerde bunu daha çok âdetler belirlemektedir. Eğlenhoca köyünde anne, genellikle 15-20 günde toparlanır. Lohusalık kırk gün sürer. Ölen çok olduğu için lohusanın mezarı kırk gün açık kalır, derler. Anne mümkünse kırk gün yalnız bırakılmamalıdır. Hamile ve yeni doğanları büyüsel zararlardan koruma amacıyla pasif büyü¹⁹ aracı olarak kullanılan demir, Eğlenhoca’da da aynı işleviyle yaşamaktadır. Hamile kadın illa yalnız bırakılacaksa çocuğun yattığı yerin altına bir bıçak konulması gerekir.

¹⁹ “**Pasif Büyü.** Genellikle savunma ve korunma için yapılır. Kutsal yazı, bıçak, makas, mavi boncuk ve çeşitli nazarlık eşyalar bulundurularak büyücülerin bazı faaliyetleriyle gebe ve lohusaların zararlı etkilere karşı korunması bu büyü içinde kabul edilir. Büyücü bu maksatla o kişinin muska ve uğurluklar gibi okunmuş veya hazırlanmış bazı şeyleri taşımasını ister” (Tanyu, 1992: 501-506).

"Lohusayı kırk gün yalnız bırakmazsın. Ama ben hiç görmedim öyle bir şey. Doğum yaptım, ertesi sabah yürüdüm. Çocuğun altına bir bıçak koyarsın, hiçbir şey zarar etmez. Şeytan korkusundan koyuyorlar bıçağı." (KK 2)

Eğlenhoca'da lohusa şerbeti köyün geleneksel şerbeti olarak kavrulmuş badem ile sunulur. Şekerli su olduğu için lohusaya da şerbetin iyi geleceği düşünülür.

Üçüncü veya yedinci günde lohusa banyo yaptıktan sonra iki yenge bir çarşafı gerer ve lohusanın iki tarafından çevirerek karnını sımsıkı sarar. Böylelikle lohusanın hamilelikten kaynaklı göbeğinin olmaması sağlanmaya çalışılır.

"Yengelerim beni yatırdı. Çarşafı gerdiler, karnıma sımsıkı doladılar. Hamilelik göbeği kalmasın diye yapılır bu." (KK 4)

Eğlenhoca'da gelinlik kıza geleneksel olarak karanfilden bir kolye yapılır. Karanfil ıslatıldıktan sonra bir ipe dizilir. Bir ya da birkaç sıra yapılabilir. Gelin olduğunda düğün sırasında güzel koksun diye takılan kolye çıkarılmaz. Her zaman takılır. Hamilelik boyunca da boyunda kalan kolye doğumdan sonra bebeği emzirme sırasında da annenin boynundadır. Kırk gün boyunca bu koku eşliğinde süt emen bebek, kokuyu annesi olarak kodlar. Kırkı çıkan ve tekrar köydeki işlerine dönmek zorunda kalan anne ise bebeği bırakırken veya birine emanet ederken bebek annesinin yakınında olduğunu düşünüp ağlamasın diye bu kolyeyi de bebeğin yanına koyar. Yörede görüşme yaptığımız bazı kaynak kişiler ise bu uygulamanın yaygın olmadığını, kolyenin sadece düğünde gelinlik kız için bir takı, gelinin güzel kokması için bir araç olduğunu ifade ederek bebeğin annesini kendi kokusundan tanıyacağını aktarmaktadırlar.

"Bebek annesini sütünün kokusundan tanır, karanfilden değil." (KK 7)

Şekil 36: Karanfil Kolye

Derlemelerimiz doğrultusunda Eğlenhoca köyünde lohusalık, lohusanın ve dolayısıyla annenin sütü ile bebeğin beslenmesi, kutsanması, korunması, bebeğin yaşaması çerçevesinde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

2.3.3.1. Lohusanın Yiyecekleri ve Sütü

Lohusalık süreci boyunca yeni doğum yapmış kadının yediklerine, içtiklerine dikkat edilir. Kadının doğru beslenmesi hem kendi sağlığına kavuşması hem de çocuğuna vereceği sütün miktarı ve kalitesi ile ilgilidir. Gaz yapıcı ve soğuk gıdalardan kaçınılırken sütü arttıran gıdalar tercih edilmektedir.

Doğum yapan anneye sütü, kanı bol olsun diye süt içirilir, dalak yedirilir.

Eğlenhoca köyünde lohusa kuru börülce, soğan ve tahin helvası yerse sütünün artacağına inanılır.

"Lohusa kadın sütü bol gelsin diye börülce yer, soğanlı bir şeyler yer. Ayrıca tahin helvası da süt yapar." (KK 9)

2.3.3.2. Lohusa Mevlidi

Geçiş ritüellerinin önemli aşamalarından biri olan lohusalık dönemi ile ilgili birçok yörede karşılaştığımız lohusa düğününün yerine Eğlenhoca köyünde mevlidi yapılmaktadır. Bebeğin göbeği düştükten ve kırkı çıktıktan sonra yapılan ritüeldir. Öncelikle ebeveynler tarafından bir koç kurban alınır ve kesilir. Ritüel bebeğin doğduğu evde yapılır. Kesilen kurbanın kanı bebek ve annenin alına sürülür. Ritüelde ayrıca mevlit de okutulur. Kurban etiyle keşkek, pilav, kavurma yapılır ayrıca mevlit için şerbet ve lokum hazırlanarak gelen misafirlere ikram edilir. Bu ritüelde eğlence yapılmaz.

Şekil 37: Lohusa Mevlidi

2.3.3.3. Lohusanın Kaçınmaları

Anne ve çocuk için kritik bir süreç olan lohusalık dönemiyle ilgili pek çok yasak, lohusa kadını ve bebeği korumak için uygulanmaktadır. Bu yasaklar genel olarak hijyenin sağlanması ve bebeğin en temel ihtiyacı olan sütün korunması üzerine kuruludur.

Rahime Deveci, çalışmasının ilgili bölümünde anne ve bebeği biyolojik, fizyolojik ve psikolojik zararlardan korumak amacı ile ritüeller uygulandığından bahsetmektedir: “Lohusalık dönemi, yeni doğum yapan, doğumun meydana getirdiği psikolojik ve fizyolojik etkiler nedeniyle, fiziksel ve psikolojik bir geçiş yaşayan kadın ve çocuğu için destekleyici bir dönem olarak düşünülür. Bu süreç içerisinde kadın ve çocuğu, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik zararlı etkilerden korumak amacıyla tabusal yasaklar şeklinde görülen ayırma ritleri ile çeşitli güçlendirme ve sağaltım ritleri uygulanır” (Deveci, 2021: 240).

Lohusa, lohusalık süresince eşiyle temastan kaçınır. Sıcağa, soğuğa dikkat eder. Özellikle ilk üç gün yalnız bırakılmaz ama kırk gün boyunca da yalnız kalmaması gerektiği söylenir. Bu söylemi yörede “Lohusa kırkı içinde yalnız kalırsa kırk basar.” ifadeleri takip eder.

Lohusanın banyosu ile ilgili farklı görüşler vardır. Yaygın inanış ise ilk yedi gün banyo yapmaması gerektiği yönündedir. Lohusa yarı kırkında (yirminci gün) da banyo yapar ve çıkmaya mecbur kalırsa öncesinden çıkarmış olalım diye yakınlarında yaşlı, bilinçli, bilgili birinin evine götürülür. Kırkı çıktığında ise yeniden çocukla beraber banyo yapar ve ya zengin evine ya da hoca evine kırk gezmesine gider.

Kırk basması da denen, lohusaların kırklarının karışması durumu bu süreçte dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Eğer lohusalar ya da kırkı içindeki bebekler herhangi bir şekilde bir yerde karşılaşırse bebeklerin de annelerin de hasta olacağına inanılır. Köydeki bu inanışın kaynağı bilinmemekle beraber sebebi, lohusa kadının pis olduğu düşüncesi ile ilgili değildir. Aranmış çözümler de bunu doğrular niteliktedir.

Kırkı içindeki bebek bir hastalık belirtisi gösterirse iyileşmesi için mezara yatırılır ya da zeytin kovuğundan geçirilir. Bunlar çözüm olmazsa karşılaşılan diğer lohusa, hasta olan bebeği emzirmelidir. (KK 1)

Bir başka görüş ise kırkları karışan lohusaların paralarını ya da çocukların kullanılmış kıyafetlerini değiştirmeleri gerektiği yönündedir. (KK 2, 3, 4)

"Annem beni doğurduğunda lohusayken pınardan su doldurmaya gitmiş. Dönerken kırk içindeki başka bir lohusa onu pencereden görmüş ve karış göstermiş.

Bizde böyle bir durumda çocuğun büyümez derler. Hiç öyle bir şey olmadı. Ben gayet iri bir insan oldum. " (KK 2)

Lohusa kadın her türlü üzüntüden kaçınmalıdır. Lohusa kadının yaşayacağı psikolojik sıkıntılar bu süreçte sadece kadını değil sütün kesilme riskini de ortaya çıkardığından bebeği de etkiler.

"Olmadık bir üzüntü geçirirse; kocasıyla, kaynanasıyla bir münakaşa olursa birdenbire sütü kesilir. Bir daha da süt gelmez. Buna dikkat etmek gerekir. Bu özel bir dönemdir." (KK 3)

2.3.3.4. Kırklama

Pek çok yerde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de “kırklama” önem verilen bir işlemdir. Köyde susuz kırklama ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Annenin ve bebeğin, içerisine pek çok farklı nesne konarak hazırlanan su ile banyo yapmasını ve ardından doğumdan sonra ilk kez evden dışarı çıkmasını kapsar. Köyde bu işlem için kırklamanın yanı sıra “kırk uçurması” ya da “kırk çıkarması” tabirleri de kullanılmaktadır.

Kırklamada bebek ve anne ayrı ayrı banyo yaparlar. Bu banyo sırasında birbirlerini görmemeleri ve bir arada bulunmamaları gerekir. Anne banyodan erken çıkmaz, bebeğin ona getirilmesini bekler. "Bebeği annesinden daha büyük, yaşı daha uzun..." denilerek ve bebek havaya kaldırılarak annesinin banyosuna götürülür, annenin kucağına verilir ve banyodan beraber çıkarlar.

Bu uygulamada banyo suyunun özenle hazırlanması gerekir. Banyo suyunun içine atılan nesneler ve bu nesnelerin edinilme şekilleri ritüelin gerçekleşmesi açısından önemlidir. Çakıl taşı, deniz kabuğu, soğan kabuğu, tuz, karanfil, zeytin dalı, altın yüzük, güzel kokulu çiçekler uygulamada banyo suyunun içine konması gereken nesnelerdendir.

"Kırk banyosu suyuna kırk tane çakıl taşı, yüzük, deniz kabukları, soğan kabuğu konuluyor." (KK 9)

"Günün doğduğu taraftaki saçağın altından kırk bir tane taş toplanır. Bir taş azat edilir. Kırkı banyo suyuna konur. Banyo suyunda kullanılan bu taşlar sonra da yastığın altına konur. Kokmasın diye bir parça tuz eklenir. Kırk banyosuna soğan

kabuğu da konuluyor. Zaten soğan kabuğu tütsüde de nazardan koruyor. Ayrıca kırk suyuna karanfil ve zeytin dalı da eklenir." (KK 3)

Kırk banyosunun suyu kesinlikle tuvalete dökülmediği gibi bu su ile ilgili uygulamalar cinsiyete göre de farklılık gösterir. Çamaşırlar kırk gün boyunca özellikle hava karardıktan sonra dışarı asılmaz. Bebeğin çamaşırlarının ay ve yıldızları görmesi uğursuzluk sayılır.

"Bebeği kırkladıktan sonra kızların kırk suyunu bir süre sandıkta saklarsın, gözü dışarıda olmasın diye." (KK 3)

"Anne de bebek de havluluyken, giyinmeden mutlaka emzirilir. Kırk tane taş üç yolun birleştiği ve saçak suyunun aktığı yerden toplanır. Yirmisi yarı kırkında, kırkının tamamı ise kırk yıkamasında kullanılır. Kırk suyunun içine, taşların yanına kokulu çiçekler de eklenir. Kırk suyu kesinlikle tuvalete dökülmez. Zaten çocuğun banyo suyu tuvalete hiç dökülmez. Çocuğun çamaşırı kırk gün boyunca dışarıya da asılmaz. Geceleri dışarıda bırakılmaz. Çocuğun çamaşırları ayı ve yıldızlar görmemelidir." (KK 6)

Kırk uçurmanın diğer ayağı ise annenin ve bebeğin kırk gün sonunda evden çıkmasıdır. Bu uygulamada bebeği zengin evlerine götürmek tercih edilmektedir. Misafirliğe gidilen ev sahibi ya bir topan ekmek ya da yumurta, pamuk ve şeker hediye eder. Eğer yumurta vermezse ziyarete gidilen evi fare basacağına inanılmaktadır. Hatta ev sahibi "Aman yumurtanızı unutmayın, evimizi fare basmasın." gibi hatırlatmalar yapar. (KK 17)

"Şimdilerde bebeğin yirmisi oldu mu gezdirmeye başlıyorlar. Eskiden kırkıdan evvel anne de çıkmazdı dışarıya bebek de. Bütün kundağa sararlardı. Sımsıkı kundaklanırdı. Eskilerin iri ve sağlıklı olması da ondandı bence. Şimdi üç günde açıyorlar. Çocuk hep hasta." (KK 13)

2.3.3.5. Çocuğun Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar

Modern tıbbın kırsal kesimde yaygın olmadığı dönemlerde pek çok farklı sebepten çocuk kayıpları yaşanmaktadır. Çeşitli hastalıklar ve akraba evlilikleri bunun en önemli sebeplerindendir. Yine de Eğlenhoca köyünde kardeş çocuklarının ya da torunlarının evlenme oranı yüksektir. Bu hastalıkların modern tıp tarafından

açıklanamadığı dönemlerde köy halkı bu ölümlerin sorumlusunu genellikle nazar olarak görmekte ve nazardan korunmak için çeşitli yollara başvurmaktadır.

Nazar boncuğu takmak nazardan korunma yollarının başında gelir.

Kırkı çıkmamış çocuk nazar değmesin diye yalnız bırakılmaz.

Çocuğun kıyafetleri de çocuk da ay ve yıldızlar altında kalmaz. Gece ay ve özellikle yıldızlar çocuğa ve kıyafetlerine değmemeli, onları görmemelidir. Bu yüzden çocuk gece dışarı çıkarılmadığı gibi kıyafetleri de gece dışarı asılmaz.

Nazardan koruyacağı inancı ile çocuğun başına küçük bir Kur'an asılır.

Çocuk çirkin görünsün de nazar değmesin diye çocuğun yüzüne kara sürülür.

Yine çocuğu nazardan korumak için çocuğun bulunduğu odada nazar çalısı, adaçayı, üzerlik gibi çeşitli otlardan tütsüler yakılır.

Sarılık gibi hastalıkların da nazardan kaynaklandığı düşünüldüğünden çocuğu korumak için çocuğun yüzüne sarı bir örtü örtülür ya da örtü çocuğun yanı başına bırakılır.

Birisi çocuğu sevdiğinde nazarı değmesin diye kendi üzerindeki giysilerden bir parça iplik koparıp çocuğun koynuna ya da kıyafetinin içine bırakır.

Hocalara ya da nefesi güçlü, dini bütün birine nazar muskası yaptırılıp muska çocuğun üzerine takılır. Özellikle kardeşleri öldüyse kalan çocuk boynuna asılı olan muskayı uzun yıllar taşır.

“Bizim Meliha (Tuncer) vardı. Kardeşleri hep ölmüştü. İlkokul öğretmenimiz bir gün Meliha'dan sürekli taktığı muskayı çıkarmasını istedi. Meliha 'Çıkaramam.' dedi. Öğretmen onu zorladı. Fakat Meliha'nın ailesi öyle sıkı tembihlemiş ki kızı, Meliha muskayı çıkarırsa öleceğini düşünüyordu. Öğretmen de buna inanmıyordu tabii. Meliha'ya böyle bir şey olmayacağını ispatlamaya çalışıyordu. Meliha'nın doğduğu günden beri boynundaydı o muska. Öğretmen gitti Meliha'nın boynundan muskayı aldı. Meliha o anda sınıfın ortasına yığıldı. Öleceğim korkusuyla bayılmış meğer.” (KK 7)

Nazardan koruma amacı dışında çocuk yaşasın diye adaklar adanır, akik kurbanı kesilir.

Ailede bir çocuk öldüyse onun ardından gelen çocuğa ölen çocuğun adı verilirken aydınlığı, ışığı çağrıştıracak; onu karanlıktan, kötü ruhlardan uzak tutacak bir isim eklenir.

“Anneannemin bir oğlu olmuş. Adını Ali koymuşlar. Ölmüş. Ondan sonra olan çocuğu da erkekmiş. Ona da Ali ismini koymak istemişler fakat yanına aydınlığı çağrıştırırsın da bu çocuk yaşasın diye Gündüz eklemişler. Ali Gündüz dayımın adı öyle konmuş.” (KK 5)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜNNET

Sünnet her erkek çocuğuna uygulanması gereken, erkeklik organının ucundaki derinin kesilmesiyle gerçekleştirilen bir operasyondur. “Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür” (Örnek, 2000: 170).

Eğlenhoca köyünde de erkek çocuğunun sünnet edilmesi gerektiği kesin olmakla birlikte sünnet yaşı ile ilgili bir netlik yoktur. Çocuk namaz kılma çağına gelmeden sünnet edilmelidir. Son yıllarda aileler çocuğun doğumundan hemen sonra, henüz hastaneden çıkmadan çocuğu sünnet ettirmektedir. Ailelerin bunu tercih etmesinin sebebi çocuğun yaşı ilerledikçe o acıyı fiziksel olarak daha çok hissedeceği ve psikolojik olarak olumsuz yönde daha çok etkileneceği biçiminde açıklanmaktadır.

Çocuk ister kendini bildiğinde ister bebeklikte sünnet olsun köyde aileler genellikle sünnet düğünü yapmayı tercih ederler. Bebeklik döneminde sünnet olan çocuğun da sünnet düğünü ilerleyen zamanlarda, çocuk kendini bildiğinde yapılır. Sünnet düğününün zamanı diğer erkek kardeşlere de bağlıdır. Aileler iki çocuğun yaşları arasında bir orta yol bulup düğünü doğru zamanda yapmayı isterler. Böylelikle iki çocuğun düğünü bir kerede yapılmış olur. Bu ekonomik olarak da aileler açısından avantajlı bir durumdur. Ayrıca eski dönemlerde düğünler zeytin, üzüm, tütün gibi tarım ürünleri ile uğraşan ailelerin toplu para alacağı dönemler hesaplanarak yapılmaktadır.

Aileler bir dönem İzmir’deki salonlarda düğün yapmayı tercih ettilerse de son yıllarda köyde tekrar geleneksel yapısına uygun biçimde düğün yapmak daha çok rağbet görmektedir. Köyde düğünün nerede yapılacağı, kurulacak müzik ve ışık sistemlerinin nasıl olacağı, giriş ve çıkışların nerelerden yapılacağı belli olduğundan düğünler için düzenli, hazır bir organizasyondan söz etmek mümkündür.

Çalışmamızda sünnet; sünnet düğününe hazırlık, sünnet çeyizi ve sünnet düğünü alt başlıklarıyla ele alınacaktır.

3.1. SÜNNET DÜĞÜNÜNE HAZIRLIK

Ailenin çocuklarını sünnet ettirmeye karar vermesi ve ekonomik açıdan kendini ayarlaması ve düğünden birkaç hafta öncesinde davetlilere haber verilmesi ile sünnet düğünü için hazırlıklara başlanır. Bu hazırlıklardan en önemlisi sünnet çocuğu için yapılacak alışveriştir. Bu alışverişte sünnetlik başta olmak üzere çocuk için çeşitli kıyafetler ve yapılacak düğün için eksikler alınır. Üzerinde maşallah yazan kuşağı, pelerini ve başlığı ile düğünde giyilecek sünnetlik çok uzun yıllardır İzmir’den hazır olarak satın alınmaktadır. Bu alışverişi çoğunlukla sünnet çocuğunun ailesi yapar. Eğlenhoca köyünde kirvelik geleneği bulunmaz. Bunun yerine tören sırasında sünnet olacak çocuğa kılavuzluk eden ve yanından hiç ayrılmayan “sağdıç” bulunur.

Sünnet düğününe hazırlıkta davetlilerin sünnet düğününe çağırılması toplumun bu ara geçiş dönemine şahitlik etmesi açısından önemli bir konudur.

3.1.1. Sünnet Düğününe Davet

Gelin düğününde²⁰ olduğu gibi sünnet düğününde de yapılması gereken ilk şey sünnet tarihine karar verip davetlilere çağrıda bulunmaktır. Bu daha önceleri, görevlendirilen birinin kapı kapı gezerek düğünün tarihini haber vermesi ile gerçekleştirilirken yerini sonradan basılı davetiyeye ve gelişen teknoloji ile uzaktaki kişilere ulaşmak adına telefona bırakmıştır. Düğünler okul bahçesinde ya da köy meydanında yapıldığından düğüne genellikle tüm köy halkı davet edilir.

²⁰ Evlenme ve sünnet sırasında gerçekleştirilen törenlerin her ikisine de düğün denmektedir. Çalışmamızda bu iki düğünün ayırt edilebilmesi için yörede de kullanılan “gelin düğünü” ve “sünnet düğünü” ifadeleri tercih edilmiştir.

Şekil 38: 1972'den Bir Sünnet Düğünü Davetiyesi

3.2 SÜNNET ÇEYİZİ

Sünnet düğünü perşembe günü çeyizin asılmasıyla başlamaktadır.

Sünnet çocuğunun annesinin, yetmezse anneannesinin ve babaannesinin çeyizinden ürünler sünnet için yapılan yatağın baş ucundaki duvara asılır. Çeyizlerin duvara asılması gelişigüzel olmaz. Bu duvarda tel kırmadan ve hesap işinden yapılmış eski uçkurlar²¹ en üstte bulunur. Uçkur, yağlık ya da kuşak denilen ve kemer işlevi gören bir bez parçası bele iki, üç kere dolanarak takılır.²²

"Uçkuru genellikle yaşlılar kullanırdı. Kemerden daha enli bir kumaştır. Şalvarı tuttuğu gibi beli de soğuktan ve ters hareketten korurdu. Uçkura tabanca koyan çok nadirdi. Tüfek taşıırdı genellikle." (KK 14)

²¹ Şalvarı bele bağlamak veya torba, kese vb. şeylerin ağızını büzmek için bunlara geçirilen bağ.

²² Duvara asılan çeyizle ilgili daha detaylı bilgi, çalışmamızın "Düğün" kısmında "Çeyiz" başlığında yer almaktadır.

Şekil 39: Sünnet Çeyizi

Çeyizin asıldığı duvarın en altında ise hesap işinden yapılmış yanibaşı denilen başörtüleri olur. Duvarın orta alanına tel kırma ile işlenmiş örtüler ve eski Türklerde yönleri ifade eden renklerle²³ gibi farklı renklerle dörtlenen krepler asılır. Derlememiz sırasında hâlihazırda bu dörtlemelerdeki renklerin sembolleri ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır. Bazı örtülere ise gül şekli verilerek duvarda kalan boşluklar doldurulur.

"Benim sünnetimde tüm âdetler uygulanmıştı. Evin üst odasında karyolanın başındaki duvarlar boydan boya süslendi. Sünnet çeyizi serildi. Her şey köyün örf ve âdetlerine uygun yapıldı. Zaten sünnet de o karyolada olurdu." (KK 15)

Sünnet yatağını da süslemek için özel işlenmiş örtüler kullanılır. Günlük bir yatak yapılmaz. Düğün hazırlıkları için gelip giden konu komşu, sergi gibi bu çeyize bakar hatta burada asılı ürünlerden örnek çıkartılır. Diğer taraftan asılan çeyiz ve hazırlanan yatak ile sünnet olacak çocuğun kendini özel hissetmesi sağlanmaktadır.

²³ Türkler tarihlerinin en eski zamanlarından başlayarak, uzun zaman beş ana renk olarak kara, ak, kırmızı, yeşil ve sarı renkleri esas görmüş ve bu renklerden her birini dünyanın dört yönü ile merkezini ifade etmekte kullanmışlardır. Buna göre, tekrar hatırlatmak gerekirse merkez=sarı, doğu=yeşil (veya gök; gök renk günümüz Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi bazen yeşil, bazen de mavi anlamını ifade eder şekilde kullanılmaktadır); batı=ak, güney=kırmızı (kırmızı, al) ve kuzey=kara renklerle ifade edilmiştir (Genç, 1997: 1075-1110).

3.3 SÜNNET DÜĞÜNÜ

Eğlenhoca köyünde hazırlıklarına perşembe günü başlanan geleneksel sünnet düğünü, pazar günü çocuğun sünnet edilmesinin ardından gece de davul eşliğindeki eğlence ile sabaha dek sürer. Düğünün bitişi pazar gecesi eğlencesinde konukların dağılmasına bağlıdır.

Sünnet çeyizi perşembe günü asılır ve sünnet yatağı yapılır. Sünnet yatağına o gün kullanılmak için özenle işlenmiş örtüler örtülerek yatak süslenir.

Cuma günü sabahtan yardıma gelenlerle yemekler yapılmaya başlanır. İlk hazırlıklar cuma gecesi sabaha karşı dağa gönderilecek oduncular için olur. Yardıma gelen kalabalıkla yaprak sarması ve masır²⁴ hazırlanır. Oduncuları dağa uğurlamadan önce alkollü bir sofraya kurulacağından o gün ayrıca çeşitli mezeler ve kavurma yapılır.

Cuma akşamı sofralar kurulur. Yapılan mezeler ve yemekler odunculara ve onları uğurlamaya gelenlere ikram edilir. Oduncular dağa gidene kadar davul-zurna eşliğinde eğlenilir. Önceleri bu sofralar sadece erkekler için kurulurken sonradan kadınlar davulun çaldığı alanı görebilecek şekilde kendilerine başka bir yerde sofraya kurmaya başlamıştır. Şimdilerde ise sofralar yine kadınlar ve erkekler için ayrı alanlarda kurulsun da eğlence devam ederken zaman zaman kadınların erkeklerin olduğu alana giderek beraber eğlendikleri olur.

Bu yemek eşliğinde yapılan eğlencenin ardından cuma gecesi sabaha karşı oduncular davul ile dağa uğurlanır. Oduncular cumartesi sabah ile öğlen arasında bir saatte odunlarla düğünevine dönünce eğlence kaldığı yerden devam eder. Oduncular köyün girişinde mutlaka davul ile karşılanmalıdır.²⁵

Cumartesi köy halkına ve dışarıdan gelen davetlilere düğün yemeği verilir. Yemekler gelin düğününde yapılan düğün yemeklerinden çok farklı olmaz. Sadece tatlıda gelin düğününde titrek de denen su muhallebisi tercih edilirken sünnet düğününde daha çok irmik helvası yapılır.²⁶

²⁴ Bir hamurun içine pirinç pilavı konarak dikdörtgen biçiminde kapatılan ve arzu edilirse yoğurt ve salçalı sos ile ikram edilen bir tür yöresel yemek.

²⁵ Dağdan odun indirme ile ilgili daha detaylı bilgi, çalışmamızın “Düğün” kısmında “Dağdan Odun İndirme” başlığında yer almaktadır.

²⁶ Düğünde yapılan yemeklerle ilgili daha detaylı bilgi, çalışmamızın “Düğün” kısmında “Düğün Yemekleri” başlığında yer almaktadır.

Cumartesi akşamı okul bahçesi, köy meydanı gibi köyde daha önceden belirlenmiş bir alanda eğlence düzenlenir. Organizasyonun daha çok kadınlar için yapıldığı bu eğlenceye çok uzun yıllardır kadınlar ve erkekler bir aradadır.

Pazar günü düğün, sünnet çocuğunun gezdirilmesiyle devam eder. Eskiden gelin gibi süslenmiş bir atla yapılan bu ritüel şimdilerde süslenmiş arabalar ile gerçekleştirilmektedir. Bunun sebebi tercihler olabildiği gibi diğer taraftan artık köyde at bulmak konusunda yaşanan sıkıntılardır. Daha önceki yıllarda sünnet çocuğunu taşıyacağı için güvenli olsun diye köydeki atlar arasından sakın, köylünün tabiriyle yavaş olanı seçilirken şimdilerde Eğlenhoca ve civar köylerde at bulmak çok zordur. Aileler bu gezi için araba yerine atı tercih etseler de artık bunu gerçekleştirmek pek mümkün olmamaktadır. Sünnet çocuğu at ile gezdiğinde köy içinde gidilebilecek her yere götürülürken araba ile gezdirildiğinde köy içinden ziyade Mordoğan, Kaynarpınar gibi yerlere götürülmektedir.

"Sünnet çocuğu at ile köyün gezilebilecek her köşesine götürülür, mümkün olan en uzun güzergâh seçilir, alay halinde dolaşıldı." (KK 15)

Gezinti bittikten sonra sünnet çocuğu eve getirilip attan ya da arabadan ineceği sırada bunu reddederek annesinden, babasından, dedelerinde veya diğer büyüklerinden zeytinlik ya da zeytin ağacı talebinde bulunmaktadır. Büyükleri de bütün köy halkının önünde hangi yeri ya da hangi zeytin ağacını sünnet hediyesi olarak ona verdiğini yüksek sesle beyan etmektedir. İleriki yıllarda kardeşler arasında bir mal paylaşımı yapılırken o çocuğun sünnetliği bölünmez, diğer kardeşler hak sahibi kardeş müsaade etmedikçe o mal üzerinde hak iddia edemezler. Sünnetlik denilen bu hediyelerin büyükler tarafından sünnet çocuğuna verilmesi geleneği Eğlenhoca köyünde hâlen yaşamakta olan bir gelenektir.

"Biz sünnet olduğumuzda da büyüklerimizden zeytinlik ya da ağaç istedik verdiler. Bu yerler genellikle satılmaz." (KK 29)

"Ben atla Müslüm amcam himayesinde gezdim. Atı zaten hep birileri tutar. At bir şeyden ürkerse çocuk zapt edemez ki. Birisi çekerdi atı. Köyü dolaşmak 2-2,5 saat sürer. Her meydana durulur, oynarsın davulla beraber. Sonra tekrar gelirsın sünnetevine. Sünnet çocuğunun attan inmesi de ayrı bir merasim. Müslüm amca birden 'Söyle, duysun herkes!' diye bağırmaya başladı. Babam da 'Öteyüz'ü veriyorum.' dedi. Müslüm amca bu defa anneme seslendi. Annem de Baldırpınar'ı

verdiğini söyledi. Hatta anneanneme de seslendi. Anneannem de bin yaşında bir zeytin ağacı verdi. Burada sünnette verilen şeyler sünnet çocuğunundur artık. Noter gibi. Çünkü tüm köylü duyuyor. Bağırarak söyleniyor." (KK 15)

"Benim babam balıkçıydı. Geldim ben evin önüne atın üstünde. Zeytinimiz, malımız da çok yoktu. 'İn haydi' dedi, 'İnmem, bana bir şey vereceksin.' dedim. 'Sana Cinkaya'dan Döşemealtı'na kadar komple verdim orasını.' dedi. Çavuşkızı nenem vardı. Karaağaç'tan iki zeytin verdi. Diğer mirasçılar o zeytinde ya da zeytinlikte hak iddia edemiyorlar. Ben de birer sünnetlik zeytin verdim çocuklarıma attan inerken. Onların adı sünnet zeytini." (KK 14)

Kirvelik geleneği olmayan Eğlenhoca'da kirveye benzer bir sorumluluk alan kişilere "sağdıç" denir. Sağdıç, genellikle babanın en yakın arkadaşı olur. Sağdıçta aranan diğer bir özellik mutlu bir evliliğe sahip olmasıdır. Yani başı düzgün olmalıdır. Sağdıç, sünnet çocuğu gezdirilirken atı kontrolü altında tutar. Çocuk bu gezinti sırasında sağdıcin himayesindedir. Eve geldikten sonra da at üstündeki çocuğu kucağına alarak ayağını yere değdirmeden sünnet olacağı yatağa taşır. Sünnet çocuğunun ayağının yere değdirilmemesi geleneğinin pek çok kişi tarafından kısa bir süre sonra sünnet olacak çocuğun korkup kaçma ihtimalinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Sağdıcin bir diğer görevi, operasyon sırasında çocuğu yatakta kontrolü altına almak ve ağladığında ağzına bir lokum vermektir. Ayrıca sünnet sırasında evde bulunan herkese lokum ikramı yapılır.

"Sağdıç babasının en yakın arkadaşı oluyor genellikle. Sağdıcin mutlu bir evliliği olmalı. Sünnet çocuğunun durumuna göre bazen oynatırlar attan inince. Çocuk korkuyorsa sağdıç kucağına alıp yatağa kadar götürür kaçmasın diye. Sağdıç, kesilirken de sünnet çocuğunun başında durur ve kesilme anında ağzına bir lokum sokar. Sünnet çocuğu 3-4 günde iyileşir." (KK 13)

"Çocuk korkup kaçmak isteyebilir. Güçlü kuvvetli bir adam çocuğu kucağında götürür sünnetin yapılacağı yatağına. Sünnet çocuğunun ağzına da bir lokum tıktırılır ki sesi çıkmasın. Sünnet çocuğunun kaçınmaları çok fazla yoktur. İki gün banyo yapmaz. Sonraki banyosu da ritüel şeklinde değil, temizlik amaçlıdır." (KK 16)

Eğlenhoca köyünde sünnet her zaman İzmir'den, Karaburun'dan, Urla'dan ya da Mordoğan'dan gelen sağlıkçılar tarafından yapılmaktadır. Sağlıkçılar her zaman

gelemediğinden bir gelişinde köyde birden fazla çocuğu sünnet edebilir. Hatta İncik, Kösedere gibi yakın köylerden de çocukların toplanıp bir arada sünnet edildiği bilinmektedir. Toplu sünnetin bir diğer sebebi ise varlıklı ailelerin kendi çocuğunun yanında yoksul, ihtiyaçlı çocukları da sünnet ettirmeleridir.

“Eskiden Urla’dan bir berber gelirdi. Biz 16 kişi birden sünnet olduk. Bir hafta davul, zurna çaldı. Onların bir karışım merhemleri vardı. Üç günde iyileşirdin.” (KK 13)

“O dönem sünnetçiler gelirdi dışarıdan. Sağlıkçı olurdu sünneti yapan kişi. Sünneti yaptıktan sonra pansuman yapmak ve çocuğun durumunu görmek için bir kere daha gelirdi. Hali vakti yerinde olan insanlar fakir, öksüz, yetim çocukları da kendi çocuklarıyla beraber sünnet ettirirdi.” (KK 15)

Köyde sünnette kesilen deri parçasıyla ilgili herhangi bir ritüel bulunmamaktadır. Araştırmamız sırasında göbek bağı etrafında gerçekleştirilenlere benzer bir uygulamaya rastlanmamıştır.

Gelin düğünü ile sünnet düğünü arasındaki farklardan biri de gelin düğünü pazar günü biterken sünnet düğününün devam etmesidir. Sünnetin kesildiği akşam yani pazar akşamı da davul eşliğinde eğlenceye devam edilir.

"Sünnet pazar kesilirdi. Sünnet kesildiği akşam da sabaha kadar davul çalardı. Perşembe başlar, cuma durur, cumartesi oduncu olurdu. Dağa oduna giderlerdi. Feryat yaygara gelirlerdi köye. Yemekler hazırlanırdı. Bütün köy yemek yerdı. Sünnet kesilirdi. Akşam gece sabaha kadar da düğün olurdu." (KK 21)

Sünnet, düğün merasiminin de tamamlanmasıyla sona erer.

Şekil 40: Sünnet Düğününden Bir Görüntü

Şekil 41: Sünnet Düğününde Para Takılırken

Şekil 42: Sünnet Olan Çocuklar

Şekil 43: Sünnet Yatağı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVLENME/DÜĞÜN

Geçiş ritüelleri içerisinde bütün kültürlerde karışımıza çıkan ritüellerden biri de düğün ya da evlenme törenleridir. Farklı kültürlerden milletlerin geleneklerine bağlı olarak çeşitlilik gösteren düğün ritüelleri kültürel özelliklerinin yanında dinî hususiyetlere de sahiptir. Bireyin toplumsal anlamda aile kurmasına ve yeni bir hayat tarzı tesis etmesine yönelik statü değişiminin en belirgin biçimde karışımıza çıktığı bu ritüeller, toplum nezdinde oldukça özel bir konuma sahiptirler. Bu nedenle de çok çeşitli halk kültürü uygulamalarını bir arada bulabileceğimiz ritüeller olma özelliğini gösterirler.

Sedat Veyis Örnek de evlenmenin ne derece zengin bir geçiş dönemi olduğunu vurgulamaktadır: “Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin, toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir” (Örnek, 2000: 185).

4.1. EVLENME ÖNCESİ

İnsan ve toplum hayatındaki geçiş dönemlerinin en önemlilerinden biri olan evlenme için şüphesiz sürece yayılacak birtakım hazırlıklar gerekmektedir. Bu hazırlıkların eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi eşiğe gelindiğinde sürecin sağlıklı tamamlanabilmesi için gereklidir. Çalışmamızda evlenme töreninden önceki hazırlık süreci; evlenme çağı, eş seçimi, kız ve erkeğin tanışma ve görüşme biçimleri, evlenme isteğinin belirtilmesi, görücülük ve kız isteme, söz kesme ve çeyiz başlıkları altında ele alınacaktır.

4.1.1. Evlenme Çağı

Eğlenhoca köyünde evlenme çağı konusunda belirleyici alt sınır kızlarda da erkeklerde de ergenliğe girmedi. Fakat köyde ergenliğe girer girmez evlendirilme söz konusu değildir. Fiziksel ve psikolojik hazırlıklar, sosyal ve ekonomik hayat içerisinde yerini alma evlendirilecek gençler için diğer belirleyici unsurlardır. Köyde evlenme yaşı kızlarda genellikle 14-22 aralığında iken erkeklerde 18-25 aralığındadır.

"Bizde erkekler on sekizle yirmi beş arası evlenirler. Kızlarda on dört yaşında başlar evlilik. Çoğunluk en geç on sekizinde evlenirdi. Yirmide evlenenler de oldu tabii. Şimdi artık öyle değil. Canı istedikleri zaman evleniyorlar." (KK 7)

Eskiden erkekler için askerliğini yapmış olmak tercih edilen bir durum olsa da köyde bu bir zorunluluk kılınmamıştır. Fakat Eğlenhoca'da evlenme, kelimenin tam anlamıyla ev sahibi olma anlamını da taşımaktadır. Bu yüzden evlenecek erkeğin mutlaka bir evi olmalıdır. Eğer yeni bir ev yapılamazsa veya alınamazsa bu defa erkeğin annesi ve babası ile içinde yaşadığı ev onun sayılır. Evlenecek erkeğin annesi ve babası bu durumda o evde geçici olarak ikamet ederler.

Bölgede çalışmalar yapmış olan Balaman, evi olmayan erkeğin evlenme şansının da olmadığından bahsetmektedir: "Evi olmayan yani baba ocağından ayrı bir ev açamayan erkeğin evlenme şansı da yoktur. Kimi özel durumlarda, evlenmenin zorunlu ama ev yapmanın olanaksız olduğu durumlarda mevcut kullanılan ev, evlendirilecek oğlanın kabul edilir; anne ve baba evlenmemiş çocuklarıyla birlikte bu evde geçici konuk olurlar" (Balaman, 1983:137).

Yukarıda sayılan şartlar sağlandıktan sonra erkekler, evlenme konusunu ailelerine açabilmekte ve hatta evlenmek istedikleri kızı söyleyebilmekteyken bu durum, kızlar için geçerli değildir. Kızlar kendileri için gelecek kısımeti beklemek durumundadır.

"Kız nasibini bekleyecek. Erkek öyle değil tabi. Evlenme isteğini söyleyebiliyor. Ayrıca aileyle yaşayıp çalıştığın için para biriktirmek gibi bir derdin olmazdı, ailen evlendirirdi seni." (KK 7)

Diğer yörelerde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de kızlar için gelecek kısımetin açılması adına pek çok yöneme başvurulmaktadır. Kurşun dökme, adak

adama gibi birçok yerde karşılaşılabilecek uygulamaların yanı sıra yaygın olmayan uygulamalar da vardır. Hıdırellez sabahında, kimin getirdiği bilinmemek şartıyla, artık evlenmesi arzu edilen gencin kapısına bir kucak odun bırakmak bunlardan biridir.

"Diyelim yaşın geldi, evlenemedin. Bir komşun ya da akraban bir kucak odunu kimse görmeden sabah ezanında getirir, 'Keşkeğini, düğün yemeklerini pişir; bir dahaki Hıdırellez'e telli duvaklı gelin/ damat ol.' diyerek kapının önüne bırakır. O genç senesine evlenir. Ben kendim de çok yaptım." (KK 3)

Kurşun dökmek ve adak adamak da kısmet açmak için yapılan yaygın uygulamalar arasındadır. Eğlenhoca'da yaşayanlar için Çevriçanak, Eren Dede ve İmam Birgivi adak adama konusunda en çok rağbet gören mekânlardır.

"Çevriçanak, Eren Dede ya da İmam Birgivi'ye adak adayıp kısmet açmak isteyenler de olurdu." (KK 19)

Eğlenhoca'da evlenme çağına gelen kardeşler arasında sıra beklenir. Olması gereken yaşça büyük olanların önce evlenmeleridir. Burada cinsiyetçi bir yaklaşım mevcuttur çünkü erkeklerin kendinden büyük kız kardeşlerini bekleme zorunluluğu yoktur. Onların ablalarından önce evlenmeleri mümkünken küçük kız kardeşlerin ablasından önce evlenmesi onaylanmaz.

"Erkek çocukları kız kardeşlerini beklemez fakat kız kardeşler ablalarını beklerdi. Katiyen küçük olan kız önce evlenemezdi. Büyüğün nasibi çıkacak, küçüğü sonra evlendirecekler." (KK 7)

"Ben yirmi yaşında evlendirildim. Çünkü balıkçılık yapıyordum. Babamlar o yüzden çok zor verdiler beni. Ben evlendim, balıkçılık bitti evde." (KK 2)

4.1.2. Eş Seçimi

Evliliğin ilk aşaması olan eş seçiminin birtakım ölçütlerin göz önünde bulundurularak yapılması önemlidir. Deveci de çalışmasında eş seçiminde pek çok kriterin devreye girdiğini ifade eder: "Geleneksel toplumlarda evlilik iki ailenin, iki soyun dünür olmak tabiriyle ifade edilen geniş çaplı birlikteliğini kapsar. Kızın ve erkeğin çekirdek ailesi dışında teyze, hala, amca, dede, nine, büyükbaba ve büyükanne gibi diğer akrabalarını da bu kapsama dâhil etmek gerekmektedir. Bu

minvalde iki ailenin akrabalık temellerinin atılacağı evlilik müessesinin ilk adımını oluşturan eş seçimi büyük önem taşır. Evlenecek bireylerin seçiminde din, kültür, etnik unsur gibi geleneğin, örf ve âdetin belirlemiş olduğu birtakım kıstaslara ek olarak aile yapısının, ailenin dünya görüşünün, evlenecek bireylerin beğenileri de belirleyicilik açısından kendine özgü kriterleri olabilmektedir” (Deveci, 2021:331).

Eğlenhoca köyünde eş seçimi son yıllarda daha çok evlenecek çiftlere bırakılmış olsa da daha önceleri bu ölçütlerin belirleyicisi tamamen aileler olduğundan görücü usulü evlilik daha yaygın bir uygulama olarak görülmektedir. Hatta eğer aileler ölçütlerini göz önünde bulundurarak bir akrabayı uygun görürlerse gençlerin bu konuda söz hakkı olmaz. Dolayısıyla köyde akraba evliliği de bulunmaktadır. Baba tarafından kan bağının daha yakın olduğunu düşündüklerinden anne tarafından bir akraba ile evlenme daha yaygındır.

"İzmir'de çalışıyordum, babam geldi. 'Bugün de çalış. Sonra köye dön. Seni teyzenin kızı ile evlendireceğiz.' dedi. Karşı çıkamazsın. Söz hakkın yok. Akraba evliliği var köyde. Babanın kanı daha ağır bastığından daha çok anne tarafından birileri ile evlendirilir." (KK 21)

"Tuncerlerden Hacı İsmil kızını kız kardeşine vermiş. Halasının oğluyla evlenen kız çok eziyet çekiyorum diye bir Ramazan gününde babasının yaptırdığı yoldan baba ocağına gelmiş. Geldiğinde iftar vaktiymiş. Babası 'Senin evin yurdun orası, evlatların var. Dönersen hem sen evlatlarından olursun ben de bir kardeşten olurum.' demiş ve iftar bile yapmasına müsaade etmeden kızı geri yollamış. Kız bir zeytinle orucunu açmış ve yola koyulmuş. Yirmi gün sonra kız hastalanıp ölmüş. O günden sonra Hacı İsmil akraba evliliğine müsaade etmemiş. O yüzden Tuncerlerde akraba evliliği yoktur. Ayrıca 'Kız çocuğu çok zor. Allah benim çocuklarıma kız çocuğu vermesin.' diye dua etmiş. Gerçekten de kız çocuğu çok azdır Tuncerlerde." (KK 9)

Köyde uzun yıllardır eşler birbirlerini kendileri seçip anlaşsalar da nihai karar; gelenekler, aile yapısı ve dünya görüşü gibi kriterlerle belirlenen aile onayına muhtaçtır.

"Kızlarda güzellik aranır. Erkeklerde maddi durumu iyi olsun, dürüst olsun, malı mülkü olsun -daha çok çalışacak ama- isterler." (KK 7)

Eğlenhoca'da erkeklerde aranan en önemli özellik evinin olmasıdır. Kızlarda ise hiçbir zaman başlık parası söz konusu değildir.

"Erkeklerin evi mutlaka olacak. Kız ayrı eve gelin gidecek. Sabah kalkıp kayınvalidesinin evine gider. Orada yer içer. Ama akşam döner gelir evinde yatar. Hele İzmir'e gelin gidecekse yine mutlaka evi olacak damadın." (KK 7)

Yine eski dönemlerden kalma bir gelenek olarak bayramlarda belli birkaç yerde salıncak kurulmaktadır. O zamanlarda sosyalleşmenin toplum tarafından onaylandığı nadir yerlerden olan salıncakların kurulduğu alanlar, aynı zamanda bir eğlence mekânı haline gelmiştir. Önceleri genç kızlar salıncak başına geldiğinde oğlanlar onları ancak uzaktan izleyebilirken zamanla bu mesafe kısalmış ve salıncaklar birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Bunların en bilineni Harman bölgesindeki Körpınar'da kurulan salıncak olmakla beraber köyün belirli yerlerindeki büyük ağaçlara salıncaklar kurulmaktadır. Bu salıncaklarda uzaktan birbirini görüp beğenme, iletişim kurma gençlerin eş seçimi için bir seçenektir.

"Rahman'da kavakta salıncak vardı. Yukarı Mahalle'de zeytinde vardı. Mezarlığa bakan Kocatepe'de bir zeytin ağacı vardı. Kızlar binerken erkekler uzaktan izlerdi. Aileleri göndermeyip gizli saklı buluşanlar da olurdu elbette." (KK 7)

Şekil 44: Bayramlarda Salıncak Kurulan Ağaçlardan Biri

Eş seçimi ile ilgili bir diğer uygulama düğünlerde gerçekleşir. ‘Mendil yırtma’ diye bilinen uygulamada düğünü uzaktan izleyen erkek beğendiği kıza doğru mendilini göstererek "Yırtayım mı?" diye bağırır, kız da onu beden diliyle bile olsa onaylarsa mendili yırtar. Bu soru aslında "Beni istiyor musun?" anlamına gelmektedir. Bir başka açıdan bu bir evlenme teklifidir. Sonraları mendil, günlük hayatta kullanımdan düşünce yerini bir içki kadehine bırakmıştır. Bu defa erkek kıza dolu kadehini göstererek "İçeyim mi?" diye sorar ve kızıdan onay alırsa kadehi bir dikişte bitirir.

"Eskiden davulda kadınlar oynamazdı. Şimdi oynuyorlar. Dağ arkasında kadınlar her zaman davulda oynarlardı. Onlar elli yıl önce de oynayabilirken Eğlenhoca’da beş senedir falan oynayabiliyorlar. Düğünde delikanlı mendil çıkarır ve sevdiği kıza "Yırtıvereyim mi?" diye bağırır. Kız kaş göz işareti ile onay verirse onun da gönlünün delikanlıda olduğu anlaşılırdı. 2000’li yıllarda ise hayatımızdan çıktığı gibi mendil ritüelden de çıktı. Soru "İçeyim mi?" şeklini aldı. Bu defa onay elindeki rakıyı içmesini istemesine kaldı." (KK 20)

"Bu uygulamada dikkat çekmek için kadeh cevap ne olursa olsun yere atılıp kırılır." (KK 31)

Karaburun’un genelinde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de hiçbir zaman çok eşlilik söz konusu olmamıştır. “Karaburun geleneğinde çok eşlilik yapılmamaktadır. Evlilikler karşılıklı anlaşma ve sevgiye dayanmaktadır ve çok eşliliğe sıcak bakılmamaktadır” (Özcan, 2022: 44).

Saha çalışmalarımızda evlenme biçimleri ile ilgili olarak yöredeki tespitlerimizi şu şekilde özetleyebiliriz:

Levirat tipi evlilik de denilen, ölen kocanın kardeşi ile evlenme geleneği az da olsa bulunmaktadır.

İç güveysi evlilik de nadir olarak görülür. Bunun en yaygın sebebi evlenecek kızın tek çocuk olmasıdır.

Eğlenhoca’da kız ile erkeğin genellikle gönüllü biçimde kaçarak evlenmeyi tercih etmesine rastlanır. Bunun sebebi maddi sıkıntılar olabildiği gibi birbirini sevip anlaşmış gençlerin evliliğine ailelerin onay vermemesi de olabilir. Bu eş seçiminin sonuçları tatlıya bağlanabildiği gibi ömür boyu küslük de söz konusu olabilir.

Ayrıca köyde eski dönemlerde zorla kaçırarak evlilik görülmektedir. Erkeklerin eş olarak istediği halde kendilerine verilmeyen kızları zorla kaçırdığı olmuştur. Bu durumda kız maalesef hiç rızası olmadan evlenmek zorunda bırakılır.

"Evlenmek istemeyen kızı bağlamak için falan yapılan dualar ya da farklı şeyler vardı. Bir şey yedirme vardı. Kız neyi yiyebilecekse onun üstüne okurlardı. Ben kulaktan dolma biliyorum ama bir çiçeğe okuyarak kızı oğlanın evine götürdüklerini dinledim. Çok eskiden bir hocanın bile büyü yaptığını duydum. Okuyarak, yedirme-içirme usulüyle büyü yaptıklarını duydum." (KK 7)

4.1.3. Kız ve Erkeğin Tanışma ve Görüşme Biçimleri

Eğlenhoca köyünde görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu dönemde gençlerin ailelerinin onayıyla görüşmeleri mümkün değildir. Gizli saklı görüşülür. O dönemin daha modern ailelerinde kız bir akrabasının evine gider. Oğlan da oraya gelir ve o akraba eşliğinde görüşme mümkün olur.

"Benim nişanlım, 'Telgüzar benden kaçmasın.' dedi benim aileme. 'Siz yoksanız zaten ben gelmem' dedi ve eve girmezdi. Annem babam varsa bizim yanımızda gelirdi, otururdu, giderdi. Benim dayılarım bu görüşmelere razı olmadılar ama sonradan kabullendiler. Küçük dayım ben nişanlıyken nişanlandı. O da ailelerin yanında görüştü nişanlısı ile. Öyle öyle yendiler bunu. Yoksa saklı saklı görüşüyorlarmış." (KK 4)

"Eskiden annemlerin peçe taktıkları bir dönem varmış. Burada bütün zamanı bütün işlemeye gittiğinde evin oğlunu da görürsün, o da seni görür. Başında tülbent olur kızın bir tek. O yüzden bizim köyde peçe varken bile çok katı kurallar yoktu. Böyle bir yaşantı olmadı yani." (KK 7)

Köyde anlaşılan kız ile oğlanın gizli saklı görüşmeleri eski zamanlarda çok nadir olmaktadır. Bu görüşme sırasında mendil alıp verme söz konusudur.

"Mendiller hep beyaz olurdu. Kız oğlana köşesine adını işlediği bir mendil verir, oğlan da kıza gönlünden koparsa annesine aldıracağı yemeniyi verir. Eğer aileler için içine karıştığında evlenme olmaz da iş bozulursa ve kız başkasına uygun görülürse oğlan, o mendili diğer oğlana gösterir. 'Bak zamanında bu kız bana mendil işledi, beni seviyor, çık aramızdan' demek ister." (KK 3)

Mendil, verilen sözü temsil eder. Mendilin yırtılması ya da geri verilmesi, nişanlılığın bozulduğu anlamına gelir.

"Mendil verdiğin zaman artık o sözü vermişsin demektir. Bizim Ahmet'in başına geldi. Bir elbise gönderdi Ahmet'in ailesi kıza. 'Bu elbiseyi bayramda giy, giymezen bu iş olmayacak demektir.' dediler. Kız elbiseyi giymedi. Ahmet de mendilini bayram yerinde yırttı." (KK 7)

Nişanlılar kendi aralarında anlaşıp sözsüz bir iletişim kurabilmek için mendil renklerini de kullanabilir.

"Nişanlıyken biz kendi aramızda belirlediğimiz renklerle anlaşırdık. Camıma kırmızı mendil asarsam bu, 'Gel, konuşalım.' demektir." (KK 32)

Köyde ailelerin modernleşmesi, eşini evlenmeden tanınması gerektiğini düşünmeleri, sosyal ortamların artması, gençlerin okumak için köyün dışına çıkması anlaşarak evlenmeyi güçlendirdiğinden artık bu yasaklar geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Kızlar da erkekler de genellikle kendi tanıştıkları ve görüştükleri kişilerle ailelerinin de onayını alarak evlenme yolunu tercih etmektedir.

4.1.4. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi

Eğlenhoca köyünde evlenme çağına gelen gençler evlenme isteğini dile getiremeyip ailesine açılmak için pilava kaşık saplamak gibi sözsüz iletişim yöntemlerini kullanmak durumunda değildir. Erkekler ailesi ile konuşarak istediği kızı söyler ya da büyükler uygun gördükleri ailelerin kızlarını isterler. Evlenme isteğinin belirtilmesi kız tarafından yapılamaz fakat çok uzun yıllardır kızların da görüşleri alınmaktadır.

"Kız hiçbir zaman evlenme isteğini söyleyemiyor. Erkekler ise ailesiyle konuşarak evlenmek istediği kızı ailesine söylüyor. Bundan altmış sene önce bile şu kızı istiyorum derlermiş. Gittiler söz kesip geldiler. Kızı alır, alamaz o başka. Ama bizde çocuklara kısıtlama yok artık. Kızlara da yok. İstemezse biz seni illaki vereceğiz diye bir şey yok. İstiyorsa vermeyeceğiz diye de bir şey yok. İstisnalar vardır elbette. Zorla verilen de vardır. Çok nadir olan bir şeydir bu bizim köyde. Son altmış senedir kız ile oğlanın görüşleri alınıyor. Bizim köy bence medeni bir köy.

Eskiden de kızların başları kapalı olurdu ama herkes yüzünü görürdü. Davulda meydana çıkardı kızlar." (KK 7)

Kızın ailesinin düşüncesini öğrenmek için aracılar devreye girebilir. Buna "ağız arama" denir.

"İki gencin arasını yapan aile büyükleri ya da aracılar kızın annesine, babasına gider bu işi isteyip istemediklerini araştırırlar. Özellikle kızın babasının ağzını ararlar. Babanın hemen onay vermesi beklenen bir şey değildir. Kız evi, naz evi. Baba da bu evliliğe olur verecekse birkaç ısrardan sonra 'Hayırlısıysa olur.' gibi bir cevap verir." (KK 9)

Erkeklerin evlenmek istediği kıza bu isteği belirtmesi ise eş seçimi başlığında da ifade ettiğimiz gibi genellikle düğünlerde gerçekleşir. Bir mendil ya da dolu bir içki kadehi ile yapılan bu uygulama bir nevi evlenme teklifidir.

4.1.5. Görücülük ve Kız İsteme

Eğlenhoca köyünde çok uzun yıllardır eşler birbirlerini kendileri seçer ve ailelerin de onayını alıp anlaşarak evlenirler. Görücülük günümüzde çok yaygın değildir. Eski dönemlerde ya da günümüzde erkeğin evlenme isteğini belirttiği halde bir adayı yoksa görücülük devreye girer.

Görücü usulü evliliğin ilk adımı "kız bakma", "kız arama"dır. Özellikle kayınvalide, aileye uygun bir gelin adayı bulmak için etrafı soruşturmaya, yakın çevresine haber vermeye başlar. Kız aranırken eşinden dostundan, yakınlarından ya da bu konularla ilgili kimselerden yardım istenir. Misafirlikler, düğünler gibi kadınların bir arada oldukları sosyal ortamlar gelin adayı bakma konusunda uygun ortamlardır.

Aranan uygun aday bulunduğunda kızın ailesine haber verilip görmeye gidilir. Buna "kız görme" denir. Bu aşama daha çok kadınlar arasında gerçekleşir. Burada anne ya da kız kardeşler aileyi temsil eder.

"Beğenilen kızı evvela görmeye giderler. Daha çok anne yani aile beğenir. Ailelerin tavsiye ile de gittikleri olur. Ama sonuçta burası küçük yer. Gidilmeden önce mutlaka haber verilir. Bir kez gidilir kahve içilir, bu kız görmedir. Sonra beğendilerse istemeye gidilir. Nasipse bir istemede olur ama çok isteneni biliyorum.

İki sene istediler. Mesela beni önce eşimin ablası gördü. Sonra annesi gördü. En son eşim gördü. Altmış üç senelik evliyiz şimdi. " (KK 7)

Kız görmeye damat götürülmez. Oğlanevinin kadınları evde yaptıkları bir tatlı ile kız görmeye giderler.

“Kızı görmeye damat götürülmez. Kız görmeye gitmenin belli günü saati yoktur ama daha çok akşam görmeye giderler çünkü gündüz iş var. Kız görmeye giderken de sözde de mutlaka bir şeyler götürülür. Bizde vermek çoktur. Her şeyde verirler. Bayram olur verirler, düğün olur veriler, komşunun kızı evlenirken verirler, giyinsin diye bir şeyler götürürler. Verim bizde çok olur. Kız görmeye giderken evde yapılan tatlı bir şey götürülür zaten eskiden hazır alacak bir yer yok. Çiçek, şeker hiç duymadım ben. Nereden bulacaklar? Bu kara yolu 1962 senesinde yapıldı. O zamana kadar İzmir’i görmeyen insanlar vardır. Çünkü burada biri evleneceği zaman oğlanevinden iki, kızevinden iki kişi teknelerle gider İzmir’e. Masrafı görür. Ne kızın ayağına ölçülür ne üstüne ölçülür. Her şey öyle alınırdı." (KK 7)

Kızın güzelliği, becerikliliği, temizliği, çalışkanlığı, duruşu, oturması, kalkması, huyu suyu, aile yapısı kız görme sırasında bakılan özelliklerdir. Gelin adayı beğenildiyse çok uzatmadan kız tarafına haber gönderilip istemeye gidilir. İstemeye gidildiğinde de oğlan tarafı niyetini uzatmadan hemen açar.

"Evveli oğlanla kız birbirini bulmazdı. Yakınlardan birisi ile kız evine haber gönderilir. 'Git, yarın akşam müsaitlerse kızınızı istemeye geleceğiz. Düşünün, bize ona göre haber gönderin' de dersin. Elçi döner gelir. Ertesi akşam kız evinde isteme olacak mı, olmayacak mı haber verir. Olacaksa buyur ederler. Olmayacaksa ertesi akşam evden kaçarlar, sakın gelir de bizi evde bulurlar diye. Hadi gittin istedin. Düşünüp taşındılar. Olmayacaksa yine elçi ile haber gönderirler. Kız ile oğlanın gönlü varsa bir hafta, on gün içinde kaçarlar. Ya da düşünelim dedilerse tekrar istemeye gidilir. Vermeyeceklerse yine evden kaçarlar." (KK 3)

Köyde bu işler çok fazla uzamaz. Kız tarafının da niyeti varsa ilk istemede verilir. Ama kız ilk istemede verilmezse kızı tavsiye eden kimseler “dünürücü” sıfatıyla araya sokulur. Dünürücüler iki aile arasında köprü kurmak ve kız tarafını ikna etmek için devreye girer. Dolayısıyla bu araçlar her iki aile için de saygın, sözü dinlenir kişiler ya da aileler olmalıdır.

"Çok fazla aracılık yapan olmaz ama kızı vermeye niyetli olmayan aileleri ikna etmek için aracılar olur. Kızı tavsiye edenler olur. Bunlara 'dünürücü' denir. Kız görmeye giderken akraba ise götürülür, değilse dünürçüler götürülmek zorunda değildir." (KK 9)

Kız istemenin yörede ayrı bir ismi bulunmaz. Kız istemeye eskiden cuma akşamı yani perşembeyi cumaya bağlayan akşam gidilirken "Ağzımızın tadı bozulmasın." diye tatlı bir şey götürülür.

Ayrıca istemeye gidildiğinde oğlanevi tarafında kapıya ağır bir taş konur. Kız, gelin olup baba ocağından çıkana kadar da oğlan tarafı bu taşın kaldırılmasını istemez. Geçmiş yıllarda yöreyle ilgili çalışmaları olan Ali Rıza Balaman da bu taşın söz kesmeye giderken bırakıldığından bahseder: "Oğlan babası kızı kapısına yaklaşırken bir taş, kapı eşiğine "Bu iş taş gibi olsun." diye bırakır ve küme halinde eve girerler" (Balaman, 1983: 138). Eski Türk geleneklerinde de Tanrı tarafından armağan edilen taş²⁷ bulunmaktadır. Köy halkı tarafından artık bu bağlantı bilinmese de eski Türk inançlarıyla bir ilinti kurulabilir.

"Yerinde ağır olsun diye taş koyarlar kapıya. Bu iş sağlam olsun, demektir o." (KK 21)

"Kız istemeye giderken kocaman bir kayayı kız evinin kapısının ardına götürüp bırakırlar. Oğlan da kız da taş gibi olsun, taş gibi sağlam geçimleri olsun, bu iş bozulmasın anlamlarına gelir." (KK 32)

Kız istemeye gidenler kızı evi tarafından ağırlanır. Kız istemeye damat götürülmez.

"Damadın ne işi var canım kızevinde?" (KK 7)

"Kahve pişirilir, çay yoktu eskiden. Yenecek bir şeyler konur, mevsimine göre meyve çıkarılır." (KK 7)

Kız istemede "Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle..." ifadesi mutlaka kullanılır. Kız genellikle ailenin en büyük erkeği tarafından istenir.

"Beni istemeye geldiklerinde eşimin amcası babamdan isterken anneannesini de annemden istedi. 'Kızın annesinin rızası olmadan kız alınmaz.' dedi." (KK 20)

²⁷ "Türk boylarında eski devirlerden beri yaşayan yaygın bir inanç da Türk Tengrisi'nin Türklerin büyük atasına yada denilen sihirli bir taş armağan etmesidir. Bu taş ile istendiği zaman yağmur, kar, dolu yağdırılır, fırtına çıkartılır. Bu taş her devirde Türk kamlarının ve Türk komutanlarının elinde bulunmuştur." (Gömeç, 1998: 46)

Eskiden ilk istemede daha çok "Düşünelim." cevabı alınırken son zamanlarda gençler zaten anlaştıkları için kız ilk istemede verilir.

"Bir hafta sonra gene gidersin. Düşündülse verirler. Vermeyenler olur tabii. Teyzemin oğlu bir kızı çok istedi. Annesi direndi. Yurt dışına kaçırım diye tehdit etti annesini. Ne sonra teyzem istemek zorunda kaldı. Bu defa kızın annesi 'Akılları neredeydi?' diyerek vermedi kızı. Duymadı mı köyde teyzemin tepkisini? Elbette duydu. Teyzemin oğlu da yurt dışına gitti. Orada öldü." (KK 7)

Kız verilmezse genellikle iki üç defadan sonra isteme tekrarlanmaz. Oğlanevi her gidişte eli dolu gider. Kıza mutlaka bir şeyler götürülür. Boş gidilmez.

Eğlenhoca köyünde kız babasının ya da kız tarafından herhangi birinin oğlan tarafından takı istemesi gibi bir durum söz konusu değildir. Sorulursa "Ne münasip görüyorsanız takın." denilir. Alışverişe de beraber gidilir.

Bu süreçte aileler arasından tavuk, sabun, soğan, sarımsak, çiçek alışverişi de olmamalıdır.

"Kız tarafı ve oğlan tarafı bütün bu evlenme sürecinde birbirlerine tavuk alıp vermezler. Tavuk deşinirmiş, geri götürürmüş. Yuva yıkılırmış." (KK 21)

"Sabun da vermezsın sözden sonra. Dünür olduktan sonra soğan, sarımsak da vermezsın acı olduğu için. Çiçek de tez solar, onu da vermezsın." (KK 3)

Kız tarafı kızı vermeyi kabul ederse oğlan tarafına bir mendil verir. Bu kızın verildiğinin göstergesidir.

"Eşimin bir Şekili vardı getirdikleri hediyeler içinde. Oldukça eski, kenarı oyali bir mendil, terlik, çikolata ve tatlı koymuşlardı. Gelirler, isterler. Kız tarafı kızı verirse oğlan tarafına söz mendili verir. Ama kayınvalidem bana da mendil koymuştu." (KK 20)

"İlk istemede mendil verilmez ama kızı verirlerse damada bir mendil verir kız tarafı. Bu, kızı verdik demektir." (KK 7)

Köyde kız istemeye gelindiğinde kızevinden bir şey çalınması âdeti bulunur.

"Eşimin büyük yengesi 'Kız istemeye gittiğin zaman kızevinden bir şey çalınması âdettir. Kedi tırnaklarının tohumlarından çalacağım, siz bakmayın bu tarafa.' deyip tohumları alarak gitmişti." (KK 20)

Kız verilmezse ve genç çift çok istiyorsa kaçma durumu olabilir.

"Kızı vermezlerse boynunu bükerek dönersin. Çok istiyorlarsa oğlan gece tutar kolundan kaçıtır kızını. Ana baba arkada bakakalır." (KK 21)

İstemenin ertesi günü kızevinde malzemesini oğlan tarafının aldığı sütlaç yapıp oğlanevine götürülür. Süt mülayimliği, pirinç bereketi, şeker ağız tadını simgeler.

"İstemedenden sonraki gün kızevinde sütlaç yapılır. Sütlaçın malzemesini oğlanevi alır. Kızıevi yapıp oğlanevine gönderir. Sütlaçın malzemesi süt, pirinç ve şekerdir. Süt mülayimliği, pirinç bereketi, şeker ağız tadını simgeler." (KK 32)

4.1.6. Söz Kesme

İsteme töreninin ardından anlaşılan ailelerin daha geniş bir topluluk önünde gençlere yüzük takarak birbirlerine söz verme ve işi daha ciddi bir boyuta taşıyarak sözleşmesine "söz kesme" denir. Söz kesme töreni evliliğin başlangıcı olarak görülür ve bu törenin ardından hem aileler hem gençler birbirlerini evlilik kurumunun aleniyet rahatlığında daha yakın tanıyabilmektedir. Sözlü olunan dönemde evliliğe hazırlık resmileşir.

Eğlenhoca'da söz kesme, ailelerin tercihiyle göre isteme ile beraber yapılabilir. Sözü ayrı bir tören olarak yapan aileler de vardır.

İstemede sözlü olarak anlaştıktan sonra aile içinde başka bir akşam söz yüzükleri takılır. Bu yüzüklere "tel yüzük" de denir. Söz kesme ve sözde yüzük takma sonraları çıkan bir âdettir.

"Sözde yüzük yok. O tel yüzük sonradan çıktı. Yoktu önceden. Sözde sadece söz verilirdi. Kız isteme ile söz aynıydı." (KK 4)

"Kız istemede kız tarafı mendili verirse zaten söz kesmek demektir o." (KK 7)

Söz kesme ayrı gün yapılacaksa oğlan tarafı kızeviyle iletişime geçer ve beraberce söz kesme töreninin hangi gün yapılacağına karar verilir. Burada söz hakkı daha çok kızevinde olur. Giderleri oğlanevinin karşılaması şartıyla törenden önceki bir zamanda İzmir'e alışverişe gidilir. Oğlana alınacak eşyaları kızevi, kıza alınacak olanları da oğlanevi karşılar. Bu eşyalar yüzük, iç çamaşırı, ayakkabı, çorap, elbise, gömlek gibi eşyalar olur. Kıza sözde takı takılmaz. Takı nişanda ve düğünde vardır.

Fakat oğlan tarafı kendi isteği ile söz akşamı kıza herhangi bir şey takmak isterse takabilir.

Söz kesimi kızıevinde yapılır. Kız tarafının isteği ile belirlenen günde oğlan tarafının büyükleri ve yakınları, alınan hediyelerle birlikte toplaşıp kızıevine giderler. Evlenme aşamalarının hiçbirinde oğlanevi kızıevine eli boş gitmez. Söz kesme töreninde ailelerin yakın akrabaları bulunur. Amcalar, dayılar, yengeler, halalar, teyzeler, eniştelere, aile yakınları ve büyükleri çağrılır.

Kız istemede olduğu gibi eskiden damat, söz kesmede de bulunmazken uzun yıllardır söz kesilirken de kız istenirken de bu törenlerde olur. Damadın bu törenlere katılmadığı zamanlarda kızın alındığının ya da sözün kesildiğinin haberi, damada ailesi tarafından verilir.

"Çok eskilerden oğlan söz kesmeye götürülmezmiş. Aile büyükleri anlaşıp, sözü keser, mendili alır gelirlermiş. Ama artık öyle değil tabii. Oğlan tarafı toplaşıp, gider. Kız evi onları en güzel şekilde ağırlar. Çaylar, kahveler, şerbetler, çerez, meyve ikram edilir. Kadın, erkek hep beraber olurlar. Ayrı ayrı oturulmaz bizde." (KK 7)

Aile büyüklerinden birisi bir konuşma ile yüzükleri takar. "Başının düzgün olması" gereken bu kişi, genellikle ailenin en büyük erkeği olur. Yani evli ve mutlu olmalıdır. Dul, boşanmış ve birden fazla kez evlenmiş olanlar "başbozuk" olarak nitelendirilir. Konuşma sonrasında yüzükleri takarak gençlere de mutluluklar diler. Kız ve oğlan, büyüklerinin ellerini öperler ve böylelikle gençlerin sözü kesilmiş olur.

"Ailenin en büyük erkeği güzel bir konuşma yapar ve gençlerin yüzüklerini takar. Ama o insanın da 'başbozuk' olmayacak. Başından bir evlilik geçmiş olacak, dul olmayacak, mutlu olacak, hâlâ evli olacak. Yani başı düzgün olacak. Gençlerle ilgili uygulamalarla ilgilenen kişilerin hepsinin başı düzgün olmalı. Yengelerin de öyle. Kına yakanın, nişanlayanın, fesleğen götürenin, su taşıyanın..." (KK 5)

Eğlenhoca köyünde gerek söz kesimi töreninde gerekse başka bir gün başlık parası, süt hakkı ya da düğünde takılacak takıların konuşulması söz konusu değildir.

"Bizde 'Kızımıza şunu takın, bunu verin.' gibi bir talep yoktur. Kız tarafı böyle şeyler istemez. Ayıptır. 'Herkes kendine yakışanı taksın.' denir ve konu kapanır. Biz üç kız kardeşiz. Babam her zaman 'Benim kızlarım satılık değil.' derdi." (KK 9)

Söz kesimi töreninden sonra ya da başka bir akşam nişanın ve düğünün ne zaman yapılacağı, ne kadar bekleneceği konuşulabilir. Bu aşamadan sonra nişan hazırlıkları başlar.

Yörede söz kesme küçük nişan olarak da ifade edilmektedir. “Söz kesmenin bir adı da ‘küçük nişan’dır. Zaman kazanmak için koşullar da elverirse kimileri hem küçük hem de büyük nişanı birlikte yaparlar” (Balaman, 1983: 138).

4.1.7. Nişanlanma

Nişan, evlenme sürecinde isteme ve sözü takip eden törendir. Ardından gelecek düğünün, evlilik kararının duyurulması nişan töreni ile sağlanır.

Aileler istemede anlaşırsa nişanın günü belirlenir. Buna “nişan günü kesme” denir. Nişan günü kesildikten sonra "düğün sürmeye" başlanır. İzmir’e gidip "nişan düzme" dedikleri alışveriş yapılır. Hem oğlan hem kız için üst baş, giyim kuşam alınsa da bu alışveriş büyük ölçüde gelinlik kız için olur. Yüzükler, nişanda takılacak takılar, nişanlık, giyim kuşam, ayakkabı, çamaşır, çorap vb. eşyalar alınır. Takılar herkesin maddi durumuna göre değişkenlik gösterir.

Nişan töreni genel hatlarıyla kız tarafının sorumluluğundadır ve neredeyse düğün gibi bir eğlence organize edilir. Nişan eğlencesi için köyde çok uzun yıllardır ev yerine okul bahçesi, köy meydanı gibi mekânlar tercih edilmektedir. Müzik eşliğinde gece boyunca devam edecek nişan eğlencesinde yüzükler gençlerin sağ yüzük parmaklarına takılır. Nişanlanan çift oynatılırken başlarına şekerler, tüllere sarılmış bozuk paralar ve çerez serpilir. Buna “sepi” denir. Kıza alınan takılar oğlanevinin büyükleri tarafından takılır. Nişana gelen davetliler nişan hediyelerinin yanı sıra bu törende takı ya da para takarlar. Eğlence geç saatlere dek sürer.

Geleneksel törenlerde nişan gününden önce katmer açılır, sütlaç pişirilir, bademli ekmek ve el kurabiyesi dedikleri bir kurabiye yapılır. Bu kurabiyenin içeriği şeker, un ve zeytinyağıdır. Süt, pirinç ve şekerden yapılan sütlaç özellikle oğlanevine gönderilmelidir. Çünkü sütlaçın malzemeleri iki aile ve evlenecek gençler arasında yumuşak geçimi, bereketi ve ağız tadını temsil eder.

"Süt, pirinç ve şekerden yapılan tatlı oğlanevine de gönderilir. Burada süt mülayimliği, pirinç bereketi, şeker de ağız tadını simgeler." (KK 4)

Bu yiyecekler nişanı duyurmak için sessiz bir şekilde tepsi ile kurabiye tası ya da sütlaç tası denilen tabaklarda davetlilere ayrı ayrı dağıtılır. Bu tabaklar geri getirilirken içine çerez konur. Çerez dolu taslar, sonraki bir zamanda kızevine geri götürülür. Bu ziyaret sırasında köyün kadınları gelinlik kızı da görmek isterler. Bu ziyarete “kız görme” denir. O sırada ailenin tercihinine göre ya mevlit okutulur ya da eğlence yapılır.

Kurabiye tası alanlar nişana da hediye ile gelir. Bu hediye genellikle gocadonluk²⁸, elbiselik, bluzluk kumaş olur. Hediye gelen kumaşlar dört duvara asılarak sergilenir. Nişanın ardından da hediye getiren herkese bohça yapılır.

“Nişana gelirken insanlar hediye getirir ya sen de onun ardından onlara bohça yaparsın. Ben Halide’nin nişanının ardından 150 tane bohça hazırladım. Bohçada yanibaşı, çember, mendil, çorap, havlu olur. Gelen hediyenin büyüklüğüne göre bohça hazırlanmalı tabii.” (KK 10)

Önce kızın nişan bohçası gelir. Bütün akrabalar kıyafet, kumaş, iç çamaşırı, tepesigüllü, yanibaşı, terlik vb. eşyalar ile gelini baştan ayağa donatacak şekilde bohçalar hazırlarlar. Bohçalarda daha önce kız için İzmir’den alınanlar da bulunur. Nişan bohçası kız tarafına giderken nişan yüzüğü kırmızı bir krebe takılı olur.

Bir seremoni ile oğlanevinden kızevine kadınlar tarafından götürülen bohçalar genellikle büyük tepsilerde taşınır. Kızevine yakın bir yerlerde bekleyen oğlan tarafının erkekleri, damadın arkadaşları bohçalar görüldüğünde silah atmaya ve gürültü yapmaya başlarlar. Şamanizm’deki yüksek sesle kötü ruhları kaçırma inanışının kalıntısı olan bu eylem²⁹, bir yandan kutlama atmosferi yaratırken diğer yandan da kızevine bohçaların gelmekte olduğunu belli etmeye hizmet eder. Kızevindense silah atılmaz, bu ayıp karşılanır.

“Kızevi tüfek atmaz, ayıptır. Oğlanevi atar. Kız korkutulur.” (KK 6)

Oğlan tarafına muhallebi ya da eğer içki veriliyorsa meze ikram edilir. Damadın arkadaşları muhallebi ya da meze verilen tabakların boşlarına para koyarlar.

²⁸ Şalvarlık.

²⁹ “Güneş ve ay tutulması, çeşitli inanç sistemlerinde de önemli bir yere sahip olup tutulmaların kötü ruhlar tarafından gerçekleştiğine dair olan inanış ortaktır. Şamanizm inancında da güneş önemli bir kavramdır. Şamanizm inancında da güneş ve ay tutulması sırasında onları tutulmadan kurtarmak ve kötü ruhları kovmak için ok atmak, taş ve sopa yardımıyla gürültü çıkarmak gibi uygulamalar yaparlardı. Güneş ve Ay tutulması esnasında halk göğe ateş ederek ya da ok atarak gürültü çıkararak tutulmayı engellemeye çalışmaktadır” (Elpe, 2018: 109-130).

"Benim nişanımda koyulan paraları nişanlıma vermiştim. Nişanlım da onunla bana bir bilezik almıştı. Ama üstünü tamamlayıp mı aldı bilmiyorum." (KK 4)

Kız tarafı da bunların karşılığında "nişan ardı" hazırlar. Bu bohçalar oğlan ve oğlan tarafının hediye getiren yakınları içindir. Nişanda gelen hediyelerin ağırlığına göre karşılık bohçası hazırlanır. İzmir'den oğlan için alınanlar da bohça yapılıdır. Kızı de de yüzüğü bir mendilin ucuna takar.

"Kırmızı bir krep getirdiler. Üstüne de bir yüzük takmışlar. Kız tarafı da nişan ardını gönderirken bir mendilin ucuna takar yüzüğü." (KK 4)

Bohçalarla birlikte kurabiye yapılıdır ve tepsilerle oğlanevine gönderilir. Bu kurabiyeler yine ağız tadını simgeler.

"Nişan arkası giderken un kurabiyesi yapılıdır. Tepsilerle gider oğlanevine." (KK 7)

Kız tarafından nişan ardı giderken de silah atılır ve gürültü çıkarılır.

Kız nişanlandığında beyaz patiska olarak da bilinen ve köyde himayim/imayım³⁰ denilen özel saçaklı bir bezin dört tarafına sarma işi ile anlamlı bir motif işler. Bu motif genellikle saksıda bir çiçek olur. Kendi adını işleyenler de vardır. Bu, "yavuklu tastarı" denilen bir tastar çeşididir. Delikanlı bunu nişanlı olduğu süre boyunca başına ya da omzuna takar ki bu bir sözsüz iletişim yöntemi olarak "Ben nişanlıyım." demektir. Birisi bağda bahçede tastarın takılmadığını görürse ayrıldıkları yorumunu bile yapabilir.

"Yavuklu tastarının dört köşesine iş işlenir. Beyaz dantel yumağından kıyısına takırdak³¹ yapılıdır. Sözlendikten sonra oğlana verilir. Bağı bahçeye giderken omzunda olur. Kullanacaksa orada kullanır. 'Ben sözlüyüm, nişanlıyım.' demektir." (KK 32)

"Özel bir tasarımız vardır. Beyaz hümayundan olur. Onun saçakları kozak kozak olur. Saç örgüsü gibi. Bağı üstü ip olarak kalıyor. İki katlı oluyor. Tığ ile geçiliyor. Buruluyor sık sık. Altı da kesiliyor, püskül halinde kalıyor. O taşların dört tarafına saksıda çiçek işleniyor." (KK 4)

"Nişanlı oğlan sürekli bağlardı nişanlı tastarını. Rençperlik çok tabii. Her dakika bağda, bahçedesin. Tastar başında olacak. Olmadı mı hemen dedikodu çıkar. 'Anaaaam, bunda tastar yok. Ayrıldı mı acaba?' deyiverirlerdi." (KK 27)

³⁰ Hümayun: Beyaz patiska kumaş.

³¹ Top top yapılan bir tığ işi.

Tastar kullanımının her dönemde yaygın olduğu Eğlenhoca köyünde son zamanlarda hazır tastar kullanıldığından turuncu-beyaz, sarı-beyaz ya da siyah-beyaz gibi renkler tercih edilse de eskiden ister kadına ait olsun ister erkeğe tüm tastarların sade beyaz olduğu bilinmektedir. Sadece nişanlı erkeklerin tastarı işli olur.

"Tastar geleneği o kadar toplumla bütünleşmişti ki burada şapka kanunu çıktığında bir içtihat kararıyla hava koşullarına ve coğrafi şartlara göre tastar gibi örtülerin kullanılabileceği eklenmiş kanuna. Evli erkek başka takar tastarı, bekar erkek başka. Belli olur yani taslar takışından evli mi, bekar mı olduğu. Nişanlı olanın tastarı beyaz olur, kenarı işli olur." (KK 15)

"Tarlaya tastarlı gidilir. Birinci sebep âdet öyle, ikinci sebep güneş. Açık renk, güneşi çok çekmediği için hep açık renk olur bizde tastar. şapka gibi ama çok daha işlevsel. Birkaç kat olduğundan güneşi hiç geçirmez." (KK 16)

Ayrıca nişanlıyken bayramlarda damat göğsüne taksın diye bir karanfil süslenir. Bu karanfil yine nişanlılık boyunca takılı kalır. Varaklı, süslü karanfil de yavuklu tastarı gibi nişanlılık göstergesidir. Damadın oğlan kardeşi varsa karanfilden ona da yapılır.

"Erkeklerle bayramlarda varaklarla süslenmiş bir karanfil giderdi. Bu süslemede gelin teli de kullanılırdı." (KK 7)

Gelinlik kız için ise bu gösterge nişan bohasına kayınvalide tarafından konan kırmızı bir kreptir. Yine etrafa "Ben nişanlıyım." mesajını vermek için nişanlılık boyunca özellikle düğünlerde kızın bu kırmızı krebi başına ya da boynuna takması gerekir.

"Düğünlerde kız boynuna kırmızı krep bağlar. Önceden başlarına bağlardı. Biz boyunlarımıza atardık düğünlerde. Ben evlenene kadar başımı bağlamadım." (KK 4)

Düğünlerde ya da diğer eğlencelerde genç kızları kaldırıp tek tek oynatmak âdettir. Kayınvalide, bu eğlence ya da düğünlerde kırmızı krebi takılı olarak oynamaya kalkan gelinlik kızın üzerinden çerez saçar. Bu hareketle "Bu kız benim gelinimdir. Herkes bilsin." mesajını verir.

"Kız verildikten sonra her düğünde kız oynamaya kalkınca başından aşağı çerez serperler. Bu benim gelinim, diye." (KK 9)

Nişanlılık yaz mevsimini gördüyse kız saksıda bir fesleğen yetiştirir. Büyütülen fesleğen renkli çikolata kâğıtları, kurdeleler, ipek sıyrıntı parçalarıyla süslenir. Saksısı kireçle badana yapılır. Oğlana pantolon, gömlek, gücüne göre hediyeler alınır. Ispanaklı ve şekerli katmer açılır. Tüm bunlar, evlenme sürecinin tüm aşamalarında aktif olan seçilmiş yengeler³² tarafından oğlanevine götürülür fakat kız gitmez. Evlilikleri su gibi akıp gitsin diye fesleğen götürülürken bir dereden geçirilir. Oğlanevinde bir süre oturulur, sohbet edilir, eğlenilir. Eğer kız da bu oturmaya gidecekse oğlan evde durmaz. Oğlanla kız birbirini görmez.

Şekil 45: Nişanlı Fesleğeni

"Kız eğer nişanlı da yaz geldiyse yaz ayında bir saksı fesleğen yetiştirir. Oğlana gücüne göre gömlek, pantolon, üst baş hediye alınır. Ispanaklı katmer açılır. Bir de katmerin şekerlisi yapılır. Arasına şeker ekerler. Onu, fesleğen saksısını da gençten yengelerinden birisi alır. O gün götürülür. Oğlanevinde oturulur. Fesleğen süslenir. Çikolata kâğıtları eskiden rengarenk olurdu. Onlardan keserler, küçük ince kurdeleyle, ipek sıyrıntı parçalarıyla süslersin. Dışına da bembeyaz badana sürersin,

³² "Erkek kardeşin karısına yenge denildiği gibi, düğün öncesi ve düğün sırasında gelinin yanından ayrılmayan, geline önderlik eden (gelinin sağ kolu) evli kadına da 'yenge' denir. Yenge, gelin tarafından seçilen-gelinin yakını ya da yabandan bildik birisi olabilir- biridir; sağdıçlıkta olduğu gibi görevi de, geline düğün sırası ve düğün sonrası neler yapması, nasıl yapması gerektiğini kendi deneyimlerine dayanarak çırak-kalfa tekniğiyle, ayrıntılarıyla birlikte açık seçik anlatmak ve belletmektir." (Balaman, 2002: 89)

saksısına. Bizim bir süzümüz eskimişti. Annem onu badana yaptı. Onda fesleğen yetiştirdim. Hediye ettikten sonra nişanlım kahveye götürmüş. Öyle güzel bakılmış ki bir leğen kadar büyümüş. Ona çok değer verirdi." (KK 4)

"Nişan fesleğenini fesleğen zamanı kızıvi hazırlar. Yağ tenekesine hazırlanır. Yengeler bizde her zaman yol gösterici olurlar. Yenge fesleğeni oğlanevine götürürken mutlaka bir dereden geçirir ki evlilikleri su gibi akıp gitsin." (KK 31)

Hıdırellez, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı gibi özel günlerde oğlan tarafı ve kız tarafı birbirlerine hediyeler gönderir.

"Bayramlarda nişanlıyken kız tarafı oğlan tarafına bademli çörek, baklava gibi yiyecekler gönderir. Oğlan tarafı da gelinlik kızı baştan ayağı giydilir. Hatta Kurban Bayramı'nda kızıvine boynuzlarında bilezik olan bir koç gönderilir." (KK 11)

Şekil 46: Koç Süsleme

4.1.8. Çeyiz

Çeyiz, kızlar için çocukluğundan evlendiği güne kadar evlilikte kullanılmak üzere hazırlanan ya da satın alınıp biriktirilen her türlü eşyadır. Türk kültüründe çeyiz geleneği çok eskiye dayanır. Pek çok Türk destanında, Dede Korkut Hikâyeleri'nde, Divanü Lugâti't-Türk'te çeyiz kültürünün varlığı görülür. (Sağol Yüksekaya, 2007: 396) “Kızın baba evinden götürdüğü mal cinsinden her türlü eşyayı kapsayacak genişlikte bir kullanım alanı olan çeyiz kavramı, birincil anlam düzleminde kızın el yeteneğini, becerisini, sabrını, estetik anlayışını ortaya koyan el emeği gerektiren, folklorun maddi kültürünü de temsil eden zanaat eserlerini karşılamaktadır. Aslî olarak geleneksel yaşamın çeyiz kavrayışının altında bu olgu yer almaktadır. Bu anlayışla çeyizin içeriğini genel olarak; dantel, kanaviçe, iğne oyası, nakış adı verilen örme ve işleme teknikleriyle yapılan örtü, perde, havlu gibi ev mefruşatları ile başörtüsü, çorap, patik <çetik> gibi giyim eşyaları, yastık, yorgan gibi yatak grubu ürünler oluşturur” (Deveci, 2021: 369).

Kızlar geleneksel yapıda eli iş tuttuğu andan itibaren aileleri tarafından çeyizlerini hazırlayıp biriktirmek üzere yönlendirilirler. Bunca yılın birikimi düğün öncesinde “çeyiz serme” ile görücü karşısına çıkar. Bu sunumdan gelinlik kız kadar annesi de sorumludur. Çeyizin niteliğine göre çeyiz görmeye gelenler tarafından ayıplanır ya da takdir edilirler.

Eğlenhoca köyünde çeyiz sermeye “çeyiz asma”, “çeyiz yazma”, “çeyiz götürme” de denilir. Telli örtü, serpmeye, tel sarma, tepesigüllüler, yanibaşılar, krepler, çemberler, patikler, kanaviçe yastık, yorgan, ev döşeme, yüklük perdesi, yatak çarşafı ve yorgan çarşafı başlıca çeyiz eşyalarındandır. Satın alınacak diğer eşyaları ise kız ve oğlan tarafı bölüşerek alır.

"Oğlanevi yatak odasını alır, koltukları kız tarafı alır. Birer tane kilim alınır. Kayınvalide bir yorgan verir, gerisini kızın annesi tamamlar. Ocağı, yemek masasını oğlan alır." (KK 2)

Gelinlik kızın küçüklüğünden itibaren hazırlanmaya başlanan çeyizi, evlenme sürecinde düğüne bir ya da birkaç ay kala sergilenmek üzere tamamlanır. Son süreçteki bu hazırlığa “çeyiz basma” denir. Çeyiz basmaya mutlaka bir perşembe günü başlanır. Yastıklar doldurulur, yorganlar dikilir, danteller kolalanır, ütüler

yapılır, çarşaf kenarlarına danteller geçirilir, tüm eksikler tamamlanır. Son halini alan çeyiz önce kızıevinde görücüye çıkarılır.

“Kızın annesi yengelerine, büyüklerine ‘Gelin biliverin, bana yardımcı olun. Bu perşembe çeyiz basmaya başlayacağız.’ der. Kızın çeyizinin çokluğuna, yardım eden kişilerin sayısına ve becerikliliğine göre çeyiz basma süresi değişebilir. Yaklaşık bir ay sürer. Hazırlandıktan sonra oğlan tarafı da dâhil olmak üzere bütün yakınları kızıevinde çeyiz görmeye gelirler. Örnekler alınır. Kimileri örnek vermek istemez. Gelen giden bir eksiğinin olup olmadığını sorar. Hatta çoğu kişi eli boş gelmez. Gelirken ufak tefek hediyeler getirir.” (KK 5)

Gelinin çeyizi bir seremoni ile perşembe günü kızın evine götürülür ve “yazılır”. Düğün de zaten çeyizin davul eşliğinde evden çıkarılması ile başlar. Çeyiz evden çıkarılırken mutlaka Kur’an-ı Kerim ve ayna olmalıdır. Kız babaevinden aynaya bakarak çıkar, kendi evine de elinde Kur’an-ı Kerim ile sağ ayağını basarak girer.

Bir kaynak kişimiz tarafından diğerlerinden farklı olarak çeyizin eskiden pazar günü kına yıkandıktan sonra gittiği aktarılmaktadır.

"Kına yıkanıp kızıevine döndüğünde biraz davul çalar. Gençler oynar. Sonra her birinin eline sinilerde gelinin ne kadar çeyizi varsa verilir. Gelin süpürgesi, sandık kıymetlidir. Bahşış alınır bunlara oğlanevinden. O çeyizi alırlar oğlanevine getirirlerdi. Çeyizi oğlanevine teslim ettiler mi tekrar oğlanevinden o sinilerin içine gelinliği, sabahlığı, geceliği, terlikleri konur. Gelinin şemsiyesinin üstüne serpmeye serpilir. Kızıevine getirilir. Bu defa kızıevi gelin şemsiyesi için bahşış verir." (KK 3)

Eğlenhoca köyünde gelin sandığı, gelin süpürgesi ve gelin şemsiyesi çeyiz çıkarma sırasında bahşış talebi ifade eden özel eşyalardandır.

Şekil 47: Çeyiz Asma

4.1.8.1. Çeyiz Sandığı

Pek çok yerde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de çeyiz sandığının sembolik değeri yüksektir. “Türklerin unutulmaya yüz tutmuş, kültür değerlerinden çeyiz sandıklarının üzerine bir ışık tutulacak olursa, karşımıza eşsiz güzellikte ve güzel olduğu kadar da mana dolu bir baş eser çıkmaktadır. Çeyiz sandığı nesnel güzelliği kadar, temsil ettiği yüksek aile ve evlilik değerleri itibarıyla da diğer birçok sanat eserinden önce gelir.” (Karakelle ve Özbaşı, 2019: 669)

Çeyiz bir seremoni ile kızevinden çıkmadan önce kız tarafının gençlerinden biri sandığın üzerine oturup sandığın evden çıkmasına izin vermek için bir hediye bekler. Sandığı alabilmek için oğlanevinin sandığın üzerine oturan kişiye bahşiş vermesi gereklidir. Sandık evden ancak para karşılığında çıkar.

Köyde çeyiz sandığının belli zamanlarda açılmaması gerektiği inancı yaygındır.

"Çeyiz sandığı âdetliken ve kükürt zamanı açılmaz. Açarsan sandık lekesi olur çeyizlerde. Bu leke için çeyizlerin üstünde 'şeytan doğurmuş' da denir." (KK 32)

4.1.8.2. Gelin Süpürgesi

Sıradan bir çalı süpürgesi süslenerek küçük bir gelin haline getirilir. Kız çeyizi evden çıkarken gençlerden biri süpürgeyi alır. Bu süpürgeyi vermek için oğlanevinden bahşiş ister. Süpürge alınmadan çeyiz alınamaz.

"Gelin süpürgemiz var. O süpürge süslenir. O süpürgeyi taşıyana da para ya da bir şişe rakı verilir. Çeyiz çıkarken kapıyı da açmazlar sandığın üstüne otururlar. Ona da bahşiş verilir. Daha çok genç akrabalarından biri oturur." (KK 4)

4.1.8.3. Gelin Şemsiyesi

Oğlan tarafının işlettiği gelin serpmesi şemsiyenin üstüne serpilir. Oğlan tarafının gençlerinden biri kına gecesinden önce kınalıklarla birlikte serpmenin serili olduğu şemsiyeyi kızevine getirir ve bu defa kızevi ona para ya da bir şişe içki verir. Serpme, gelin teli ile işlenen gösterişli bir örtüdür. Oğlan tarafından kızevine giden kınalıkların önünde açık şemsiyenin üzerine konan serpme parlar ve köyün gözü önünde gerçekleşen bu seremoniyi daha ihtişamlı hâle getirir.

"Oğlan tarafının yaptığı çeyiz oğlanevinden kızevine dolaştırılarak gider. Buna 'çeyiz dolaştırma' da denir. Bu çeyizde muhakkak geline alınan şemsiyenin üstüne serpme örtülür. Mantosu, ceket, gelinliği, kınalığı, pijamaları, geceliği, sabahlığı, çantası, ayakkabısı, şemsiyesi, serpmesi her şeyi alınır. O serpmeyi de çeyiz parasını diyerek açık şemsiyenin üstüne serperler. Çeyiz giderken en önde bayrak olur. Serpmeli şemsiye bayrağın arkasında olur. O şemsiyeyi kim taşırsa (oğlanevinden birisi) kızevine gelince kızevi ona bir şişe rakı verir. " (KK 4)

"Çeyiz alma derler. Davul bir kere arada oğlan tarafını kınadan önce derler toplar. Davulla gider kızevine. Yine burada içki içilir, oynanır, bağırılır. Şemsiyeyi taşıyan vermez şemsiyeyi. Bir şişe rakı bekler. Ne zaman bir şişe rakı gelir, o zaman

şemsiye verilir. Aldığın şişeyi de oduna giden beş, on kişiyle içersin. Zaten aynı arkadaşlarla gidersin, yaşıtlarınla. Eğlenceli olur." (KK 21)

Gelinin çeyizinde olması gereken eşyalardan bazıları şunlardır:

4.1.8.4. Serpme

Köyün geleneksel işlerinden olan tel sarma ile yapılır. Yapımında parlak gelin teli kullanılır. Oğlan tarafı kız için yaptırır. Düğünde duvak yerine geçer.

"Gelin alınırken gelinin başına kayınvalidesinin gönderdiği serpme örtülür." (KK 4)

"Çok eski zamanlarda serpme altın telden yapılırmış. Gelinlikler de altın ile işlenirmiş. Onlar evde işlerlirmiş kendileri." (KK 5)

Şekil 48: Serpme Örneği

4.1.8.5. Telli Örtü

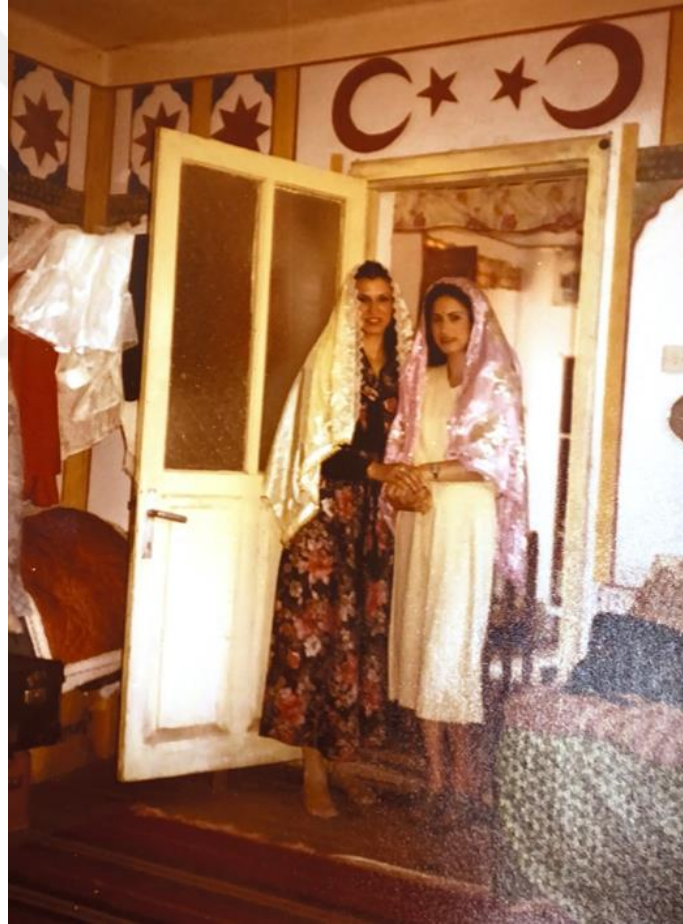
Tepesigüllülerin haricinde kız annesinin işlediği örtüdür. Bu örtü özellikle hoca nikâhında kullanılır.

"Hoca nikâhı kıyılırken gelinlik kızın başına annesinin işlediği telli tepesigüllü örtülür." (KK 4)

4.1.8.6. Tel Sarma

Tel sarma dikey, yatay veya düz şekilde işlenir. Kullanım amacı farklı alanlardaki örtüler tercih edilebilir. Çeşitli motifleri vardır. "Bir avuç altın" ve "yayla lalesi" en çok kullanılan iki motiftir.

Şekil 49: Tel İşli Örtüleriyle Kadınlar

4.1.8.5.1. Bir Avuç Altın

"Bir avuç altın" motifinin hikâyesi şu şekilde anlatılmaktadır:

Bozdağ'da bir Yörük varmış. Kız kendine babasının hazırladığı gümüş telden bir kınalık işlemiş. O sırada Yunanlılar gelmiş. Gelen Yunanlı komutanın oğlu evlenecekmiş. Kızın işlediği örtüyü çok beğenmiş. Kıza demiş ki "Ben bunu almak istiyorum.". Kız da "Asla veremem. Ben onu kendi kınalığım için işledim." demiş. Komutan ısrar ederek değeri neyse emeğinin karşılığını vereceğini söylemiş. O zaman Yörük büyükleri toplanmış ve "Değeri bir avuç altın eder." demişler. Ve Yunan, bir avuç altın karşılığında kızın işlediği örtüyü satın almış. Motifin anlamı da buradan kalmış.

Şekil 50: Tel Sarma ile İşlenmiş Bir Avuç Altın Motifi

4.1.8.5.2. Yayla Lalesi

“Yayla lalesi” motifinin hikâyesi şu şekilde anlatılmaktadır:

Bir Yörük kızı varmış. Peynir yaparlar sonra da yaylaya götürür satarlarmış. Üç kardeşlirmiş ve bu çocuk tek kızmış. Yaylada peyniri satmaya gittikleri sırada başka bir kız çocuğu görmüş. Kız çocuğu sürekli koru ateşten alıp söndürüyormuş. "Sen bununla ne yapıyorsun?" diye sormuş Yörük kızı. "Ben bu kömürle kendime yapacağım kınalığı çizeceğim. Sonra da gümüş tel ile saracağım" demiş. Kendisi de işlemeye karar vermiş. Dönüş yolunda yayladan bir tane lale koparmış. Biraz daha yola devam ettikten sonra bir papatya koparmış. Tam eve varmak üzereyken bir tane çam dalı koparmış. Onları bir buket yapmış. Onu işlemek için örtüye çizmiş.

Yörük kızı tavukları yemlerken bazen bir atmaca kuşu gelir, tavukların yemine ortak olurmuş. Annesi babası tavukların yeminden yemesine razı olmamasına rağmen Yörük kızı atmaca kuşunu çok severmiş. Bir gün babası tüfekle atmacayı vurmuş. Atmaca ölmeden önce kanatlarını açivermiş. Bu görüntü kızı çok üzdüğünden gözünün önünden gitmemiş ve çizdiği buket motifine kuşun kanatlarını eklemiş.

Şekil 51: Tel Sarma ile İşlenmiş Yayla Lalesi Motifi

4.1.8.7. Tepesigüllü

İşlemesi başın tepesinde olan dikdörtgen bir örtüdür. Hesap işi şeklinde yapılır. Çiçek motifleri ile işlenir. Gelin olduktan sonra takılabilen bir örtüdür. Çocuğu evlenme çağına gelinceye kadar takılır. Sonrasında illa takılacaksa tepesinde bulunan iş baş üstüne değil, sırta gelecek şekilde ters çevrilerek takılır.

Şekil 52: Tepesigüllü Örneği

4.1.8.8. Yanıbaşı

Dikdörtgen olan örtünün iki yanı su yolu şeklinde ve kalın biçimde işlenir. Yine hesap işidir. Çocuğu evlenme çağına gelen yani kırklı yaşlarındaki kadınlar takar.

4.1.8.9. Krepler

Genellikle genç kızlar takar. Çeyizlerde çokça işlenir. İğne oyalı krepler tercih edilir.

4.1.8.10. Çemberler

Günlük kullanım için uygundur.

4.1.8.11. Kanaviçe Yastık

Eskiden kullanılan çift kişilik büyük, tek yastıklar için işlenen bir örtüdür. Yine hesap işi ile yapılır. Evli çiftlerin “bir yastıkta kocaması” deyimini için kullanılan yastıklara uygundur.

4.1.8.12. Patikler

Köy yerinde kışın ayakları sıcak tutmak için örülen bir tür çoraptır. Çeşitli şekilleri, renkleri ve motifleri bulunmaktadır.

4.1.8.13. Yorgan

Yine kış aylarında soğuktan korunmak için kullanılan bir çeşit örtüdür. Yapımında genellikle yün kullanılır. Ayrıca köyde pamuk olmadığı için satın alınan pamukla da yapılanları bulunmaktadır. Üzerinde baklava dilimi gibi çeşitli işlemler mevcuttur. Gerekli görüldüğünde sökülüp yünleri ya da pamukları yıkanıp havalandırılarak tekrar dikilir.

4.1.8.14. Ev Döşeme

Tahta divan üzerine minderler ve sırt yastıkları yapılır. Bu minderleri ve sırt yastıklarını örtmek için hesap işi ile kanaviçe şeklinde yapılan örtüye “ev döşeme” denir.

4.1.8.15. Yüklük Perdesi

Yatakların, yorganların konduğu dolaba “yüklük” denir. Yine hesap işi ile kanaviçe şeklinde yapılan yüklük perdesinin işlevi bu yüklükteki yatak ve yorganları estetik bir şekilde kapatmasıdır.

4.1.8.16. Yatak Çarşafı

Üç kenarı sarma ya da kanaviçe işlemeli olan örtü yatağı temiz tutmak üzere yatağın üzerine örtülür.

4.1.8.17. Yorgan Çarşafı

Yorganı kaplamak için kullanılan örtüdür. Dört kenarı sarma, kanaviçe ya da dantel ile işlenmektedir.

4.1.8.18. Motif İsimleri

Âşık Yolu Şaşırdı, Bir Avuç Altın, Balıklı, Biberiye (Kuş Dili), Çakırbeyli, Çanacık, Defne, Elma, Enginar, Gül, Kabak Çiçeği, Karanfil, Lale, Mersin, Nar, Nergis, Sakallı Pat, Sakız, Sümbül, Üzüm, Yılan Güle Dolandı, Zeytin vb. yörede sıkça kullanılan motif isimlerindendir.

Şekil 53: Tel ile İşlenmiş Bir Motif Örneği 1

Şekil 54: Tel ile İşlenmiş Motif Örneği 2

Şekil 55: Asılan Çeyizden Bir Görüntü

4.2. EVLENME SIRASI

Toplum tarafından oldukça önemsenen bir geçiş dönemi olan evlenmede yıllarca sürebilen hazırlık aşamalarında verilen emeklerden, ilişkilerde kurulan dengelerden ve bu aşamalarda gerçekleştirilen pek çok ritüelden sonra eşiğe gelinir. Çalışmamızda evlenme eşiği; düğüne hazırlık, gelin ve damat yıkama, düğün yemekleri, bayrak asma, düğün, düğün eğlenceleri ve gerdek alt başlıkları ile ele alınacaktır.

4.2.1. Düğün Hazırlık

Evlenme sürecinde isteme, söz ve nişanı pek çok ritüeli ihtiva edecek olan düğün takip eder. “Kız isteme ile başlayan evlenme olgusu etrafında kümelenen

ritüeller zincirinin bir sonraki halkası düğündür. Düğün; iki bireyin bekârlıktan evliliğe geçişini hudutları belirlenmiş amaçlar doğrultusunda, uygun bir sıraya göre gelişen, kız ve oğlanın, onların aileleri ve yakın akrabalarının aralarındaki münasebetleri düzenleyen, kolektif bir dizi ritüel eylemin toplamına verilen isimdir” (Deveci, 2021: 362).

Düğün için birtakım hazırlıklar yapılmalıdır. Düğünün yeri ve zamanı tespit edildikten sonra davetliler çağırılmalı ve eksikler giderilmelidir.

1962’de yapılan kara yolu öncesinde İzmir’e ulaşım, tekneler ve yelkenlilerle sağlandığından düğüne hazırlık için yapılacak alışverişe de bu tarihten önce teknelerle gidilmektedir. Oğlanevi tarafından karşılanan bu yolculuk, oldukça meşakkatli ve masraflıdır.

"Oğlan tarafından iki, üç kişi; kız tarafından iki, üç kişi 62’den önce teknelerle İzmir’e gider beraber alışveriş yaparlardı. 62’den sonra kara yolu ile gidilmeye başlandı. Oğlanevinin verdiği herhangi bir liste söz konusu değil. Beraber gidilir. Baştan ayağı her şey alınır. Bir gece otelde kalınır, alışveriş yapılır, dönülürdü." (KK 7)

"Yüzük almak için İzmir’e alışverişe gidilir." (KK 4)

4.2.1.1. Düğüne Davet

Düğün evlenme süreci içinde en önemli eşittir. Bu geçişe toplu olarak da şahitlik edilmesi, onay verilmesi gerekir. Dolayısıyla katılımcılar bu sürecin bir parçasıdır. Düğün sahibi aileler tarafından düğünün yeri ve zamanı tespit edildikten sonra yapılacak ilk iş davetlileri haberdar etmektir.

Eskiden düğün haberi; düğünün bulaşığını yıkaması için tutulan, ihtiyaçlı, orta yaşlı bir kadının düğünden önce kapı kapı dolaşmasıyla verilirken çok uzun zamandır bu uygulamanın yerini davetiye kartları almış durumdadır. Düğün haberini, düğün sahiplerinin bizzat dolaşarak vermesi de söz konusudur. Hatta son zamanlarda düğünü davetlilere başka birinin haber vermesi veya davetiye getirmesi hoş karşılanmaz. Davetliler düğün davetini düğün sahiplerinden almak isterler. Gelin ve damat aynı köyden olsa dahi her iki taraf da kendi konuklarını kendileri davet

etmelidir. Düğüne davet edilme saygı ve sevgi göstergesi olduğundan her iki tarafın da konuklarına bu çağrıyı ayrı ayrı yapması gereklidir.

"Düğün sahibi ev ev gezip düğüne davette bulunurdu. Düğünün bulaşığını yıkasın, yemeklerin yapımına yardım etsin diye bulaşıkçı tutulurdu. O bulaşıkçıya hangi evlere gideceğini söylerlerdi. O da gezerdi. Yemekleri yapan ayrı, bulaşıkçı ayrı. Oğlan tarafı da kız tarafı da kendi davetlileri için bunu yapardı." (KK 21)

Ayrıca pek çok düğünde İzmir'den gelecek davetliler için yol sorun olmasın diye büyük araçlar tutulur.

4.2.2. Gelin ve Damat Yıkama

Eğlenhoca köyünde gelinin ve damadın yıkanması ile ilgili özel bir ritüel derlenmemiştir. Sadece gelin yıkanırken saçlarının durulama suyunda, daha önceden karanfil ile kaynatılmış su kullanılmaktadır. Gelinin saçları bu karanfilli su ile durulanır. Parfüm yerine geçen karanfille aynı zamanda bir kolye yapılır. Karanfil ıslatıldıktan sonra bir ipe dizilir ve kurutulur. Bir ya da birkaç sıra yapılabilir. Bu kolye gelin olduğunda düğün sırasında güzel koksun diye takılır. Evlendikten sonra tekrar eski kokusuna kavuşsun diye bazı geceler suda ıslatılan kolye gün içinde hem güzel kokması hem süs eşyası olması münasebetiyle kullanılır.

Karanfilin bu kültürde özel bir yeri vardır. Kokulu suyunun saçlarda kullanılması, geline kolye yapılması, nişanlı oğlanın kız tarafından süslenerek gönderilen karanfili yakasında taşınması ve işlenen pek çok motifte görülmesi karanfilin yöredeki önemini ortaya koymaktadır.

"Önceden parfümler yoktu. Olmadığı için gençler saçına karanfili kaynatır, onun suyu ile saçlarını ıslatırlarmış. Gelinin de kokusu olsun diyerek karanfili kaynatırlar, gelinin saçlarını karanfille ıslatırlar, o karanfili de ipe dizerler. Kuruttuktan sonra gelinin boynuna takarlar. Kurumazsa leke yapar. Onu takarsın. Evlendin geldin mi bir bardağın içinde suya kor ıslatırsın. Her sabah kalktığında o karanfilli su ile saçını tararsın. Gelin kokusudur bu. Kız onu saklar. Düğün olacağı zaman tekrar ıslatıp hazırlar. Onu kokusu kaçana kadar kullanabilirsin." (KK 4)

4.2.3. Düğün Yemekleri

Türk toplumunun her döneminde öne çıkan bir kavramlarından biri yemek kültürüdür. Mehmet Eröz de araştırmalarında “yemek”in önemini vurgulamaktadır: “Türk töresinde yemeğin yeri büyüktü. İctimai hayatın hemen her safhasında, sosyal münasebetlerin çoğunda, yemek işin esası olurdu. Doğumlar, sünnet düğünleri, düğünler, bayramlar, yağmalı toylar, imece toplantıları ve ölüm hadiseleri hep yemekle bir arada giderdi. Geleneğin tespit ettiği şekilde, sofralar hazırlanır, yemekler çıkarılır, bütün oymak, boy veya köy halkı birlikte yer, birlikte eğlenir veya acıyı paylaşırdı” (Eröz, 1977: 158).

Eğlenhoca köyünde de birlikte yemek yeme ve yemek yedirme kültürü önemsenerek yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu durum düğünlerde de dikkat çekicidir. Düğün sahipleri çok kişiye yemek yedirmeyi arzu ederler. Yemeklerin çok çeşitli olmasına ve herkesin karnını doyuracak şekilde bol bol verilmesine özen gösterilir. Düğünevine gelemeyenler için yemekler kaplarla yemeği yiyemeyen kişiye ulaştırılmaya çalışılır.

Şekil 56: Yemek Dağıtımı

Köyde gelin düğünü yemekleri bir gün kızevinde, bir gün oğlanevinde yapılır. Yemekler yapılmaya başlanmadan önceki günlerde her iki tarafta da bademlerle süslenmiş köy ekmekleri hazırlanır. Bu ekmekler yemeklerin sunumu sırasında ikram edilir.

Cuma günü sabahtan bütün konu komşu akraba toplanır. Sarma ve masır yapılır. Akşamüstü oduncu davulu için kavurma ve çeşit çeşit mezeler hazırlanır. Akşamına davul ile oduncular toplanır. Yenilip içilip eğlenildikten sonra sabaha karşı oduna gidilir. Ertesi gün odunların gelmesiyle yemek yapımına devam edilir.

Şekil 57: Komşularla Sarma Sarılırken Bir Görüntü

Şekil 58: Kazanlarda Pişen Düğün Yemekleri

Eğlenhoca köyünde yapılan düğün yemekleri şu şekildedir:

Çorba: Çorba olarak genellikle yörenin geleneksel kulak çorbası tercih edilir. Et suyu ve salça ile hazırlanan çorba suyunun içine öncesinde yoğrulmuş hamurdan parçalar atılarak yapılır. Hamurun bir kısmı ince erişte formunda kesilir. Kalan hamur kare biçiminde kesildikten sonra içine bir parça et ya da kıyma konarak kapatılır ve bükülür. Bu bükme işlemi sonrasında hamurun şekli kulağa benzediği için çorba bu adı almıştır.

Keşkek: Keşkek, düğünlerin dışında yemekli mevlitlerde de yapılabilir. Etle buğday kazanlarda kaynatılır ve özel ahşap bir kürekle dövülür. Bu dövme işlemi çok meşakkatli olduğundan bu işi daha çok erkekler ya da güçlü kadınlar yapar. Keşkek dövme, birkaç kişi tarafından sırayla yapılır. Keşkeğin içine et ya da tavuk konulabileceği gibi ikisi birlikte de konulabilir. Keşkek, kıvamına kavuştuktan sonra üzerine yağlı, salçalı sos dökülerek pilavla beraber servis edilir.

Şekil 59: Keşkek Dövülürken Bir Görüntü

Masır: Bir hamurun içine pirinç pilavı konarak dikdörtgen biçiminde kapatılan ve arzu edilirse yoğurt ve salçalı sos ile ikram edilen bir tür yöresel yemektir.

Şekil 60: Masır

Titrek: Su muhallebisi ya da nişasta tatlısı da denilen titrek; su, nişasta ve şeker karışımından yapılan bir tatlıdır. Arzu edilirse içine limon suyu, limon kabuğu ya da gül suyu eklenebilir. Tatlı olarak daha ziyade gelin düğünlerinde titrek, sünnet düğününde ise irmik helvası tercih edilir.

Ekmek: Düğünün hazırlık sürecinde düğünevlerinde özel olarak hazırlanan ekşi mayalı köy ekmeklerinin üzeri bademler kullanılarak çeşitli motiflerle süslenir. Bademli ekmek bayramlarda da hazırlanır.

Şekil 61: Fırında Pişen Ekmekler ve Yemekler

Şekil 62: Bademli Ekmek

Yöreye özel bu yemeklerin dışında düğünde kıymalı patates, patlıcan musakka, karnıyarık, taze fasulye, pırasa (kışın), kış türlü, nohutlu et, etli patates, sarma, salata, kavurma, pilav, üzüm hoşafı gibi yemekler de yapılır.

Eskiden mevsimine göre yemekler bir siniye konarak 5-6 kişilik sofralar kurulup bir tabaktan yenirken son yıllarda hijyeni sağlamak ve iş yükünü azaltmak için tek kullanımlık bölmeli köpük tabaklar kullanılmaktadır.

"Eskiden hoşaf bile tek tabaktan yenirdi. Ben hâlâ hoşaf yemem bu yüzden."
(KK 2)

Köyün ayrıca nişan başlığı altında da sözünü ettiğimiz nişan kurabiyesi ve hem otla hem şekerle yapılan özel bir katmeri bulunmaktadır.

Düğünlerin dışında “öküz köftüsü” yörenin meşhur yemeklerindendir. “Dana mücveri” de denilen yemek için etler minik minik doğranır. İçine bolca soğan ve nane eklenir, karıştırılır. Bu karışıma un ve su ilave edilerek cıvık bir hamur tutulur. Bir kaşık yardımı ile kızgın yağın içine öbek öbek dökülerek kızartılır.

Düğün yemeklerinde pek kullanılmamakla birlikte karanfil ve damla sakızı ile hazırlanan sütlü bulgur çorbası; etli, tavuklu ya da mantarlı pilavla yapılan sini böreği; av eti ve bamya ile pişirilen bazına; daha çok kış gecelerinde çekistirme yöntemi ile yapılan ve bir tür pişmaniye olan poyraz helvası; kabak, pirinç, yumurta ve sütle yapılan fırın böreği; ekmek hamuru, lor, soğan ve maydanoz ile yapılan ebele pidesi; taze peynir, irmik ve şeker ile hazırlanan sündürme; pekmezli bir tür un helvası olan kakıvemece; çeşitli otlar ve sıvı bir hamur ile fırında pişirilen çalkama; ıspanak veya kabak çiçeğinin sıvı bir hamura bandırılıp kızartılmasıyla yapılan çullama; bol soğan ve sarımsakla fırında pişirilen ve bir tür kabak yemeği olan zıngata da yöreye özgü lezzetlerdendir.

4.2.4. Bayrak Asma

Eğlenhoca köyünde hem sünnet düğününde hem gelin düğününde, düğünevine Türk bayrağı asılır. Bayrak asma, düğünün başladığının ve bayrağın asılı olduğu evin düğünevi olduğunun göstergesidir. Gelin ya da sünnet çocuğu köyde kına yakma veya atla gezdirme gibi sebeplerle dolaştırılırken de önde bayrak olur. En önde bu bayrağı taşıyan kişiye “bayraktar” denir.

"Gelin giderken köy bekçisi alır eline bayrağı, en öne geçer. Üniformalı bekçi. Sünnet düğününde de olur aynı şey." (KK 21)

"Düğün evine perşembe gününden bayrak asılır. Bu düğünün başladığını ilan etmektir." (KK 31)

Şekil 63: Bayrak Asma

4.2.5. Düğün

Düğün, bu geçiş döneminin en öne çıkan aşamasıdır. Düğüne gelen tüm konuklar aile olma sürecine en kalabalık biçimde bu aşamada şahitlik ederler.

Eğlenhoca köyünde geleneksel yapı çerçevesinde yapılan düğünler birkaç gün sürer. Gelin düğünü perşembe günü kızın çeyizinin evden çıkması ile başlar. Yakınları bir araya gelerek çeyizi ile beraber gelinin evini yerleştirirler. Buna “ev yazma” denir. Gelinin çeyizi kız evinden çıkarken oğlan tarafının tuttuğu davul-zurna, bu seremoniye eşlik eder. Davulun çalması, çeyizin kızevinden çıkması ve oğlanevinde bayrak asılması düğünün başladığının üç göstergesidir.

Pek çok yerde olduğu gibi Eğlenhoca düğünlerinin de olmazsa olmazı davul ve zurnadır. Ayrıca kına geceleri için de çalgıcılar tutulur.

"Çalgıcılar kına gecesi için tutuluyor. Eskiden o da olmazdı. Kavakdibi’nde yanan bir yer vardı. Kadınlar oraya toplanır, adamlar görmesin diye de camlarına perde gererlerdi. Kör Canan vardı. Dümbeleklerle eğlenirlerdi. Düz hava oynarlardı.

Gelin düğünüye eğer davulcuyu oğlanevi karşılar. Çalgıcılara da sürekli bahşiş verilir." (KK 21)

Kızın evi yazıldıktan sonra babaevine geri gelinir ve gelinlik kızın yüzündeki tüyler alınır. "Yüz alma" denilen bu işlem gelin olurken ilk kez yapılır.

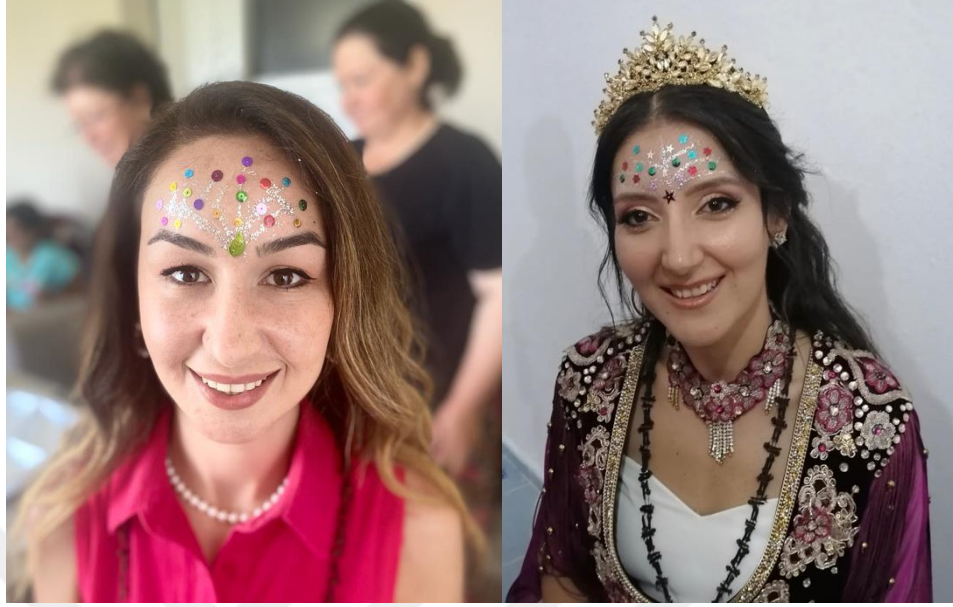
Yüz almanın ardından üç akşam yani düğün boyunca da "yüz yazma" işlemi yapılır. Yüz yazma yörede oldukça eski bir gelenektir. Kırpılmış gelin teli ve pullar ile gelinin alını ve yüzü süslenir. Bu süsleme işlemi köyde kadınlar tarafından yapılır. Süslemenin en gösterişli yeri alındır. Burada genellikle dallanıp budaklanmış bir ağaç motifi bulunur. Yüz yazmadaki amaç gelinin evlendiğinde mutlu bir hayat sürmesini ve bahtının aydınlık, parlak olmasını sağlamaktır. Bu ağacın, Türk kültüründeki kadim hayat ağacı ile ilintisi şüphesizdir.³³ Gelin dışında genç kızların ve gelinin yakınlarının da yüzleri bu pullarla süslenir fakat gelin kadar ihtişamlı olmaz. Bakıldığında gelinin farkı hemen belli olmalıdır.

"Genç kızların süslemeleri genellikle daha hafif olur. Yeni evlilerle genç kızların arasında da fark olur. Ama tabii en dikkat çekici süsleme gelinde olur. Gelinin hem alnına hem yanaklarına hem de çenesine pullu süslerle çiçek motifleri yapılır. Alnında daha çok ağaç motifi olur." (KK 9)

"Gelinin alını çeşitli şekillerde yazılır. En çok ağaç dalları şeklinde olur. Zeytin dalı, ömür demektir. Nişan tepsilerine de zeytin dalı konur." (KK 32)

³³ "Hayat ağacını temsil eden ağaç, çoğu şaman toplumunda kayın ağacı olarak kabul edilmektedir. Eski Türklerde kayın ağacı en kutsal sayılan ağaç olmuştur. Şamanist mitolojiye göre kayın ağacı Tanrı Ülgen ve Umayla gökten inmiştir (...). Bazı Türk kavimlerinde kayın ağacı, yalnız dini törenlerde kullanılan bir unsur değil, bizzat kendisine tapınılan mukaddes bir varlıktır. Bahsedilen ağaçlar içerisinde esasen kayın ağacının Türklerde ayrı bir kutsiyete sahip olduğu görülmektedir (...). Türk inancında kutsal ağacın dikilmesi ya da kutsal ağacı sembolize edecek bir örgenin heykelinin, kabartmasının ya da çiziminin yerleştirilmesi bir yere kutsallık katmak amacıyla yapılmıştır" (Gürcüm ve Kaleli, 2020: 451-466). Hayat ağacı için ayrıca bk. (Çobanoğlu, 2001: 32-38), "Evren Ağacı" (Eliade, 1999: 302), "Dünyanın Ekseni-Yaşam Ağacı" (Eliade, 2002: 35-37), "Yaşam ağacı, yani evrenin kendisi bu noktadan büyür... Aydınlanma ağacı (BoAğacı) altındaki Budha ve kutsal ağaç üzerindeki İsa, çok eskilere uzanan arketip bir dünya kurtarıcısı, Dünya Ağacı motifi çevresindeki benzer figürlerdir..." (Campbell, 1999: 44-52), (Ergun, 2002:) "Şaman kozmogonisinde dünya ağacı veya hayat ağacı denilen ağaç dünyanın merkezindedir ve yükselen dalları Bay Ülgen'in sarayına değer..." (Seyidoğlu, 1996: 51-54) "Ağaç kültü, Türk kültür ve inanç sistemlerinin en eski çağlarından günümüze kadar varlığını sürdürmüş önemli bir inanç ve kültür unsurudur." (Bars, 2014: 396).

Şekil 64: Yüz Yazma Örnekleri

Düğün için bademli ekmekler de perşembe günü yapılır.

Cuma sabahı konu komşu, eş dost, akraba ile sarma ve masır sarmaya başlanır. Öğleden sonra oduncular için kavurma ve çeşitli mezeler hazırlanır. Akşam oduncular davul-zurna ile toplanır. Yapılan yemekler eğlence eşliğinde yenir. Bu eğlenceye “oduncu davulu” denir. Oduncular sabaha karşı 01.00-02.00 gibi dağa giderler. Ayrıca kadınlar için yine kızevinde bir eğlence düzenlenir.

Cumartesi sabah oduncular yine davul-zurna eşliğinde 10.00-11.00 gibi karşılanır. Tekrar kızevinde yemek yerler ve dinlenmek için dağılırlar. Öğlen 12.00 gibi köye yemek verilir. Cumartesi gecesi düğünün yapıldığı gecedir. Eskiden cumartesi sadece kına gecesi olurken çok uzun yıllardır cumartesi düğün yapılmaktadır. Geleneksel uygulamada cumartesi yakılan kına pazar günü yıkanır ve ardından kız gelinliğini giyerek babaevinden çıkar.

"Cumartesi günü kızevi yedirir köyümüzün yemeğini, pazar günü oğlan evi."
(KK 3)

Pazar günü sabahtan gelinin kınaları üç ayrı çeşmede yıkanır. Kına yıkamaya kalabalık ve davul-zurna eşliğinde gidilir. Gelinlik kız üç çeşmede de kınasını yıkarken arkasındaki genç kızlara su serper. Bu eylemin amacı, onların da kısmetini açmaktır.

"Gelinin de başına üç çeşmeden su serpilir. Kına yıkanıp kızevine geldiğinde biraz davul çalar. Gençlerimiz oynar. Ondan sonra kızın ne kadar çeyizi varsa götürülür. Eskiden pazar günü götürülürdü çeyiz." (KK 3)

Pazar günü yemek oğlanevinde yapılır. Yemek bir gün kızevinde, bir gün oğlanevinde yapılır.

Gelinin babaevinden alınıp gezdirileceği at, pazar günü akşamüstü gelin gibi süslenir. Hem sünnet hem de gelin düğününde süslenen atın iki kulağının arkasından mendiller bağlanır ve sarkıtılır. Ata bir başlık ile çiçekler takılır. Eyer üzerine seccade konarken kaymasın diye bir çarşafa teyellenen serpme³⁴ atın arkasına serilir.

Babaevinde gelinin kırmızı kuşağı babası tarafından bir odada bağlanır. Gelinlik kız yine odada tek tek aile bireyleri ile vedalaşır. Geline burada büyükleri tarafından nasihat edilir, çorabına harçlık konur. Gelin evden çıkmadan önce kapıda gelinin ağzına haşlanmış yumurta verilir. Bu eylemin amacı, gelinin evden tok çıkması ve yumurta gibi olmasıdır.

"Annem bana evden çıkarken haşlanmış yumurta yedirdi. Hatta evde yokmuş. Köyden birinden buldu da haşladı. Kapıdan çıkarken ağzıma tıktı. Yumurta tok tutar ya. Aç çıkmasın baba evinden diye." (KK 17)

Gelin evden çıkarken başında serpme örtülü olur. Köy halkı gelin babaevinden çıkıp ata binerken orada bulunur. Gelin gezdirilirken önde mutlaka Türk Bayrağı olur. Davul-zurna eşliğinde ve tüm köylü ile köyü gezdikten sonra gelinlik kız evine varınca attan iner. Bu sırada gelinin başından buğday, şeker ve bozuk para saçılır. Bunlar bolluğu, bereketi ve iyi geçimi simgeler.

Eğlenhoca köyünde sağdıçlık³⁵ geleneği bulunur. Eve girdikten sonra sağdıç gelip damadı tekrar davula oynamaya çıkarır. Gelin evde kadınlarla birlikte kalır. Akşam namazından sonra damat camiye götürülür, yatsı namazını kılar. Yatsı namazından sonra sağdıç damadı eve bırakır. Hoca nikâhı kıyılır.

"Sağdıç bir tane olur. Sağdıçın görevi damadı yatsı namazına götürüp eve getirmektir. Bir de damat gerdeğe girerken az dayak yesin diye arkasını kollamaktır." (KK 21)

³⁴ Gelin duvağı olarak kullanılan bir tür başörtüsü.

³⁵ Sağdıçlık hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Balaman, 2002: 88)

"Ben de sağdıçlık yaptım. Damadı aldım yatsıya götürdüm camiye. Damat oturduğu yerden kalkmaz. Dürtüyorum bazen yine de kalkmıyor. Meğer sırf ninesini görmüş oturduğu yerde namaz kılarken." (KK 30)

Gelin odaya alındıktan sonra damat arkadaşları tarafından dayak atılarak gerdek odasına girer. Gerdek gecesi kızıevi tarafından yapılan kaburga dolması yenir.

Köyde "düğün kâhyası" diye ifade edilmese de düğünü organize eden bir "meydancı" olur.

"Düğünü idare eden olur. Özellikle sarhoşları... Sen otur, sen kalk, sen oynama, sen oynama. Ortada idareci, meydancı denir. Görevi, kavga çıkmasını önlemek, düzeni tutturmak. On tane masa varsa tek tek gezer. Meydanda davul çalındığında görevli olur. Düğünevinin yakını olur. Mezeleri, rakıyı dağıtır masalara. Gençlerin sözünü dinleyeceği birisi olmalı." (KK 30)

Düğünlerde görülen bir başka âdet ise o yıl içinde evlenen yeni gelinlerin gelinliklerini tekrar giymesidir.

"O sene olan düğünlerde gelinliğini tekrar giyersin. Benden sonra dokuz tane düğün oldu. Dokuzunda da gelinlik giydim. Serpmelerimize de başımıza takardık. Yabancı, gelini ayırt edemezdi. Kayınvalidemin gelinliği pembe idi. Ben onu da elbise yerine giydim defalarca." (KK 3)

Düğünler maddi duruma ve ihtiyaca göre nadiren kışın yapılsa da genellikle ilkbahardan sonbahara kadarki zaman dilimi içerisinde olur.

"Eskiden köylüde para olmaz. Ne zaman tütünü diker, bitirir, satar, parasını alır o zaman düğün yapar. Çünkü tütün toplu para getirir, derdine derman olur. Üzüm de aynı şekilde." (KK 21, 30)

"Zeytinyağı son iki seneye kadar para etmezdi. Toplu para getirmezdi yani. Bir de zeytin bir sene verir, bir sene vermez. Düğün giderlerini ona bağlayamazsın." (KK 18)

4.2.5.1. Kına

Kına gecesi gelinin baba ocağında kaldığı son gece olan cumartesi gecesi, kızevinde olur. Şimdilerde açık havada herkese açık yapılırken geleneksel haliyle

sadece kadınların katılım gösterdiği bir organizasyondur. Dümbelek denilen çalgı eşliğinde düz havalar çalınır oynanır.

Kınanın ne zaman yakılacağına ve eğlencenin ne zaman sonlanacağına gelinlik kız karar verir.

"Gelin olacak kız oynamayı bitirin demezse oyun devam eder. Sabaha kadar oynayın derse sabaha kadar oynarlar. Kına, gelinlik kız ne zaman isterse o zaman yakılır." (KK 20)

"Akşam saat 20.00 gibi toplanılır. Zaten düğün olduğu zaman üç akşam da üst üste oynanır. Kız evine gidersin oynarsın. İlk akşam babalık denilen elbiseyi giyer. Kızın babası alır bu elbiseyi. İkinci akşam kınalık giyilir. Gelinliği pazar günü ata binmeden önce, duvak yemeğinde ve emirlikte giyer. Ayrıca o sene olan düğünlerde tekrar giyer." (KK 3)

Kına gecesinde geç vakitte kına yakılmadan hemen önce yenen bir yemek vardır. Buna "kına ekmeği" denir. Bu yemekte köy ekmeği, peynir, zeytin olur ve ekmeğin banılması için bir tabakta zeytinyağı, limon, tuz bulunur. Yaz aylarında domates ve salatalık da çıkartılır. Sinilerle 5-6 kişilik sofralar kurulur. Kına ekmeği kızın babaevinde kınası yakılmadan önce yediği son yemek olmasıyla kutsanmıştır. Öldüğünde kursağında o yemekle cennete gideceğine dair inanç Eğlenhoca köyünde yaygındır.

"Gelinin öldüğünde kursağında kına ekmeğinde yediği yemeğin kalacağına inanılır. Cennete o yemekler gidermiş." (KK 5)

"Kına ekmeği gece çıkarılır. Zeytin, peynir, zeytinyağı tepsilerde gelir. Bunlar yendikten sonra kına yakılır. Bunu kız evi hazırlar. İnanişâ göre de ölümlük gelinin midesinde o yediği kına ekmeği gidermiş." (KK 11)

"Sadece gelinin değil, kına ekmeğini yiyen misafirlerin de öldüğünde öbür tarafa midesinde kına ekmeği gider." (KK 32)

Kına ekmeği yendikten sonra kınanın yakılma vakti gelir. Kınanın yakılması da alelaide olmaz, bir ritüel çerçevesinde yapılır. Gelin yere oturtulur, elini ayağını çapraz yapar. Bunun sebebi oğlan tarafı ile kız tarafı arasında geçimin sağlam olması olarak açıklanır. Bu esnada yüzü mutlaka kınalık denen telli örtü ile örtülür. Kınalık kızın annesinin yaptığı ya da yaptırdığı bir örtüdür. Kına, yengeler tarafından, türküler ve maniler eşliğinde yakılır. Bu türkülerle gelinlik kız ağılatılır. Kıza kına

yakan yengelerin başıbozuk olmamalıdır. Yani bu yengeler boşanmamış, dul kalmamış ve mutlu bir evliliğin içinde olmalıdırlar.

"Gece eğlence bitince gelin pijamalarını giyer, makyajı varsa siler, abdestini alır, elini ayağını çapraz yaparak kibleye doğru kabaca bir mindere oturur. Oğlan tarafından bir yenge ile kız tarafından bir yenge ikisi beraber yakar kınayı. Kına yakılırken türküler söylenip ağlatılır gelin." (KK 6)

"Gelin kına yakılırken kollarını ve bacaklarını oğlan tarafı ile kız tarafı arasında geçim olsun diye çapraz yapar." (KK 32)

"Kınayı sağ eline ve sağ ayağına evli, başı düzgün olan kadın; sol eline ve sol ayağına ise genç kız yakar." (KK 3)

Kına yakılırken oynak türküler yerine daha içli, gelini ağlatacak türküler ve maniler söylenir.

"Gidiyorum cevize

Bir daha dönmem size

Benim bu şarkılarım

Hatıra kalsın size" (KK 19)

"Geline evde kına yakarken oynak bir şeyler söylenmez. Gelin ellerini, ayaklarını çapraz yapar. Kibleye döner. Bir tarafına oğlanevinin yengesi, diğer tarafına kızıevinin yengesi kına yakar." (KK 11)

Eğlenhoca köyünde damada kına yakma geleneği yoktur.

4.2.5.1.1. Kına Yıkama

Ritüellerle gece yakılan kına ertesi gün yıkanır. Eğlenhoca köyünde gelin kınasının yıkanması da sıradan bir kına yıkama işlemi olmaz. Oğlanevi davulla gelinevine gelir. Kızı yine yengeler alır. Gelin, kolunda iki yenge ile yürür. Sırtında tüfekler asılı erkekler gelinin önünde, köy halkı arkasında olur. Bu tüfeklerde bir kazaya sebebiyet vermemek için kuru barut bulunur.

Gelin en az üç çeşme gezdirilmelidir. Her pınar başında elini yıkayıp genç kızlara nasipleri açılsın diye avucundan su içirirken delikanlılar da davul-zurna eşliğinde oynamaya devam ederler. Ayrıca gelinlik kız çeşme başında arkasında bulunan genç kızlara eliyle üç kere su serper. Hatta geline eşlik eden yengeler

tarafından da hem geline hem de genç kızlara su serpilir. Bu da kısmet açmaya ve bereketi arttırmaya yönelik bir edimdir.

Gelinlik kız pınar başına geldiğinde kınalı elini pınarın alınlığına sürer ve üzerine bir bozuk para yapıştırır. Bu da bir bereket sembolüdür.

"Ertesi günü oğlan tarafı davulla, zurna ile gelir. Yine iki yenge kızın koluna girer ve üç tane çeşme gezdirir. Gelin her çeşmeye gittiğinde çeşmenin alına kına sürer. İçine bozuk para atar. Elini yıkar. Avucundan da nasibinin açılmasını isteyen genç kızlara su içirir. " (KK 5)

"Kına yıkamaya gittiğinde gelin üç pınar gezer. Her pınarın başına geldiğinde arkasında genç kızlar durur. Onların da nasipleri açılsın diye başlarına üç kez su serper. Böyle arkasına atar suyu kızların üzerine. Kınasını çeşmeye sürer üzerine de bozuk para yapıştırır. Çocuklar da bekler arkasında, kaçsınlar da parayı alayım diye." (KK 24)

Gelinlik kız kınanın ertesi günü "babalık" diye adlandırılan ve babası tarafından alınmış bir kıyafet giyer. Kına yıkamaya da onunla gider. Yüzü telli örtü ile kapalı olur.

"Gelin kınanın ertesi günü 'babalık' giyer. Hısım akraba da gelinin üstünden su serper. Çeşmenin alçasına³⁶ biraz kına sürer. Atla ya da yürüyerek gezer. Yüzü telli örtüyle kapalı olur. Bu örtü, kırmızı, pembe ya da eflatun olur. Benim anneminki eflatunmuş örneğin." (KK 11)

4.2.5.2. Dağdan Odun Getirme

Dağdan odun indirme, düğün yemeklerinin pişirilmesinde kullanılması amacıyla düğünevlerine destek olmak için yapılan bir organizasyondur. Daha sonra gelenek haline dönüşmüş ve bu gelenek etrafında pek çok ritüel oluşmuştur.

Düğün sırasında cuma günü oduna gidecek olan gençler için öğleden sonra yemek yapılır. Bu yemeği kızevi hazırlar. Odun da genellikle kızevine indirilir.

"Oduncu yemeğini kız tarafı yapar. Mezeler ve içkiler olur. Tabii odun da kızevine gelir. Ertesi gün yapılacak yemeklere destek olur o odunlar." (KK 4)

³⁶ Alın.

Bu yemekte alkol de ikram edilir. Gece 01.00-02.00'ye kadar yiyip içildikten sonra dağa odun toplamak için yola çıkılır. Dağa, (genelde Ovacık bölgesine) vardıktan sonra günün ağarması beklenir ve ardından odun toplanır.

"Oduna çok gittim. Saati belli olmaz. Gece yerdik, içerdik. Sonra binerdik eşeklere. Orada çalıların içine yatar, barınırdık. Ortalık ağardı mı yapardık odunlarımızı. Ovacık'a giderdik. Eskiden bu yol yok. Eşeklerle iki saat gidiş, iki saat geliş sürerdi. Tepeye geldik mi feryat yaygara. Bir iki el tüfek atardık. Davulcu gelmezse odunun yükünü oracığa indirirdik. Davulcu gelecek, tepenin düzüne kadar çıkacak! Saat 12.00-13.00 olurdu. Rakı, meze getirirlerdi. Oynayarak çoluk çocuk hayvanları katardı önüne. Gelirdik. Meydan yerinde sofralar kurulmuş. Odunculara mendil, krep bir şey verirlerdi hediye. Bazen boynuna çember bağlayıverirler. Eskiden kıyıları işlenik mendil çok kullanılırdı." (KK 21)

Oduncuların yanına haşlanmış yumurta, patates verilir; ekmek, su gibi temel gıda maddeleri mutlaka konulur. Bu ikramlarda genellikle sulu yemek olmaz. Gece sabaha karşı yenmesi için konulan bu yiyecekler çeşitlilik gösterir.

"Buradan oduncular giderken yumurta haşlanır, patates haşlanır. Yanlarına kuru bir şeyler konur. Sulu yemek gitmez tabii. Sarma, masır zaten yapılmış olur. Onları da verirsin. Ekmekleri, suları... Daha da bir torba yiyecek verirsin. Orada gece sabaha karşı yesinler diye de hazırlık yaparsın." (KK 27)

"Oduncu düğününden sonra sabaha kadar gençler uyumaz, oduna giderler. Eskiden atını alan giderdi oduna. Odun yaptıktan sonra dizek dizek gelirlerdi." (KK 4)

Sabah 09.00'a kadar odun yapılır ve dönüş başlar. Bu da sessiz bir ritüel olur yani yanlarında davul-zurna olmaz. Davul-zurna sadece oduncuları dağa yolcu ederken ve dönüşte karşılariken bulunur.

"Gece yenir, içilir 02.00'ye kadar. Sonra kalkar gidersin oduna. Oralarda uyur uyanık durursun 05.00-06.00'ya kadar. Gün ağarmaya başlayınca odun yaparsın. 09.00 gibi odun yapıldığında geri dönüş başlar. Dönüşte de karşılama olur davulla. Ama odun yapmaya giderken davul olmaz yanımızda. Genelde dağa gidilir. Ovacık'a. Oduna giden birliktelik için gider. Maddi bir beklentisi olmaz." (KK 26)

Oduncuların gereğince karşılanması önemlidir. Dönüş yolunda köye yaklaştıklarında davulu beklerler. Davulun gelip mutlaka onları karşılaması

gereklidir. Davulla birlikte bazen çok sıcak havalarda dondurma ya da soğuk bir içecek gibi bir beklentileri olabilir. Köylüler, düğün sahipleri oduncuları karşılamak için hazır bulunur. Oduncular döndüklerinde boyunlarına birer çember takılır. Bu çember mutlaka kırmızı olur. Düğünevine geldiklerinde eğlence devam eder. Bir kez daha oynatılırlar. Yeniden yemek yerler. Oduncuların bunlar dışında herhangi bir maddi beklentisi yoktur.

"Onlara birer mendil verirdin, terini silsin diye. Sonradan abarttılar. Boyunlarına kırmızı örtü örtmeye başladılar." (KK 4)

Daha önceleri eşek, katır ya da at gibi binek hayvanlarıyla gerçekleştirilen bu yolculukta zamanla traktör kullanıma girmiştir. Dağa giden kafilenden bir yük odun köyün imamının evine bırakılır. Yoksa imam, nikâhı kıymak istemez. Köy halkı hocanın evine odun bırakılmasını saygı ifadesi olarak da algırlar.

"Kaç yük gittiyse bir tanesi imamın evine indirilirdi. Çünkü imam isterdi. 'Nikâh kıymam' derdi. Baskı yapardı. Üç yük de odun olsa biri imamın evine giderdi. Herkesin düğününde on yük olmaz. Sevilen olur, seilmeyen olur. Bazısında üç yük olur bazısında yirmi yük olur. Düğün sahibinin sevilmesine göre..." (KK 21)

"Hoca genelde dışarıdan birisi olduğu için kendi odununu yapamaz diye hem gelin düğününde hem sünnet düğününde destek olmak amacıyla hocaya da odun bırakılırdı." (KK 9)

"Oduncular her düğünde mutlaka hocaya bir yük odun bırakırdı. Hocaya saygıdan herhalde. Götürürsün, yükün birini hocanın evine indirirsin. Ben biliyorum çocukluğumda, yetişkinliğimde böyle olduğunu." (KK 27)

4.2.5.3. Damat Tıraşı

Damat tıraşı pazar günü, gelin alınmazdan önce köydeki berberde yapılmaktadır. Eskiden damat davul-zurna eşliğinde arkadaşları ile berbere götürülürken sonraları köyde damat tıraşı önemini yitirmiş, sıradanlaşmıştır.

"Damat eskiden arkadaşları ile davul eşliğinde berabere götürülüyordu. Damat tıraşı yapılıyordu. Özel bir tıraş oluyordu. Şimdilerde artık o da kalmadı." (KK 18)

4.2.5.4. Gelin Alma

Ritüel, Eğlenhoca'da da gelin alma olarak adlandırılmaktadır. Düğün bittikten sonra pazar günü gelin almaya gelinir. Bütün sülale burada bulunur. Oğlanevi atı hazırlar. Davul-zurna eşliğinde damat bütün sülalesiyle gelini almaya gider. Gelin evden çıkana kadar oğlan tarafı kapının önünde oynar.

Kızıevinde ise yine gelinin alını yazılır, gelin süslenir.

Şekil 65: Kuşağının Kuşanmasını Bekleyen Bir Gelin

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra bir odada babası gelinin kuşağını kuşar. Babası yoksa oğlan kardeşi ya da amcası kuşayabilir. Kız babasının elini öper. Baba kızı “Güzel geçin, elini kocanın cebine sokma, gittiğin yere uy, herkese saygılı ol, güle güle geçin, Allah yıldız barışıklığı versin.” şeklinde nasihatler eder. Gelinin çorabının içine de para koyar. Ardından gelinin annesi gelir ve yine nasihatler eder. Yine gelinin çorabının içine para koyar. Dayıları, amcaları gibi gelinin yakın akrabaları sırayla odaya girer, nasihat eder ve gelinin çorabına para koyar. Sonra

başına oğlan tarafının yaptırdığı tel sarma işlemeli al duvaklığı takılır ve babası koluna girip gelini indirir.

"Gelini hazırlarlar. Aynı şekilde gelinin alnını yazarlar, süslerler, gelini giydirebilirler. Babası gelir. Önce kuşağını kuşar. Salonda kuşanmaz. Bir odada kuşanır. Kız babasının elini öper. Babası nasihat eder. Mesela benim babam ‘Asla kocanın cebine elini sokma, gittiğin yere de uy.’ dedi. ‘Kocan ne derse onu dinle, bize bakma, ona uy.’ dedi" (KK 4)

Gelin, süslenmiş at ile alınır. Damat atın başında bekler. Gelini oğlan tarafının akrabaları ata bindirir. Bütün köy gezdirilir. Bu sırada gelinin yüzü de serpme ile kapalı olur.

Şekil 66: Süslenmiş Bir At

4.2.5.5. Gelin İndirme

Evine geldiğinde damat gelini kucaklayıp attan indirir. O sırada kayınvalide gelinin başından buğday, şeker ve bozuk para saçır.³⁷ Bunlar yine bereket ve iyi geçim sembolleridir.

Kayınvalide kapının girişine bir pösteği³⁸ serer. Gelinin üzerinden geçmesini ister. Bu uygulamanın yapılmasının sebebi gelinin kuzu gibi uysal olmasının istenmesidir. Kayınvalidesine eziyet etmek isteyen gelin üzerine basmayı reddeder. (KK 2)

Kapının eşiğine gelindiğinde gelin ve damadın eline birer çay tabağında yağ ve bal verilir. Bu yağ ve bal kapının eşiğine ve tavanına üçer kez sürülür. Yağ ve bal sürülmeden kapının eşiğinden geçilmez. Yağ bereketi, bal ise iyi geçimi simgeler. (KK 4)

"Bir tabağa yağ bir tabağa bal koyarlar. Üç defa bala batırırsın parmağını. Bi eşine bir yukarı, bir eşine bir yukarı sürersin azıcık azıcık. Yağlı ballı olun, derler. Eve girdikten sonra sağdııcı gelir, damadı oynatmaya götürür. Gelin camdan izler. Sonra damadı yatsı namazına camiye götürürler. Sonra evine bırakır. Bir yenge de olur. Size iki rekât Allah rızası için namaz kıldırır." (KK 4)

³⁷ Türk kültüründe saç geleneği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. (Köksal, 1996: 75-81), (Kurtoğlu, 2009: 89-99), (Güler, 2000: 22-25), (Bekki, 1996)

³⁸ Koyun veya keçi postu.

Şekil 67: Gelin ve Damat Eşiğe Yağ ve Bal Sürerken

4.2.5.6. Nikâh

Nikâh, kadın ile erkek arasında evlilik birliğinin kurulmasını sağlayan işlemdir. Yasal veya dinî olarak gerçekleştirilen bu işlem evliliğin topluma ilan edilmesi ve o toplulukta kabul görmesi amaçlarını güder.

Eğlenhoca köyünde kumalığın kabul görmemesinin de etkisiyle dinî nikâh, resmî nikâhın ardından yapılan ve bu yasal işlemi dinsel açıdan da kutsayan bir uygulamadır. Köyde sadece dinî nikâhın kıyılması yaygın değildir.

Genellikle resmî nikâhlar düğünden bağımsız bir biçimde önceden kıyılmaktadır. Köyde resmî nikâhların muhtar tarafından muhtarlıkta kıyıldığı bir dönem bulunmaktadır. Bu dönem, nikâh kıyma yetkisinin muhtarlıklarda olduğu dönemdir. Şimdi yine tüm bu düğün âdetleri içerisinde köyde resmî nikâh bulunmaz. Düğün ritüellerine dâhil olanlar dinî nikâhlardır. Resmî nikâh, düğün öncesinde belediyelerde kıyılır.

"2014'te köyler mahalle olduğunda muhtarların elinden nikâh kıyma yetkileri de alındı. 2019'da tekrar verileceği söylendi ama yasa çıkmadı. Şimdi buralarda pek nikâh olmuyor. Nikâhları belediyeler kıyıyor." (KK 29)

"Nikâhım kahve yanında oldu, muhtarlıkta. Oraya gidiyorsun. Yakınların toplanıyor. Nikâhın muhtar tarafından kıyılır. Ona oğlanevi bir ikramda bulunur. Para, rakı, mezeler... Oğlumun nikâhı da muhtarlıkta kıyıldı. Biz o zaman muhtara bir şişe rakı aldık. Bir sini ağır, güzel mezeler hazırladık. Muhtara verdik. Para vermemiştik." (KK 4)

Dinî nikâh düğün âdetleri içerisinde pazar akşamı, gerdekten önce, yatsı namazından sonra hoca tarafından kıyılır. Köyde mehir denilen nikâh bedeli uygulaması bulunmaktadır.

"Hoca nikâhında yakınlardan iki tane de şahit olur. Mehir için önceden gelinle anlaşılır. Mesela bana imam sordu. Biz üç bilezikte anlaşmıştık. 'Taktın mı?' diye üç sefer sorup cevap istedi. Aynı şekilde geline de 'Aldın mı?' diye sordu." (KK 18)

Gelin ve damat kapıya yağ, bal sürerek evlerine girdikten sonra sağdıç gelip damadı tekrar davula, oynamaya çıkarır. Gelin, yengeler ve diğer kadınlarla evde kalır. Davul yatsıya kadar devam eder. Sağdıç, damadı yatsı namazı için camiye götürür. Gelin de namazını evde kılar.

Yatsı namazından sonra sağdıç, damadı eve getirir. Dinî nikâhı kıyacak hoca da eve gelir. Hoca nikâhında gelin mutlaka bulunur. Köyde gıyabî nikâh olmaz.

Herkes elini eteğini çektikten sonra bir yenge gelir. İki rekât Allah rızası için namaz kıldırır. Burada niyet edilenlerin gerçek olacağına inanılır. Yöre halkı burada edilen duaların çok kıymetli olduğuna inanmaktadır.

"Kocanla dünyada ne isteyeceksen o anda iste, muradın olur. Ben iki evlat istedim. Çocuklarım anası babasız kalmasınlar, geçineyim istedim. Başardım çok şükür. Öyle bir ömür geçti." (KK 4)

4.2.6. Düğün Eğlenceleri

Eğlenhoca köyünde perşembeden başlayarak düğün boyunca her akşam eğlence, davul-zurna olur. Davul sesi düğünün başladığının göstergelerinden biridir.

Özellikle cuma akşamı yapılan oduncu davulu çok uzun sürer. Oduncu davulunda eskiden kadın ile erkek ayrı yerlerde eğlenirken son yıllarda kadınlar için erkeklerin eğlendiği yere bakan bir balkon ayarlanmaktadır. Şimdilerde ise kadınların ve erkeklerin eğlencesi ayrı başlasa da bir arada sonlanmaktadır.

"Perşembe günü akşamı eğlenilir biraz, cuma günü akşamı eğlenilir biraz. Oduncu düğünü olur. Oduncu yemeği verilir. Kadınlar da oynar, erkeklere de... Davul çalınır. Sabaha kadar gençler uyumaz, oduna giderler. Eskiden atını alan giderdi oduna. Odun yaptıktan sonra direk direk gelirlerdi." (KK 4)

Düğün eğlencesinin olmazsa olmazı davul-zurna ikilisidir. Zurnaya köyde *gırnata*³⁹ da denilmektedir. Davul-zurna çalanlar aldıkları bahşişleri düğün bitiminde paylaşırlar.

Kızevinde kadınlara özel yapılan eğlenceler için sesi güzel olanlardan ricada bulunulur. Dümbelek yani darbuka eşliğinde sabaha kadar şarkı söylenir.

"Gözleri görmeyen Kör Canan diye bir ablamız vardı. Daha çok o söylerdi. Darbuka çalardı. Bir Keriman teyzemiz vardı. Onun da sesi çok güzeldi. Dümbeleklerle eğlence olurdu. Düz hava türküleri söylenirdi." (KK 3)

"Eskiden düğünde bir söyleyici bir de kaldırıcı vardı. Herkes tek tek kalkardı. O tek kalktığı sırada kız nişanlı ise kayınvalidesi gelininin üstünden çerez serperdi. Benim düğümde İlkay'ı çağırmiştık türkü çığırmaya." (KK 2)

Davulda kadınlar eski zamanlarda oynamazken artık kadınların da davul eğlencesine oyunlarla katıldıkları görülür.

"Kadınlar önceleri mümkün değil oynamazdı davulda. Şimdi oynuyorlar. Eskiden bir okuma odası diye bir yer vardı gençler kitap okusun diye. Büyük büyük camları vardı. Geniş bir yerdi, sonra orayı düğün yeri yaptılar. Yandı zaten orası. Pencerelere yelkenler, çarşaf lar gererlerdi; delikanlılar görmesin, dışardan bakmasın diye. Biz bunları yaparken dağ arkasındaki köylerin kadınları davulda oynarlardı. Aynı ilçenin köyleri ama onlar kadın-erkek elli yıldır davulda oynuyorlar. Bizde daha 4-5 senelik mevzu." (KK 27)

³⁹ Klarnet.

4.2.6.1. Halk Oyunları

Eğlenhoca köyünün düğünlerinde kadınlara ve erkeklere özgü oyun havaları bulunmaktadır. Bunlar genellikle zeybek çeşitleridir. Hürmüz⁴⁰, Karaburun Yarımadası ve köylerinin geleneksel oyunudur. Abdal Havası⁴¹ Karaburun'da oynanan bir başka zeybek türü, Hazeli⁴² ise yörede kadınlara özgü başka bir oyun havasıdır. Harmandalı, Çökertme zeybekleri de yörede en sevilen zeybek çeşitlerindendir. Kadınlar geleneksel olarak “düz hava” dedikleri türkülerde oynarlar. Sarı Olur Üst Yakanın Geveni, Şu İzmir'den Çekirdeksiz Nar Gelir, Asmalı Mencere, Sepetçioğlu, Yeşilim Aman, Karyolamın Demiri (Yandım Ayşem), Anne Ben Hastayım, Tekirdağ yörede oynanan türkülerdendir.

Önceleri düğünlerde bir söyleyici, bir de oyuna kaldırıcı bulunup tek tek konukları oyuna kaldırırken artık bu âdet ortadan kalkmış durumdadır. Konuklar bir veya iki kişi olarak oynamaya kaldırılırlar ve burada düz hava oynanır. Konukların tek tek kaldırılmasının farklı işlevleri bulunur. Genç kızlar, kadınlar arasında bir nevi görücüye çıkmış olurlar. Özellikle nişanlı kızlar oynamaya kaldırıldığında kayınvalidesi tarafından başından aşağı çerez atılır. Kayınvalidenin yaptığı bu davranış oynayan genç kızın onun gelini olduğunun ilanıdır.

“Keriman abla vardı. Sekil Rukiye vardı. Düz hava oynarlardı. Sepetçioğlu, Yeşilim Aman; bunlar işaretli oyulardı. İşaretli dediğim oynaktı yani. Anne Ben Hastayım Marul İsterim... Ben onu çok severim.” (KK 2)

⁴⁰ “Karaburun Yarımadası ilçe ve köylerinin oyunudur. 1996 yılında öğretim görevlileri Abdurrahim Karademir ve Sefa İlter Yelboğa tarafından Karaburun Eğlenhoca köyünden derlenip düzenlenmiştir. İlk kez Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İzmir Yöresi Zeybek Oyunları Ekibi tarafından sergilenmiştir.” <https://www.youtube.com/watch?v=EhWVE2bFOI8> (13.10.2022).

⁴¹ <http://www.zeybekoloji.com/karaburun-abdal-havasi-izmir-yoresi/> (13.10.2022).

⁴² “İzmir’in Karaburun Yarımada’sı ve köylerinin sevilen bir kadın oyunudur. İlk kez 1997 yılında Öğr. Gör. Abdurrahim Karademir tarafından Eğlenhoca köyünde kayıt altına bu oyun daha sonra Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölüm Başkanı Dr. Cengiz Aydın’ın yürüttüğü İzmir Yöresi Oyunlarını araştırma Projesi çerçevesinde öğretim görevlilerinden oluşan araştırma grubu tarafından Mordoğan’da ve Bornova’da oturan Mordoğanlı farklı kaynak kişilerden video ile belgelenerek Öğr. Gör. Öcal Özbilgin tarafından düzenlenmiştir. Bu oyun Sarı Olur Üst Yaka’nın Geveni, Şu İzmir’den Çekirdeksiz Nar Gelir ezgileriyle de oynanmaktadır.” <https://www.youtube.com/watch?v=fPNNfSt5sXU&t=57s> (13.10.2022).

4.2.7. Gerdek

Eğlenhoca köyünde perşembe günü başlayan düğün, pazar günü kıyılan hoca nikâhının ardından gerdek ile sonlanır. Düğünün bir parçası olan gerdek de birtakım ritüeller etrafında şekillenir.

Hoca nikâhı kıyılıp herkes elini eteğini çektikten sonra bir yenge gelir. İki rekât Allah rızası için namaz kıldırır. Komşu ya da kız tarafından bir yenge eve bir dayak⁴³ ile bir testi su bırakır. Dayak kapı arkasından kapansın, içeri kimse girmesin diye; su ise sabah abdest alınsın diyer. Suyun ertesı sabah getirildiği de olur.

Gelin odaya alındıktan sonra damat arkadaşları tarafından dayak atılarak gerdek odasına girer ve üzerlerinde nazar varsa bozulsun diye ardından bir bardak kırılır.

Kızevi gerdek gecesi için sura da denilen kaburga dolması yapıp öncesinde kızın evine koyar. Gece gelin ve damat uyumadan önce o dolmayı yer.

4.3. EVLENME SONRASI

Evlenme esnasında gerçekleştirilen tüm âdet, gelenek, inanış ve ritüellerden sonra eşiğin geçilmesinin ardından gelişen süreç de toplum tarafından takip edilir ve yine birtakım ritüellerle desteklenerek kontrol altında tutulmaya çalışılır. Çalışmamızda evlenme eşiğinin atlatılmasının ardından gelen evre gerdek sonrası, gelin ve damadın ailelerle görüşmesi, karı-koca ilişkileri ve aile içi münasebetler şeklinde ele alınacaktır.

4.3.1. Gerdek Sonrası

Eğlenhoca köyünde gerdek gecesinin ertesı günü abdest alınması için su getiren yenge tarafından gelin ve damadın iyi olup olmadıkları kontrol edilir. Bir ihtiyaçları olup olmadığı sorulur. Her şey yolundaysa çarşaf, kızın annesine götürülür. Bunun için yengeye kızın annesi bir bahşış verir. Çarşafı gelinin annesi yıkar.

⁴³ Evlerin kapısının açılmaması için, kapının arkasına konulan ağaç kol, takoz.

"Ertesi gün sabahleyin yengem geldi. Size yıkanmanız için bir testi su getirdim, dedi. İyi olup olmadığımızı sordu. Suyu bıraktı. Beş dakika bizimle oturdu, çarşafı aldı, gitti." (KK 4)

"Oğlan evinin yengelerinden biri alır hediyesini (çarşafı) kızın annasına gider. Nişanı getirdiği için kız annesi çarşafı getiren yengeye bahşiş verir. Oğlan da öğle namazından sonra kızın annesine öğlen yemeğine gider." (KK 3)

4.3.2. Gelin ve Damadın Ailelerle Görüşmesi

4.3.2.1. Duvak/Duvak Yemeği

Düğünün ertesi günü damat; öğlen namazından sonra arkadaşları, babası, amcası, dayısı yani kendi tarafının yakın erkekleri ile gelinin annesi ve babasının evine el öpmeye gider. Burada kızıveinin erkekleriyle birlikte öğlen yemeği yenir. Duvak yemeği denen bu yemeğe gelin katılmaz. Bu sofraya yemekler kapaklı kaplarda gelir. Damada şaka yapma amacıyla kaplara kaplumbağa, kurbağa gibi çeşitli hayvanlar veya kireç, kül gibi yenmeyecek şeyler konur; damadın ayakkabıları saklanır.

"Camiden çıktıktan sonra kayınvalidenin elini öpmeye giderler. Damadın birkaç tane arkadaşı, amcası, dayısı, varsa babası bir de damat duvak yemeğine giderler. Oturdıkları zaman siniye koyulan yemekler kapaklı kaplarda gelirdi eskiden. Yemek sinilerde kapalı gelirdi. Damada burada şaka yaparlar. Kaplardan kimisine kaplumbağa, kurbağa konulur. Onları bulamazlarsa kireç korlar ya da kül doldururlar. Damadın bu kapları açmasını sağlarlar. Damadın pabuçlarını saklarlar yine şaka olsun diye." (KK 3)

Gelin için ise oğlan tarafının kadınları evde "*Duvak*" dedikleri bir eğlence düzenlerler. Burada kız gelinliğini tekrar giyer, duvağını takar. Gelinin kayınvalidesi yemek yapıp kıza getirir, oğlan tarafının kadınları hep beraber bu yemekleri yerler. Gecedan kalan dolma da burada ikram edilir. Yine şarkılı, türkölü eğlence yapılır. Bu toplantıda evli olmayan kimse bulunmaz. Genç kızlar bu yemeğe alınmaz.

"Gerdek gecesi için kuzu etinden sura yapılır. Gece gelin ile damat bu dolmayı yer. Dolmanın kalanını ertesi gün gelen kadınlara ikram edersin." (KK 4)

"Oğlanevinin sadece evli kadınları gelir. Yengeleri, akrabaları bulunur bu ziyarette. Gelin tekrar gelinliğini giyer. Oğlan tarafının kadınları tefli çalgılı duvak yemeği yaparlar." (KK 4)

"Babam çok sert biriydi ve bizim evde sofr kuralları da çok katıydı. Konuşmazsın, ses çıkarmazsın. Düğünün ertesi günü kayınvalidemler, yengeleri duvak yapmaya geldiler. Sofralar kuruldu. Gelenler sofrada yemek yerken birden çalıp söylemeye başlayınca benim ödüm koptu. O kadar şaşırdım ki. Aklım çıktı. Babamın katı kurallarından sonra kendi evime alışmam bir ay sürdü. Her sabah neredeyim, diye uyandım." (KK 2)

Düğünden sonra gelin üç gün evden çıkmaz. İlk çıkışı kayınvalidesine olur.

"Gelin üçüncü günden önce evinden çıkmaz. Üçüncü gün kayınvalidesine yemeğe kocanla beraber gidersin." (KK 4)

"Gelin, üç gün sonra kaynanasının elini öpmeye gider. Kaynana, gelin ve damadı yemekte ağırlar. Bu sofrada envaiçeşit yemek olur." (KK 11)

4.3.2.2. Emirlik

Gelinin 10-15 gün sonra annesinin evine gittiğinde annesinde mevlit okutulur. Buna Eğlenhoca köyünde “emirlik⁴⁴” denir. Kız yine gelinliğini giyer. Bunun sebebi düğüne gelemeyen olduysa kızı gelinlikle görebilmesidir. Önceki dönemlerde bu etkinlikte, pişirilip kaşık kaşık sinilere dökülen nişasta ikram edilirken sonraları ikramlar çeşitlenmiştir. Emirlik, istenirse bir de kayınvalidesinde tekrarlanabilir.

"Emirlik olur. Kız annesinin evine düğünden sonra ilk defa gideceği zaman anne mevlit okutur. Buna ‘emirlik’ denir. Bazı kişiler isterse kayınvalide de okutur ama o mecburi değil ama annesinin evindeki emirlik mutlaka yapılır. Göremeyenler görsün diye kız emirlikte tekrar gelinliğini giyer." (KK 4)

"Gelin bir haftalık oldu mu ilkin annesinin evine gider. Eşine dostuna haber ederler. Orada mevlit okunur. Önceden her şeyimiz yoktu. Nişasta pişirirlerdi gelen misafirlere ikram. Onu da böyle kaşık kaşık sinilere dökerlerdi. Herkes alır yer.

⁴⁴ Türk Dil Kurumunun Derleme Sözlüğü’nde “Düğünden beş on gün sonra oğlan evinin kız evine, kız evinin de oğlan evine verdikleri ziyafet.” olarak geçen evirlik kelimesi Eğlenhoca köyünde emirlik olarak telaffuz edilmektedir.

Aradan iki üç gün geçti mi bu defa annesi kızın evine gelir yine mevlit okutulur, nişasta dökülürdü. Titrek⁴⁵ yapılırdı." (KK 3)

4.3.3. Karı-Koca İlişkileri ve Aile İçi Münasebetler

Eğlenhoca köyünde evlenme eşiğini aşan gelin ve damat için bu geçişe alışmaları adına belli bir süre tanınır. Düğünün ertesi günü yapılan duvak ritüelinden sonra gelin ve damat üç gün rahatsız edilmez. Özellikle gelin, üç gün boyunca evinden çıkmaz. Üçüncü günün sonunda, akşam damatla birlikte kayınvalidesine yemeğe gider. Bir hafta, on gün sonra da kendi annesini ziyaret eder. Bu ziyaretlerin ardından kız tarafı ve oğlan tarafı akrabalık bağlarını güçlendirmek için birbirlerini ağırlar ve sürekli iletişim halinde kalmaya özen gösterirler.

Yeni çiftin ayrı bir evi olması şarttır. Şimdilerde görülmeyen bir uygulama olmakla birlikte gelin, bütün gününü kayınvalidesinin evinde geçirir, damatla birlikte bütün yemeklerini kayınvalidesinin evinde yer. Kendi evlerinde bir şey pişirip yemek ayıp sayılır. Birkaç kuşak önceye kadar bir arada yaşamak tercih edilirken günümüzde evlenen çiftin ya köyün içinde ayrı bir evi olmakta ya da çift sosyoekonomik şartlar gereği gittiği ilçe veya şehirde bir ev kurmaktadır. Durum böyle olsa dahi her iki taraf ile sıkça görüşülür, saygıda kusur etmemeye dikkat edilir, bayram gibi özel günlerde bir arada bulunulur.

"Önceden kayınvalide ile oturma çoktu. Mesela biz evlendik, bizim evimizde sudan başka yiyecek içecek hiçbir şey yoktu. Sabah ezanı ile kayınvalideme çıkardık. Gece gelip evde yatardık. Kendi evinde yiyip içmek ayıptı. Gizli saklı yapman lazımdı. Kayınvalideme gideriz. Kayınpederim, çocuklar yatıyor olurlar. Ben hemen tarhana çorbası pişiririm. Sonra orada mutfakla ilgili düzenler tutturdum. Rahat ettim. Dokuz ay beraber yaşadık. Sonra evimizi ayırdılar bizim. Çünkü arkadaki evlenecek. Ben iki ay sonra hamile kaldım. Çocuğum on aylıkken İzmir'e gittik. İki kuşak öncesi hep bir arada yaşarmış. Hatta akşam kadınların yanında konuşulmasın diye kahvede Tuncerlerin toplantı odaları varmış. Erkekler ertesi gün ne iş yapacak? Keçiye hangisi gidecek? Öküze hangisi gidecek? Koyuna hangisi gidecek? Hacı İsmil tek kızını Mordoğan'a vermiş. Kızı 'Baba ben gelip gidemiyorum. Yollar çok

⁴⁵ Nişasta, su ve şeker ile yapılan bir tatlı.

Çamur oluyor.' dedi diye köprü yaptırırır. Koşkudan'dan geçsin diye Koşkudan Deresi'ne köprü, köprüden köye kadar da Arnavut kaldırımı yaptırırır." (KK 4)

şekil 68: Koşkudan Deresi ve Köprüsü

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM

Hemen hemen tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da törenlerle kutsanan ölüm, hayatın sona ermesi anlamına gelir. Doğum ve evlenme gibi ölüm de Türk toplumunca geçiş dönemi kabul edilmektedir. Bu dünyadan diğerine geçme inancı çerçevesinde oluşan geçiş dönemi etrafında pek çok âdet, ritüel, gelenek ve tören meydana gelmiştir. Çalışmamızda ölümle ilgili âdet, gelenek ve inanmalar ölüm öncesi, ölüm anı ve ölüm sonrası şeklinde sınıflandırılmıştır.

Örnek, çalışmasında ölüm çevresinde gelişen ritüelleri de gruplamak gerektiği görüşündedir: "Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, âdet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, uygulama kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, âdetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin "öte dünyaya gidişini" kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse "öte dünyada" saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma kazandırmalarını sağlamak için uygulananlardır" (Örnek, 2000: 207).

5.1. ÖLÜM ÖNCESİ

Bilinen hayatın son bulması, bilinmeze yolculuk, öte âleme geçiş gibi noktalarda korku yaratan ölüm kavramı ile toplum, öncesinde ölümün gelmekte olduğunun göstergelerini işaretler ve ölümden kaçınmak amacı ile birtakım davranışlar sergiler. Ölüm öncesi evre ölümü düşündüren ön belirtiler ve kaçınmalar alt başlıklarıyla ele alınacaktır.

5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm kavramı etrafında korkuyla beliren pek çok durum, ölümü çağrıştıran birer unsur haline gelebilir: "Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır" (Örnek, 1971: 15).

Eğlenhoca köyünde de ölümün korkuyla şekillendirdiği birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Hastalıklar, hastanın durumu, rüyalar, kutsanmış günlerde yaşanan birtakım olağanüstülükler, cenaze ritüelleri sırasındaki inanışlar ve bazı hayvanların davranışları ölümün habercisi olarak kabul edilir.

Hastanın yemekten kesilmesi, halsizliği, isteksizliği, hastalığın gözle görülür biçimde ilerlemesi her yerde olduğu gibi Eğlenhoca köyünde de durumunun iyiye gitmediğinin ifadesidir ve yakınları için ölümü çağrıştıran hallerdir. Hastanın psikolojik ve fiziksel özellikleri ile iştahı, durumu hakkında fikir yürütmek için belirleyici olur.

"Hasta ölmüş olan yakınlarıyla boşluğa bakıp konuşmaya başlarsa 'Yola girdi.' derler. Elleri ayakları soğumaya başlarsa ölüme yakın olduğuna, kanının çekildiğine işaretler. Ölmeden üç gün önce çok iştahlı olur. 'Nasiplerini topluyor.' derler. Canı bir şeyler ister. Genelde yöresel yemekler olur bu istedikleri. Son gün ise pek bir şey yemek istemez. 'İçim almıyor.' der." (KK 9)

Olağandışı hayvan davranışları pek çok yerde ölüme yorulur. Eğlenhoca köyünde bu hayvan davranışlarının başında baykuş ötüşü gelir.

Sedat Veyis Örnek, çalışmasında baykuşla ilgili şu bilgilerden söz etmektedir: "Baykuşun sesinin ve yüzünün sevimsizliği, yıkıntılarda ve terkedilmiş yerlerde yuva yapması 'ölüm kuşu' olarak bilinmesinin temelinde yatan nedenlerdendir. Baykuşun da tıpkı köpek gibi salt ötmesiyle değil, aynı zamanda ötüş biçimi, ötme zamanı, konduğu ve öttüğü yerlerle de ölüm habercisi olduğu görülmektedir" (Örnek, 2000: 209).

Baykuş ötüşü Eğlenhoca köyünde iki şekilde yorumlanmaktadır. Uzun uzun öterse ölümün habercisi olarak görülürken kısa ve sevimli ötüşü iyi bir haber getirdiğine işaret eder. Köyde artık sadece yaşlılar bu ötüşleri ayırt edebilmektedir.

"Baykuş örneğin bir evin üzerinden garip sesler çıkarıp uçarsa 'O evde cenaze olacak.' denir." (KK 5)

"Baykuşun haberi ötüşüne göre değişir. Eğer uzun uzun ötüyorsa kötü bir haber, eğer cicik diye ötüyorsa iyi bir haber getirmiştir." (KK 33)

"Baykuş ötüşüne göre değişir. Cenaze olacağı zaman kuvak kuvak kuvak diye ötermiş. Soğan atılırsa baykuşa acıyı alıp gidermiş baykuş." (KK 50)

"Baykuş evin önünden iki kez geçti, babam öldü." (KK 25)

Köpeklerin garip ulumaları da köyde iyiye yorulmaz. Bazı kaynak kişilerimiz köpeklerin ezan ile uluduklarında kötü bir haber geleceği inancını taşıırken bazıları buna inanmaz.

"Köpek ulursa iyi saymazlar. Özellikle ezan okunurken köpek ulursa 'Tırnağını ye.' derler." (KK 25)

"Köpek de beraber okur ezanı. Kötü bir şey değil o." (KK 10)

Ayrıca yine sadece yaşlı kişilerin bildiği "buğu kokusu" diye anılan bir kokunun da ölümü çağrıştırdığında söz edilir.

"Buğu kokusu vardı. Böyle nasıl anlatılır o koku bilemedim. O duyuldu muydu mutlaka arkasından bir ölüm gelecek, derlerdi." (KK3)

Cuma günü yapılan temizliklerin de ölümü çağrıştırdığı inancı vardır.

"Cuma evin sağ tarafına süpürge tutarsan ölüm olur derler." (KK 50)

İslam dininde kutsal gecelerden biri olan Kadir Gecesi ile ilgili ölümü çağrıştıran inanışlar da vardır.

"Kadir Gecesi'nde akşam ev ışığında kimin gölgesi duvara yansımıyorsa onun o sene öleceğine yorulur. Bu durum o kişinin bir dahaki Kadir Gecesi'ne çıkmayacağına işarettir." (KK 5)

Rüyalar gizemini koruyan bir dünya yarattıklarından birtakım göstergelerle ölümü çağrıştıracırlar. Rüyada ölmüş birini görmek ölümü düşündüren belirtilerendir. Bu durumda ölüm düşüncesini uzaklaştırmak için hayır yapmak gibi birtakım önlemler alınmalıdır.

"Rüyasında ölmüş biri onu yanına çağırdığında o kişi için rüya sahibi hayır yapar. Dul kadınlara erzak, yemek verir; çocukları sevindirir." (KK 6)

Eğlenhoca köyünde tabutla ilgili inanmalar da mevcuttur. Bir cenaze töreninde tabut taşınırken sallanması inanişâ göre yakında yine bir ölümün geleceğine işaret etmektedir.

"Tabut taşınırken sallanırsa ardından gelecek ölüm yakındır anlamına geliyor." (KK 28)

Bazı bölgelerde göz seğirmeleri ve kulak çınlamaları ölümü çağrıştırırken Eğlenhoca köyünde böyle bir durum söz konusu değildir. Göz seğirmesi ve kulak çınlaması yaşayan birinin onu andığına işaretir.

"Göz seğirmesi ve kulak çınlaması köyde ölüme değil birinin onu andığına yorulur." (KK 5)

5.1.2. Kaçınmalar

Ölüm korkusu tüm zamanlarda insanlığın en büyük korkularından biri olmuştur. Ölümü yenmek, alt etmek için çareler aranmış, pek çok yola başvurulmuştur. Eğlenhoca köyündeki halk inanmalarında da ölümü uzaklaştırmak için birtakım uygulamalar söz konusudur.

Rüyada ölmüş bir yakını gördüğünde rüyayı gören kişi rüyasını önce suya anlatmalıdır. Böylece ölümü saptırmak; suyun arındırma, temizleme özelliğiyle rüyayı etkisiz kılmak amaçlanmaktadır.

"Kötü rüya görüldüğünde denize ya da suya bakarak anlatılır. Suyun ölüm gibi kötü şeyleri alıp götüreceği düşünülür. Rüyamda ölmüş bir yakını görüp heyecanlı bir şekilde anneme anlattığımda annem, 'Seninle konuştu mu? Suyu anlat, denize bak.' derdi. Çünkü konuşmadıysa kendisinin geldiğine inanılıyor." (KK 5)

Her ikisi de bilinmez olduğundan gece, karanlık ölümle bağdaştırılmakta ve kaçınmalarda gece yapılan eylemlere konan yasaklar daha çok görülmektedir.

"Gece ıslık çalınmaz, tırnak kesilmez. Bunların ölümü, kötü bir şeyleri çağrıştıracağına inanılır. Hatta gece sakız çiğnenirse o sakızın ölü etine karşılık geleceğine inanılır." (KK 9)

Köyde ölüm olduğunda ölü evinin üç ev yakınına kadar bütün kaplardaki sular boşaltılır. Suların pınarlardan taşınarak evde biriktirildiği dönemler göz önünde bulundurulursa zahmetine rağmen suların dökülmesi, inancın ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

"Horoz vakitsiz öterse deprem olacağına ya da yağmur yağacağına işaret olabilir. Ölümü çağırıştırır. Ama bir yerde ölü varsa üç ev yanı dâhil bütün sular dökülür. Neliklerle taşıdığım testiye annem devirivermişti yan evde ölü var diye. 'Ölü suyu karışmış.' derlerdi. Korkardık eskiden ölüden." (KK 2)

5.2. ÖLÜM SIRASI

Ölüm öncesinde görülen, insanları ölümün gelişine hazırlayan ve bazı davranışlarla ölümü bertaraf etmeye yöneltten işaretlerin ardından ölüm ile karşı karşıya kalınır. Bu noktada ölmek üzere olan kişiye eşiği geçebilmesi için bu süreçte destek olunması gerektiği düşüncesi hâkimdir.

Çalışmamızda ölüm sırası; ölüm anı, ölümden hemen sonra yapılan işlemler, ölüm olayının duyurulması, ölünün gömülmeye hazırlanışı, tabuta koyma ve taşıma, defin ve devir-ıskat alt başlıkları ile ele alınacaktır.

5.2.1. Ölüm Anı

Hastanın ölüme yaklaştığını gösteren fiziksel ve psikolojik alametlerin ardından yakınları hastayı ölüme hazırlamak isterler. Bu, yakınlar için her ne kadar zor bir durum olsa da kişinin bu geçişe hazırlanmasında yardımcı olunması, ölüm anının kolaylaştırılması, gözü açık gitmeyecek şekilde ruhunu teslim etmesi için destek olunması gerekebilir. Bu andan itibaren hastanın bulunduğu evde sessizlik hâkim olur. Televizyon açılmaz, müzik dinlenmez, yüksek sesle konuşulmaz, dualar bile alçak sesle okunur.

Genellikle yakınları, sevdikleri kadın erkek ayrımı yapılmaksızın öleceği düşünülen kişinin başında olur. Hastanın başında alçak sesle dualar okunur, hastaya kelime-işahadet getirtilmeye çalışılır. Hastanın buna gücü yoksa kutsal sayılan sözler kulağına fısıldanır.

"Öleceği anlaşılan kişinin yanında en yakınları olur. Kadın hastanın yanına erkek girebilir. Yakınları öleceği düşünülen hastanın başında dualar okur. Hoca da çağırılabilir. Kur'an okumayı bilenler olur genellikle. Hastaya kelime-işahadet getirtilmeye çalışılır. Çok yüksek sesle konuşulmaz. Hasta ürkütülmez." (KK 28)

Eğlenhoca köyünde ölüme yaklaştığı düşünülen hastanın içinde bulunduğu duruma "zekerat"⁴⁶ denmekte ve zekerat anında ruhunu teslim edecek kişinin kursağında zemzem ya da muadili kutsal bir su olsun istenmektedir. Bunun için yakınları tarafından hastaya ölüm anında varsa zemzem yoksa Kurban Bayramı'nda gün doğarken pınarlardan toplanan su içirilir. Bu su, yöre halkının inanışına göre zemzeme denk sayılır.

"Zekerattayken çok az zemzem içirilir ya da dudaklarına pamuk ile sürülür. Her an can verebilir korkusu ile boğazında zemzem olsun istenir. Hacdən gelen zemzem varsa o içirilir, yoksa Kurban Bayramı'nın gün doğumunda pınarlardan akan su daha önce temin edilmiş olur ve içirilir." (KK 5)

"Hıdırellez ve Kurban Bayramı sabahında gün doğarken çeşmelerden akan su zemzem yerine geçermiş. Eğer ikisini karıştırırsan Kâbe'den gelen su değerinde olurmuş." (KK 3)

Hasta konuşabilecek durumda ise yakınları tarafından son isteği sorulur ya da kişi kendiliğinden bir vasiyet eder. Bu, kendisini kimin yıkamasını veya defnetmesini istediği olabileceği gibi alacak verecek konusu da olabilir. Eğer ölüm döşeğindeki kişi ölmeden önce bir şey istiyorsa yakınları tarafından hemen yerine getirilmeye çalışılır. Ölüm anı yaklaştığı düşünülen hastanın nabızı kontrol edilir, nefesine ayna tutulur, göğsü takip edilir.

"Hastanın vasiyeti sorulur. Gücü yerinde ise hasta söyler. Şerif hala mesela amcasının oğlu tarafından toprağa indirilmek istemiş. Babam indirdi onu toprağa. Son dileği de sorulur. Elden gelen bir şey ise gerçekleştirilmeye çalışılır. Hastanın öldüğünü anlamak için ağzına burnuna ayna tutulur, nabzına bakılır, göğsü takip edilir. Bu sırada sürekli başında Kur'an okunur." (KK 5)

"Öldüğünü anlamak için yüzüne ayna tutarlarmış. Ayna buharlanırsa nefes alıp veriyor demektir. Buharlaşmazsa öldü demektir." (KK 10)

⁴⁶ Sekerat, ölüm öncesinde kendinden geçme hâli.

Hastanın uzakta beklediği bir kimsesi varsa gözü açık gitmesin diye üzerine yeşil, taze bir dal veya yaprak konarak hasretliği giderilmeye çalışılır. Aynı uygulama ölünün can çektiği düşünülürse de yapılmaktadır.

"Eğer ölenin gurbette kimsesi varsa ölüm anında üzerine yeşil bir yaprak konur. Bu yaprak sayesinde gözlerini kapatır. Gözü açık gitmez. Ruhunu da daha rahat teslim eder. Can çektiği görülürse de hemen yaprak atılır." (KK 2)

Ölünün başında Kur'an okumak pek çok bölgede olduğu gibi Eğlenhoca'da da çok yaygın uygulamalardandır.

"Ölüm döşğinde sevdiği bir insan varsa çağırılır. Başında yasin okunur. Yasin okumayı bilen yoksa bilenden ya da hocadan ricada bulunulur." (KK 2)

"Hasta ölünce Kur'an okunur. Arkasından 4000 kere tespihle tevhit çekilir. Onu da hediye edersin ne zaman biterse." (KK 2)

Ölüm anında hastanın yüz ifadelerine göre cennete ya da cehenneme gittiği ile ilgili yorumlar da yapılmaktadır.

"Allah cehennemi gösterirse tasalı ölmüş, cenneti gösterirse gülerek ölmüş." (KK 2)

Köyde ölüm anında odada olan kişilerin üzerine bir ağırlık çöktüğü inancı da hâkimdir. Bu ağırlığın sebebi Azrail can alırken hançerini vurduğunda ölünün kanının etrafındakilerin üzerine de sıçradığı inancıdır. Bu ağırlıktan kurtulmanın yolu ise boy abdesti almaktır. Ayrıca bu kanın her yere sıçradığı varsayılarak ölümün gerçekleştiği oda cenazeden sonra kış ise silinir, yaz ise badana yapılır.

"Biri senin yanında öldüyse üzerine bir ağırlık çöker. Bu ağırlığın sebebi şudur: Azrail can almak için canını alacağı kişiye hançerini vurduğunda ölenin yanındakilere de kan sıçarmış. Bundan ancak boy abdesti alarak kurtulabilirsin." (KK 28)

"Cenazeden sonra vefat edenin öldüğü oda silinir ya da badana yapılır." (KK 5)

5.2.2. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler

Ölüm anı kesinleştikten sonra ölünün bu dünya ile ilişkisini kesmek için bir dizi uygulama yapılmalıdır. Gözleri açıksa kapatma, çenesini ve ayaklarını bağlama,

üzerine bıçak koyma bu uygulamaların başlıcalarındandır. Gözlerinin açık kalmaması ve çenesinin bağlanması hem görüntüsü ile hem de dinî inançlarla ilgilidir. Gözüne ve ağzına su, toprak kaçmasını; görüntüsünün ürkütücü olmasını engellemek amacı ile bu uygulamalar gerçekleştirilir. Ölümden kısa bir süre sonra vücudu esnekliğini kaybedeceği için de ölünün ayak başparmakları birbirine bağlanır. Evin cenaze evi olduğunu belli etmek için kapının önüne vefat eden kişinin ayakkabıları konur. Ayrıca defin gecikecekse ölü yalnız bırakılmaz, yakınları ölünün başında bekler.

"Öldükten sonra başının altındaki yastık çekilir. Çenesi düşüp ağzı açılmasın diye bağlanır. Ayak başparmakları da bacakları açılmasın diye bağlanır. Hemen bağlanır çünkü ölü kısa bir süre sonra yay gibi gerilir." (KK 2)

"Hemen çenesi bağlanır. Sonra iki ayak baş parmaklarını bir çaputla birbirine bağlarsın. Üzerine şişmesin diye bıçak konur. Ölü bekletilirken üzerine çarşaf örtülür." (KK 7)

"Gece öldüyse ölüyü sevenleri, yakınları bekler. Kadınların çenesi oyalı çemberle, erkeklerinki boş çemberle bağlanır." (KK 28)

"Ölünün üstüne şişmesin diye bıçak konur. Metal olduğu için. Metal ödemi alır. Düşmeden kaynaklanan ödeme yine bıçak konur." (KK 3)

"Ölünün üzerine kadın, erkek ayırt edilmeksizin bıçak konur, Kur'an konur. Evde cenaze olduğu belli olsun diye de ölünün ayakkabılarını dış kapının önüne bırakırlar." (KK 13)

Cenaze evde bekletilecekse üzerine bir çarşaf ya da halı örtülür. Halı örtüldüyse cenaze işlemlerinden sonra camiye bağışlanır.

"Ölümde cenazenin üstüne halı örtülür. O halı sonra camiye bağışlanır." (KK 32)

Ölüm anında üzerinde bulunan giysilerin çıkarılmasıyla ilgili makas ya da bıçak kullanımı hakkında kaynak kişilerimiz farklı uygulamalar ifade etmektedir.

"Ölünün bir saat içinde selası verilir. Üstündeki elbiseler yıkanırken kesilerek çıkartılır. Keserken makas değil de bıçak kullanılmış. Neden bilmiyorum." (KK 2)

"Ölünün gözlerinin açık kalması hasret çektiği birinin olduğu ya da tamamlayamadığı, eksik kalan bir işinin olduğu anlamına gelir. Çocuğunun mürüvvetini görmeden vefat etmesi gibi... Ölünün çenesi tülbent ile bağlanır. Bu

tülbent tercihen süssüz ve beyaz olur. Ayak başparmakları birbirine bir çaput ile bağlanır. Üstündeki elbiseler yıkanana kadar çıkarılmaz. Yıkama esnasında makas ile kesilerek çıkartılır. Eskiden bu elbiseler yakılırmış, şimdi ölümler daha çok hastanede olduğundan kıyafetler orada kalıyor." (KK 5)

Öldüğü kesinleştikten hemen sonra vefat eden kişi, sert bir yere yatırılır ve oradan kaldırıldığında yere çivi çakılır. Bu uygulama, derlememize göre vefat eden kişinin ardında kalanlar çivi gibi sağlam, güçlü olsun diye yapılan bir uygulamadır.

"Ölü uzun süre bekletilecekse sert, düz, serin bir zemine yatırılır. Ölü buradan kaldırıldığında ise bu yere çivi çakılır. Anneannem divanda vefat etti. Daha sonra ahşap olan yere aldılar. Yıkamaya götürülmek için kaldırıldığında oraya çivi çakıldı." (KK 5)

"Cenaze evden çıktı mı arkasında kalanlar çivi gibi olsun, koyvermesinler kendilerini diye evin orta yerine bir çivi çakılır." (KK 32)

5.2.3. Ölüm Olayının Duyurulması

Cenaze ile ilgili ölümden hemen sonra yapılacak işlemler sürerken ölüm haberinin çevreye ve uzaktaki yakınlarına verilmesi gerekir. Ölüm olayının duyurulması öncelikle ölünün yakınları ya da ağlamaları duyan komşular tarafından dilden dile gerçekleştirilir. Eskiden vefat haberi kapı kapı gezilerek verilirken günümüzde bunun yerini telefonla haberleşme almış durumdadır. Eğlenhoca köyünde vefat haberini duyurmanın en yaygın yolu ise seladır. Sela, ölüm haberinin duyurulması gayesi taşıdığı gibi aynı zamanda cenaze ile ilgili gerçekleşecek dinî ritüellere de çağrı özelliği taşır. Selada vefat edenin kim olduğunun yanı sıra cenazenin saat ve yer bilgileri de bulunur.

"Ölünün ölüm anından sonraki ilk ezanda caminden selası okunur ve duyurusu yapılır. Öğlen öldüyse ikindide, ikindide öldüyse akşam, akşam öldüyse yatsı, yatsıdan sonra öldüyse sabah ezanında duyurusu yapılır, selası verilir." (KK 5)

"Ölüm anından sonra ancak hava aydınlıkken sela verilir." (KK 6)

"Telefon yokken ölünün yakınlarına köyde kapı kapı gezip haber verilirdi. Kara haber tez duyulur zaten. Annem vefat ettiğinde ben balıktaydım. Limandaki

telefona haber gelmiş. Ağı erken kaldırıncı ben bir terslik olduğunu anladım. Şimdilerde cep telefonu ile anında iletişim kuruluyor." (KK 35)

5.2.4. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı

5.2.4.1. Yıkama

Ölen kişi gerek dinî gerek fiziksel gerekçelerle mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gömülmeye hazırlanmadır. Bu hazırlıkların başında ölüyü yıkamak gelir. Yıkama ritüeli özenle ve kurallara uygun yapılmalıdır. Yıkama için gerekli araç gereçler, ölüyü yıkayacak kişinin özellikleri, yıkama suyu gibi pek çok şeye dikkat edilir.

Eskiden köyde ölü yıkamacılar bulunmakta, bu işi yapan olmadığında ise yerine ya hoca ya hocanın eşi ya da bu konuda tecrübeli kişilerden destek alınmakta ve yıkama işlemi, evlerin avlularında yapılmaktayken günümüzde Mordoğan'da ya da Karaburun'daki gasilhanelerde yapılmaktadır. Ölüm hastanede gerçekleşiyse ölü, hastanenin gasilhanesinde yıkanır.

Köyde gerçekleşecek ölü yıkama işlemi için gerekli malzemeler köyün ortak kullanımında bulunmaktadır. Düğünlerde yemek pişirmek için kullanılan kazan ayrı, ölüyü yıkamak için su kaynatma amacıyla kullanılan kazan farklıdır. Büyük bakır kazan, ağır olduğundan yıkama işleminin yapılacağı yere erkekler tarafından taşınır ve kurulur. Ölünün yıkanacağı avluya etraftan görünmesin diye perde ya da çarşaf gerilir. Ölü yıkanırken en temel malzemeler kazan, tas ve rendelenmiş sabundur. Ayrıca güzel kokulu malzemeler de kullanılabilir.

Ölüyü yıkayacak kişi bu konuda tecrübeli olmalıdır. Yıkamacının yanında bir iki yardımcı ve ölenin yakınları bulunabilir. Yakınları helallik için birer tas su döker. Kadınlar; kadın yıkayıcılar tarafından, erkekler ise erkek yıkayıcılar tarafından yıkanmaktadır. Ölüyü yıkayan kimselere hediye maksatlı bir paket hazırlanır. Paketin içine havlu, çorap, yazma gibi malzemeler konur. Köyde sürekli ölü yıkamaya girenlerin düğün yemeği gibi toplu yemek yapması tercih edilen bir durum değildir.

Yıkama suyunun temizliği çok özen gösterilen bir konudur. Bu su, abdest suyu gibi kimsenin elinin değmediği, akan su temizliğinde bir su olmalıdır. Köyde su

şebekesi olmadığı zamanlarda ölü yıkama suyu, pınarlardan taşındığı için zahmetli bir iş olarak görülür ve gönüllülük esasıyla, sevabına taşınsa dahi ölünün yıkanması için su getiren kimselere hak geçmesin düşüncesiyle cenaze sahipleri tarafından para ya da hediye verilir. Ayrıca cenaze yıkama işlemi sırasında kullanıldıktan sonra akan suya basmanın günah olduğu düşünülür ve etraf bu konuda önceden uyarılır.

Ölünün ruhunun, öldüğü ve yıkandığı yere döneceği inancı köyde hâkim bir inançtır. Bu inanç doğrultusunda ölü evinde kırk gün, ölünün yıkandığı avluda ise üç gün boyunca ışık olmalıdır. Ruh geldiğinde karanlık olmaması amacıyla yıkama işleminin yapıldığı yere fener asılır. Günümüzde aydınlatma işlemi elektrik ile sağlansa da daha önceleri bir ateş yakıldığı bilinmektedir. Burada eski Türklerde ateş ruhuna olan inancın izlerini de görmek mümkündür.⁴⁷

Ölünün yıkandığı avlu açık olduğundan etrafta bulunan hayvanların, özellikle kedilerin ölünün yanına gelmesi ve üstünden atlaması iyi karşılanmaz. Bu yüzden yıkama sırasında burada bulunanlar tarafından uzaklaştırılırlar.

"Cenaze eskiden köyde yıkanırdı. Kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı yıkayıcılar vardı. Genellikle imam ve eşleri yıkıyordu. Şimdi cenaze burada vefat etmişse telefon ediliyor hastaneye. Hastanede hekim geliyor. Ölüm raporu hazırlıyor. Belediyeden araç geliyor. Ölüyü alıyor. Mordoğan'da ya da Karaburun'da gasilhanede yıkanıyor. Eğer ertesi güne kalacaksa morgda kalıyor. Ertesi gün defin işlemi gerçekleşiyor." (KK 29)

"Ölüyü bir kişi yıkar 2-3 tane yardımcısı olur. Ölüler şimdi gasilhanede, Mordoğan'da ya da Karaburun'da yıkanıyor. Eskiden evlerinin avlularında yıkanmış. Yakınları da isterlerse vedalaşmak amacıyla birer tas su dönebilirler. Ölünün yıkandığı su abdest suyu gibi olmalıdır yani hiç kimsenin elinin değdiği su bile olmaz. Akan su olmak durumundadır." (KK 28)

"Ölü yıkanmadan önce bedeninde, özel bölgelerinde ihtiyaç varsa temizlik yapılır. Öldüğü yerde herhangi bir mum ya da ateş yakılması söz konusu değildir. Ölünün evde bekletme süresi gece öldüyse sabaha kadardır. Köyümüzde defin genellikle öğlen ya da ikinci ezanın ardından gerçekleşir. Ama tabii uzak bir yerde akrabası varsa mümkün olduğunca bekletmeye çalışılır ki akrabası yetişsin." (KK 5)

⁴⁷ "Şamanik inanca göre; kötü ruhları kovan ateş aynı zamanda her şeyi temizlemektedir" (Gülyüz, 2019: 210).

"Ölüyü yıkayan kişiye yıkayıcı ya da hoca diyoruz. Köyde özellikle ölü yıkamaya girenler olurdu. Hatta Habudu lakaplı bir kadın çok sık ölü yıkamaya girerdi. Bir gün düğün yemeğini ben yaparım, demiş. 'Sen ölü yıkamaya giriyorsun. Düğün yemeği yapamazsın.' demişler. Bazı tanıdıklarım var. İçine ölünün yıkanma suyundan karıştığına inandıkları için ölü helvası yemiyorlar. Ayrıca köyde ölü suyu kaynatmak için kullanılan kazan başka, yemekler için kullanılan kazan başkadır." (KK 28)

"Ölü yıkanırken kazan, tas, rendelenmiş köy sabunu kullanılır. Burun, kulak gibi yerleri kapatılmaz, gusül abdesti aldırılır. Kadınsa kına yakılır, kefene gül suyu, çörek otu gibi kokulu maddeler sürülür. Ölü yıkayıcılarına bir pakette hediyeler hazırlanır. Bu paketin içine havlu, çorap, yazma gibi malzemeler konur." (KK 3)

"Bir ot kullanılır yıkanırken. Sonra kefenin içine gül yaprağı serperler. Başına, eline, ayağına kefenlenmeden önce kına yakarlar. Nenem bahar güllerini kuruturdu, ölenler için verirdi yıkamadan sonra kefenin içine konsun diye. Bahar gülleri çok güzel kokar. Şimdi kefenle beraber satılıyor. Güya şeytan gelmesin diye yakıyorlarmış onu. Tütsüyü ölünün üzerinde gezdiriyorlar. Eskiden ölünün yıkandığı yere fener asılırdı üç gün. Ruhu yıkandığı yere gelirse karanlık olmasın diye. Ev önlerinde yıkanırdı. Perde, çarşaf gererlerdi. Ölü suyuna basmayın, günah; derlerdi. Her taraf kedi olduğundan ölüyü yıkarken 'Kedinin atlaması iyi değil.' derlerdi. Atlatmazlardı. Ölüyü defnetmeden kısa bir süre önce yıkanır. Eskiden evlerde su yokken çoluk çocuk herkes yıkama suyu getirirdi. Kimisi sevap diye getirse de ölü evindekiler hakkı kalmasın diye para verirdi. Çünkü pınarda sıra bekleyip sırtında taşıyorsun suyu. Köyün kazanı vardı. Kurulurdu o kazan. Bakır olurdu. Esas bir yıkayıcı vardır ama 2-3 kişi de yardımcısı vardır. Yakınları da su döker. Şimdi belediyede yıkanıyor." (KK 2)

5.2.4.2. Kefenleme

Gömü hazırlığının ikinci aşaması kefenlemedir. Kefen ölünün gömülmeden önce sarıldığı bezdir. Kefenlik kumaş köyde hümayun denilen beyaz patiskadan olur.

Köyde önceden kefenini hazırlayanlar olduğu gibi kefenlik parasını kenara koyanlar da bulunur. Fakat zaman geçtikçe bunu yapan kişilerin sayısı azalmıştır. Kefenin artık gasilhanede veriliyor olması bunun en önemli sebebidir.

Kefenleme işlemi makas kullanmadan, kumaş yırtılarak yapılmaktadır. Ölü, kumaşın İslami usullerce vücuda sarılmasıyla kefenlenir. Örtü örtülür, bir de yüzüne perde yapılır. Beline ve ayakucundan kuşak bağlanır. Kefende dikiş kullanılmaz.

Cenaze kötü kokmasın diye kefenleme işlemi sırasında çeşitli kokulu tohumlar ya da gülsuyu gibi kokulu malzemeler kullanılır. Ayrıca çeşitli otlardan tütsüler de yakılır.

"Kefenleme sırasında çeşitli otlardan tütsüler yapılır. Kokulu malzemeler kullanılır." (KK 28)

"Karanfil ve gül suyu kullanılır kefenlemede. Yaz aylarındaki sıcaklarda bile cenaze kötü kokmaz böyle yapıldığında." (KK 35)

5.2.4.3. Cenaze Namazı

Ölünün defne hazırlanırken yıkama ve kefenleme işlerinin ardından gelen üçüncü aşama cenaze namazının kılınmasıdır. Cenaze namazı köyde sadece erkekler tarafından kılınmaktadır. Eskiden defin sırasında kadınlar mezarlığa gitmez ve çeşme başında hatta köy merkezinin çıkışındaki Kavakdibi'nde kalırlarken şimdilerde defin yapılacak mezarın başına kadar gitmeyi tercih edenler olmaktadır.

"Kadınlar eskiden ne cenaze namazına katılırlardı ne de defin için mezarlığa giderlerdi. Mezarlıkta çeşmenin orada kalırlardı. Artık giriyorlar mezarın başına kadar." (KK 9)

"Mezarda ölü cenaze sırasında kadınları çıplak görür diye korkutmuşlar insanları. Çoğu kadın köyde inanmıyor artık böyle şeylere. Mezarın başına kadar gidiyorlar törende." (KK 5)

Köyde herkesin cenaze namazı kılınır. Covid önlemleri kapsamında pandemi döneminde cenaze namazı kılınmayanlar olduğu söylenmektedir. (KK 28)

Cenaze namazında en az üç saf olması gerekir. Eğlenhoca köyünde cenazeye saygı duyulur. Namaza katılım göstermeye çalışılır, cenaze sırasında iş gücü bırakılır, hiçbir etkinlik yapılmaz.

"Cenaze namazında en az üç saf olması gerekir. Ayakta kılınır. Niyet edilir. Sübhaneke duasının içinde sadece cenazede okunan bölümü okunur. Köyde cenaze namazlarına katılıma özen gösterilir. Kimse işe gitmez. Cenazeye çok saygı duyulur. Cenaze camiye geldiğinde tanidik olsun olmasın kahvede hiçbir etkinlik yapılmaz, oyun oynanmaz. Eskiden köyde cenaze olduğunda evde kırk gün televizyon açılmazdı. Ölünün evi yine kırk gün ıııklı olur ve kapısı kapatılmazdı." (KK 35)

Namazdan sonra hoca cenaze namazına katılanlardan vefat eden kişi için helallik alır ve tabut omuzlara alınarak mezarlığa doğru yola çıkılır.

5.2.5. Tabuta Koyma ve Taşıma

Tabut, ölünün içine konulduğu sandık biçiminde kutudur. Eğlenhoca köyünde tabutun farklı isimleri yoktur. Fıkralarda ya da farklı anlatılarda "dört kolluya binmek" deyimi kullanılır. Tabut genellikle ahşap malzemedен yapılır. Artık belediyenin ya da hastanelerin tabutları kullanılmaktadır.

Kefenleme işleminin ardından cenaze tabuta yerleştirilir. Musalla taşına konur. Cenaze, namazı kılındıktan sonra defin için mezarlığa taşınır.

Köyde cenazeyi taşımak için tabut dışında bir araç kullanılmaz. Tabutun üzeri yeşil bir örtü ile örtülür. Taşınan cenazenin kadın olduğunu belli etmek için tabutun baş tarafına bir yemeni bağlanır. Bu yemeni definden sonra mezarın başında bulunan tahtaya bağlanır.

"Ölü kadınsa tabutun üzerine yemeni bağlanıyor. Definden sonra mezarın başına koyulan tahtaya da aynı yemeni bağlanıyor. Tabut baş tarafından götürülüyor." (KK 9)

Cenaze erkekler tarafından taşınır. Köyün imamı en önde bulunur. Tabut taşınırken baş tarafından götürülür. Tabutu en az dört kişi omuzlarında taşır. Taşıyanların değişimi de baş taraftan olur. Öndekiler arkaya geçer. Tabut taşımanın sevap olduğu düşünöldüğünden ve cenazeye duyulan saygıdan herkes omuz vermek için gayret gösterir.

Tabutun önünden geçilmez. Cenaze alayına genelde köyün erkekleri katılır. Son zamanlarda kadınlar da katılım göstermektedir. Köyde cenaze olduğunda herkes

işini gücünü bırakır ve cenaze merasiminin her aşamasında bulunmaya gayret gösterir.

Cenazenin camiden mezarlığa taşındığı sırada Yasin okunur ve çerez dağıtılır. Buna “küçük devir” adı verilir. Devir, ölen bir kimsenin bazı ibadetlerle ilgili borçlarının düşürülmesi (ıskat) için fakirlere fidyeye ödenmesi sırasında başvurulmuş bir uygulamadır.⁴⁸ “Büyük devir” ise ihtiyaç sahiplerine dağıtılması amacıyla hocaya verilen paradır.

"Cenaze kabre giderken bir yandan Yasin okunur, bir yandan çerez dağıtılır. Buna ‘küçük devir’ denir. Çerez küçük devir yerine geçer. Kösedere’de çerez yerine bütçeye göre para dağıtılır. " (KK 11)

"Eskiden cenazelerde okul çocuklarına sarı leblebi verilirdi, şimdi envai çeşit çerez konuyor. Buna ‘küçük devir’ denir. Büyük devir dediği hocaya verilen yüklü bir para. Hoca bu parayı ihtiyaç sahiplerine dağıtıyor." (KK 3)

Eğlenhoca köyünde eğer tabut taşınırken sallanırsa ardından acı bir ölümün geleceği inancı hâkimdir.

"Tabut taşınırken sallanırsa ardından gelecek ölüm yakındır anlamına geliyor." (KK 28)

"Cenaze taşınırken Kavakdibi’nde kadınlar helalleşir. Kadınlar orada kalır. Cenaze mezara doğru yürüdüğünde kalan kadınlar arkadan Yasin okur, tespih çeker. Dua edilir. Çerez dağıtılır. Cenaze sahiplerine baş sağlığı dlenir." (KK 6)

5.2.6. Defin

Namazı kılınan ve omuzlarda mezarlığa taşınan cenaze sonraki aşama olan defne hazırdır. Eğlenhoca köyünde mezarı, eskiden ölünün yakınları ve köyün gençleri kazarken günümüzde bu bir belediye hizmetidir. Mezar kazmak güç bir iş olmakla birlikte sevabının çok olduğuna inanıldığından karşılıksız yapılır. Kesinlikle maddi bir beklenti güdülmez.

“Gırlı Alaattin vardı. Ölüm haberini duyduğu gibi işini gücünü bırakır mezar kazmaya giderdi.” (KK 35)

⁴⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/devir--iskat> (28.12.2022).

Cenaze namazının kılınması ve ölünün gömülmesi sıra dışı bir durum olmadıkça öğlen ya da ikindi vaktinde gerçekleşir, sonrasına bırakılmaz.

Daha önceden kazınmış ve hazır edilmiş mezarın başına getirilen cenaze tabuttan çıkarılır. Kefenindeki bağlardan tutularak yakınlarından iki üç kişiyle mezara indirilir. Dinî usullere uygun olarak yerleştirilir.

"Cenaze hızlıca mezarlığa götürülür. Mezarı önceden kazınmış olmalıdır. Belediye mezarları kazmadan önce köyde herkes kazmaya giderdi. Mezarı karşılıksız gider kazarsın. Sevaptır. Mezarı kazdıktan sonra dibine yanlama bir çukur kazılır. Ölünün sığacağı kadar olur o. 'Mehdi' denir. Ölü mezara yatırıldıktan sonra yan çevrilir. Cenazenin üstüne hasır konur. Üzerine mezar çökmesin diye tahta dizilir. Tahtaların üstüne toprak atılır. Herkes mezarın başından gittikten sonra hoca cenaze başında kalır dua okur. Şimdilerde hocaların kaldığını görmüyorum." (KK 35)

5.2.7. Devir-Iskat

Ölenin sağken tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları için vermesi gereken fidyelerin ölümünden sonra ödenmesine devir-ıskat denmektedir. Eğlenhoca köyünde devir, küçük devir ve büyük devir olmak üzere iki şekilde uygulanır. Küçük devir, namazı kılındıktan sonra cenaze mezarlığa götürülürken dağıtılan çerezken büyük devir, ihtiyaç sahiplerine dağıtılması için hocaya verilen paradır. Hoca, bu parayı okuyarak ihtiyaç sahiplerine verir. Eskiden var olan büyük devir uygulaması şimdilerde yok denecek kadar azdır. Küçük devir ise yaşatılmaktadır.

5.3. ÖLÜM SONRASI

Ölü defnedildikten sonra hem kendisi hem de ardında kalanlar için yeni bir dönem başlamaktadır. Bu dönem zihinlerde ölenin başka bir âleme yaptığı geçişin sıkıntısı ve kalanların yas süreci ile şekillenir. Bu süreci atlatmak için yapılması gereken birtakım uygulamalar bulunur.

Ölüm sonrası evre; çalışmamızda ruhla ilgili tasarımlarlar, ölen kişinin eşyaları ile ilgili uygulamalar, baş sağlığı dileme, mezarlıklar ve mezar taşları,

mezarlık ziyareti, yas, ölünün anıldığı belli günler ve ölü yemeği alt başlıkları ile ele alınacaktır.

5.3.1. Ruhla İlgili Tasarımlar

Vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul edilen ruhun, beden ölümünden sonra da varlığını sürdürdüğü inancı hâkimdir. Dolayısıyla ruhla ilgili birtakım önlemler alınmalı ve inancın gereklerine göre hareket edilmelidir. "Anadolu halkının tasarımlarına göre ruh, kişiyi gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra yaşatan bir cevherdir. Ruh kavramıyla can kavramının çoğu zaman aynı şey olarak tasarlanması, kişinin yaşama gücünün bu uçucu cevhere bağlı olduğunu göstermektedir. İnsanın sağlığında bedenindeki organlarının birinde eğleşen ve insana hayat gücü sağlayan ruh, ölümden sonra da sahibinin bir çeşit sembolü olarak yaşamasını sürdürmektedir. Halk genellikle tek bir ruhun varlığına inanmakta, bu konuda bir dualizmi kabul etmemektedir. Halkın, ruhun nasıllığı ve negibiliğiyle ilgili tasarımları soyutla somut benzetimler arasında değişmektedir" (Örnek, 1971: 61).

Eğlenhoca köyünde de ruhla ilgili tasarımlar ölenin ardından diğer âlemde ona destek olmak ve kalanların yas sürecini atlatmasına yardımcı olmak etrafında şekillenir. Cenazenin ardından topluca hatim indirmek, kalanlara manevi bir huzur verirken bir yandan da ölen kişinin ruhuna hediye edilen hatim ile ona destek olduğu, onun ve kalanların bu zorlu sürecinde yalnız bırakılmadığı düşüncelerini içerir.

"Eskiden cenazenin olduğu akşam kadınlar evde, adamlar camide hatim indirirlerdi. Bu artık yok. Fakat kadınlar hatim indirmeye devam ediyorlar." (KK 11)

Ölenin ardından okunan dualar pek çok yerde yedi gece sürerken Eğlenhoca köyünde üç gece sürer. Üçüncü gün ölünün helvası yapılır ve mevlit okutulur. Bu üç gün boyunca yas sürecinde olan ölü yakınları yalnız bırakılmamaya çalışılır. Yas sürecindeki kişiler tüm köylü tarafından destek görür. Sonrasında kırkıncı, elli ikinci günler önemli görülür ve bunlarda da toplanarak dualar okunur.

"Ölenin arkasın ilk Kurban Bayramı'nda arife günü ölü adına kurban kesiliyor." (KK 13)

"Üç gün Yasin, Amme, Tebâreke okunur. Üçüncü gün mevlit okunur. Gündüzünde helva yapılır, akşamına dağıtılır." (KK 6)

Ölen kişinin vefatını takip eden ilk dinî bayramın arifesinde onun ruhu için bir kurban kesilir. İhtiyaç sahiplerine dağıtılır. Bu kurbanın eti eve de girebilir.

"Yakının vefat ettikten sonraki ilk Kurban Bayramı'nın arifesinde onun ruhuna kurban keser, dağıtırsın. Evde de yenilebilir." (KK 32)

"Yakının öldüğünde ister Ramazan ister Kurban olsun bayramın arifesinde kurban keser dul kimselere veya ihtiyacı olanlara dağıtılır." (KK 35)

5.3.2. Ölen Kişinin Eşyaları ile İlgili Uygulamalar

"Ölenin geride bıraktığı eşyasıyla ilgili işlemlerin oluşmasında başlıca iki temel neden vardır: ölenin geri geleceği korkusu, ölünün anısını yaşatma isteği, ölenden geride kalan çok kişisel eşya içerisinde özellikle giysilerinin ve ayakkabılarının başkalarına verilerek en kısa zamanda evden uzaklaştırılması ya da birincilerin yıkanarak "ölümün bulaştırdığı öldürücü etki" den arıtılması, hatta -çok seyrek de olsa- yakılarak bu etkinin hepten yok edilmesi dikkati çekmektedir. Her ne kadar ölenin giyim eşyasını başkalarına vermenin yüzeydeki nedeni "hayır yapma" amacını taşıyor gibi görünüyorsa da temeldeki neden yukarda belirttiğimiz korkuda yatmaktadır. Çünkü, ölenin, ölümden sonra da geride bıraktıklarıyla -ister insan, isterse eşya olsun- olumlu ya da olumsuz yönden ilişkisini sürdürdüğüne inanılmaktadır."(Örnek, 1971: 75)

Eğlenhoca köyünde de ölen kişinin eşyaları kullanılmayacak kadar eski ise çöpe atılır, geri kalanlar dağıtılır, iç çamaşırları yakılır. Bu işlemlerin zamanlaması köyde değişkenlik göstermektedir. Bazı kaynak kişilerimize göre ölenin kırkının çıkmasını beklemek gerekirken kimine göre mümkün olan en kısa zamanda yapılmalıdır.

"Ölenin eşyası kırkına kadar ellenmez. Ölüye saygısızlık sayılır. Kırkına kadar ışık nasıl açık bırakılırsa eşyasına da dokunulmaz. Ölünün eşyalarını önce yakınları hatıra olarak paylaşır. Kalanı temizlenmiş bir şekilde ihtiyaç sahiplerine dağıtılır. Şimdi Kızılay kutularına atılıyor. Çamaşırları yakılır. Eskiden bütün giysileri yakılırdı." (KK 6)

"Ölen kişinin elbiseleri ve eşyaları mümkün olan en kısa zamanda dağıtılır. Bu dağıtım definden sonra olur." (KK 8)

5.3.3. Baş Sağlığı Dileme

"Başsağlığı dileme, sözün etkileyici ve sağaltıcı gücünden yararlanarak hem acıyı hem de yası azaltmaya yönelik bir âdettir. Ölenin yakınları, tanıdıkları, dostları ölümle ilgili öteki âdetleri yerine getiremeseler bile, kederli ailenin acısını paylaşmak ve ruhsal sarsıntısını dengelemek için başsağlığı dilemekte, avutucu sözler söylemekte kusur etmezler. Başsağlığı dilemenin geçerli biçimi "ölü evi" ne giderek söylenendir. Uzakta olanlar da telgraf, telefon, mektup ve gazete ilânlarıyla bu önemli görevi yerine getirirler.

En yalın biçimiyle "başınız sağ olsun ya da başın sağ olsun" kalıbında anlatımını bulan başsağlığı dileme, ölüm gününden başlayarak bir yıla kadar uzayabilir" (Örnek, 1971: 92).

Eğlenhoca köyünde de başsağlığı dileme çok önemsenen ve iyileştirici etkisi olduğuna inanılan bir âdettir. Köyde beklemeden, mümkünse hemen başsağlığına gidilir. Bu ziyaret geride kalanları ölümün yıkıcı etkilerinden kurtarmak için destek olma amacı taşır. Başsağlığına giderken cenaze sahibi boşluğa düşmesin, yemekle uğraşmasın diye mutlaka en az bir kap yemek götürülür. Bu davranışta ölü yakınının üzüntü ile yemeden içmeden kesilerek fiziksel olarak çöküntü yaşamasını önleme gayesi de bulunmaktadır.

Başsağlığına gitmek fiziksel olarak yas tutan kişinin yanında olduğunun, acısını paylaştığının göstergesidir. Bununla birlikte bu ziyarette matemli kişinin acısını dindirmek amacıyla onu teskin edici sözler söylenir. Bu sözler ölen kişinin öte dünyada rahatını sağlayacak dilekler biçiminde olabileceği gibi kalanların acısını azaltmak, sabır dilemek, ölüm olgusunun herkes için olduğunu hatırlatıcı sözler de olabilir.

"Cenaze gömüldükten sonra cenaze evine gidilir. Bir, iki tencere; birkaç kap yemek yapılır. Üç gün cenaze sahibine yemek yaptırılmaz. 'Başın sağ olsun.' denilerek kaybı olan kişinin acısını paylaşmak üzere yanında bulunduğu hissettirilir." (KK 9)

Başsağlığına gelenler yas evinin gereklerini yerine getirir. Başsağlığında yüksek sesle konuşulmaz, gülünmez, yaşlı kişileri üzecek ya da rahatsız edecek davranışlar sergilemezler. Yörede ağıt yakma, ağıt söyleme geleneği bulunmamaktadır.

5.3.4. Mezarlıklar ve Mezar Taşları

Eğlenhoca köyünde hâlihazırda gömüye açık olan tek bir mezarlık vardır. Adını bulunduğu mevkiden alan Aktepe mezarlığı, derlemelerimize göre 1950’li yılların başlarından sonra gömüye açılmış olmalıdır. Bununla birlikte köyün bir zamanlar gömü alanı olarak kullanılan, caminin arkasında bulunan mezarlık ile gömüye açık mezarlığın karşı çaprazında bulunan Zeytindeğirmeni mezarlığı hâlâ hafızalarda yer alan ve bilimsel çalışmalara yansıyan tarihî gömü alanlarıdır.

Salih Köse tarafından “İzmir-Karaburun Mikrotiponimleri ve Dil İncelemesi” adlı tezde Eğlenhoca köyünde beş mezarlık ismi tespit edilmiştir.

"Aktepemezarlı: Eğlenhoca köyünün günümüzdeki mezarlığıdır. Adını, mezarlığın bulunduğu mevkinin adı olan Aktepe'den almaktadır" (Köse, 2014: 104).

"Arapmezarlı: Eğlenhoca köyünün eski mezarlığıdır. Günümüzde bu mezarlığın yeri otopark olarak kullanılmaktadır. Anadolu insanı, sarıklı mezar taşlarının kullanıldığı ve Arap harfleriyle yazılmış yazıların bulunduğu mezara Arap mezarı ifadesini kullanmaktadır. Adlandırmada bu unsurun etkili olduğu kanaatindeyiz" (Köse, 2014: 182).

"Camiarkası: Eğlenhoca köyünün yeni⁴⁹ mezarlığıdır. Konumundan dolayı bu adı almıştır. " (Köse, 2014: 168)

"Köyiçimezarlı: Eğlenhoca köyünün eski mezarlığıdır. Mezarlık, köy içinde bulunduğu için bu adı almıştır" (Köse, 2014: 124).

"Zeytindeermeni: Eğlenhoca köyünün eski mezarlığının adıdır. Adını, zeytinin yağını çıkarmak için kullanılan değirmenden almaktadır" (Köse, 2014: 98).

Bizim derlemelerimize göre ise kaynak kişilerimiz cami arkasındaki mezarlığın, Arap Mezarlığı’nın ve Köyiçi Mezarlığı’nın ayrı mezarlıklar olmadığını

⁴⁹ “Eski” olmalıdır. Köyün son elli yıldır bilinen tek gömü alanı Aktepe Mezarlığı’dır.

ifade etmektedir. Caminin arkası mezarlık olmakla birlikte buraya doksan yıldır defin yoktur.

“Köyün içinde bir tane mezarlık var. Biz oraya “Mezariçi” deriz. Yol tarif ederken falan da “Mezariçi’nden geç.” diye tarif ederiz. Yani caminin arkasındaki mezarlık da, köyün içindeki mezarlık da odur. Oradan sarıklı ve Arap harfleri ile yazılmış mezar taşları da çıkmış. Arap Mezarlığı denen yer de aynı yerdir muhtemelen. Köyün içinde başka mezarlık yok çünkü. Burası bir dönem otopark olarak kullanıldı. Şimdi de meydan yapıldı. Düğünler burada yapılıyor.” (KK 5)

Hatta bir kaynak kişimiz Arap Mezarlığı’nın Yukarı Mahalle’de bir mevki adı olduğunu, burada bir mezar taşı bulunmadığını eklemiştir.

“Arap Mezarlığı diye muhitin adına denir. Yukarı Mahalle’de küçük bir meydandır burası. Ben çocukluğumdan beri hiç mezar taşı görmedim orada. Benden önceki neslin bile gördüğünü sanmıyorum. Çok çok eskiden bir mezarlık vardı belki de orada.” (KK 15)

Aynı kaynak kişimiz şimdiki kontinü sistem zeytinyağı işliğinin bulunduğu bölgede çocukluğunda mezar taşlarının olduğundan bahsetmektedir.

“Şu an da zeytinyağı fabrikasının olduğu yerde mezar taşları vardı, çocukluğumda görürdüm. Çok büyük bir alan değildi ama eski mezar taşları vardı. Şimdi oralara bir sürü şey yapıldı. Kaldığını sanmıyorum.” (KK 15)

Zeytindeğirmeni denilen bölgede bulunan mezarlık da defne kapalıdır. Yolun karşısında köyün gömüye açık olan tek mezarlığı Aktepe bulunmaktadır. Tam tarihe ulaşamamakla birlikte kaynak kişilerimizden yaptığımız derlemeler sırasında yapılan kaba hesaba göre 1951’de eski mezarlığa defin varken 1977’de yeni mezarlığa defin yapılmaktadır.

Kaynak kişilerimizden bazıları Zeytindeğirmeni Mezarlığı’nın üst tarafında bulunan Düz Mezarlık’tan söz etmektedirler.

"Eskiden caminin etrafında bir mezarlık varmış. Bir de Düz Mezarlık denilen yer, Osmanlı Dönemi’nden kalma bir mezarlık. Şu anda defne kapalı." (KK 29)

“Zeytindeğirmeni o bölgenin adıdır. Oradaki mezarlıkta çok uzun yıllardır defin işlemi gerçekleşmez. Benim dedem yatar orada. Onun üstünde Düz Mezarlık dediğimiz bir yer var. Ama Zeytindeğirmeni’ndeki mezarlıktan ayrı mı bilmiyorum. Çünkü makiler, çalılar her yeri kaplamış durumda.” (KK 15)

Köyler mahalle olduğundan beri mezarlıklarla belediyeler ilgilenmektedir. Köyde mezarlık dışında başka bir yere defin yapılmaz. Dereağzı mevkiinde denizde boğulup sahile vurduğu için oraya gömülmüş sahipli bir mezar ve hemen yanında bir baş ya da bebeğin gömülü olduğu rivayet edilen küçük sahipsiz bir mezar bulunmaktadır.

Eğlenhoca köyünde definden hemen sonra tahtaya isim yazılmakta ve tahta mezarın baş kısmından toprağa saplanmaktadır. Mezar ve mezar taşı definden en az altı ay, bir sene sonra yaptırılmaktadır.

Şekil 69: Aktepe Mezarlığı'ndan Bir Görüntü

Şekil 70: Mezar Taşları

5.3.5. Mezarlık Ziyareti

Eğlenhoca köyünde mezarlık ziyareti istenilen her zamanda yapılabilir. Fakat özellikle arife gününde mezarlık ziyareti yapmaya önem verilir. İster Ramazan ister Kurban Bayramı olsun ziyaret bayram boyunca da devam eder.

5.3.6. Yas

Yas, ölenin ardından derin üzüntülerin duyulduğu ve ölen kişinin yokluğuna alışmaya çalışıldığı süreçtir. Gündelik yaşam bu süreçte askıya alınır. Gülmek, eğlenmek, süslenmek, takı takmak, renkli giyinmek, televizyonun ve radyonun açılması yas sürecinde yapılmaması gereken şeylerdir. Bunları yapmak ölüye saygısızlık olarak kabul edilir.

Eğlenhoca köyünde yas tutulması gereken süre ile ilgili bir kesinlik bulunmaz. Asgari yas süresi üç gün olmakla birlikte bu süre ölen kişinin ölüm şekli, yaşı, yakınları ile içinde bulunduğu ilişki, iyiliği, sevilip sevilmediği gibi unsurlarla şekillenir. Köyde ölü yakınlarının üç günün sonunda sosyal yaşama döndüğü olurken yas süreci senelerce süren kişiler de bulunmaktadır. Yas sürecinin belirtilerinin zamanla sürece alışıldıktan sonra parça parça ortadan kalktığı da olur. Başka bir deyişle bu sürecin toplumsal kurallarla değil kaybın ardından kalan bireyin durumu ile şekillendiği görülür.

“Annemi kaybettikten sonra iki yıl makyaj bile yapmadım, düğünlere ayıp olmasın diye katılsam da hiç oynamadım.” (KK 5)

"Siyah giyilir ya da koyu renk. Ben çok küçükken babamın yakın bir arkadaşı vefat etmişti. Bir başka yakınımızın da sünnet düğünü vardı. Annem o sünnet gününde biz yastayız diye bizi oynatmamıştı. Üç gün evde televizyon açılmadı.” (KK 35)

5.3.7. Ölünün Anıldığı Belli Günler ve Ölü Yemeği

Eğlenhoca köyünde ölüm olayının ardından üçüncü, kırkıncı, elli ikinci günler ve ölüm yıldönümleri önemli tarihlerdir.

Ölümün getirdiği acı ile ilk zamanlarda çok yoğun yaşanan yas sürecinde vefat eden kişi sürekli anılır. İlk üç gün bu sürecin en yoğun dönemidir. Üç gece boyunca ölünün ruhu için okunan duaların ardından helva yapılır ve dağıtılır. Bu zamana kadar ölü evinde bir yemek verilmez. Son yıllarda farklı uygulamalara da rastlanmaya başlanmıştır.

“Şimdilerde bir akşam lokum, bir akşam da meyve suyu ile kek dağıtıyorlar ama bu yeni bir şey yani. Eskiden hiçbir şey verilmezdi üçüncü gün helvasına kadar.” (KK 6)

“Mezarlıkta pide dağıtılmaya başlandı son yıllarda.” (KK 5)

Üçüncü gün helva dağıtılmasının ardından kırkında mevlit okutulur ve lokma dökütölür. Elli ikisinde bir şey dağıtılmadan tekrar Yasin okunur.

“Üç gece Yasin okunur, üçüncü gece helva yapılır. Mevlit okutulur. İzmir’de 7’sinde okunur. Kırkında tekrar mevlit okunur, lokma yapılır. Elli ikisinde Yasin okunur.” (KK 13)

Ölüm yıldönümünde ise mevlit okutulduktan sonra yemek verilir ya da lokma dökölür.

SONUÇ

İzmir ili, Karaburun ilçesi, Eğlenhoca köyünü ele aldığımız bu çalışmamızda, alan araştırması merkezli olarak Eğlenhoca köyünde gerçekleştirilen geçiş dönemlerine ait uygulamalar derlenmiştir. Bu çerçevede yörede gerçekleştirdiğimiz saha çalışmalarında halk bilimi derleme yöntem ve tekniklerinden gözlem, katılımlı gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Bir giriş ve beş bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünü araştırma alanının tarihî, coğrafi ve kültürel özellikleri oluşturmaktadır. Bu bölümde; bir sonraki bölümde belirlenip incelenecek geçiş dönemlerinde uygulanan ritüel, âdet, gelenekler gibi tüm normların daha iyi anlaşılabilmesi için araştırma alanının tarihî ve coğrafi özellikleri ile nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın takip eden bölümlerinde ise Eğlenhoca köyünün geçiş dönemleri tespit edilerek doğum, sünnet, evlenme/düğün ve ölüm geçişlerinde uygulanan ritüeller, âdetler ve gelenekler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu geçişler, bütüncül bir görüş kazanabilmek ve kendi içlerinde izlenen sürecin gelişimini sergileyebilmek açısından geçiş öncesi, geçiş sırası ve geçiş sonrası şeklinde ele alınmıştır. Bir geçiş dönemi olarak sünnet, kendisine mahsus özellikleri sebebiyle diğer geçiş dönemlerinden farklı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Eğlenhoca köyünün kültürel yapısı geçiş dönemleri çerçevesinde bir bütün olarak tespit edilerek sunulmaya çalışılmıştır.

Eğlenhoca köyünde ele alınan geçiş dönemlerinin ilk başlığı olan doğum ekseninde meydana gelen tüm ritüellerin anne ve bebek etrafında şekillendiği görülmektedir. Evli çiftlerden evlenme sonrasında hemen çocuk sahibi olma beklentisi, yaşam koşullarının değişimi ile esneklik kazanmış, toplumsal kabulün çiftlere tanıdığı süre uzamıştır. Modern tıbbi ve akılcı yaklaşımlara yönelene kadar köyde çocuk sahibi olamama durumunda sorun ve çözüm, hep kadın merkezli olmuştur. Buna rağmen kadının çocuksuzluğu ya da başka bir sebep, hiçbir dönemde evliliğe ikinci bir kadını getirmeye gerekçe olmamıştır. Gerek dinî gerekse halk hekimliği kapsamında aranan çareler, günümüzde yerini çok büyük oranda tıbbî yaklaşımlara bırakmış durumdadır. Çocuğun olmaması için yapılan uygulamalarda ise köyde hamile kalmadan önce önlem almak yerine daha çok plansız hamilelikleri sonlandırmaya yönelik uygulamalara rastlanmıştır.

Kentle bağlantısının kısıtlı olduğu dönemlerde tarımla ve hayvancılıkla daha yoğun uğraşan köy halkı tarafından iş gücüne de katkısı olması için kalabalık aile yapısı tercih edilirken değişen koşullarla istenen çocuk sayısında azalma olduğu görülmektedir.

Hamilelik haberinin hemen duyurulmaması düşüncesi kısmen ortadan kalksa da anne adayları kendisini ve bebeğini nazardan korumak, bebeği kaybetme korkusu ve hamileliğin çok az kişi tarafından bilindiğinde bebeğin daha güzel olacağı inancıyla hamileliğini gebeliğin ilk zamanlarında saklamayı tercih edebilir. Fakat Eğlenhoca köyünde bunun sebebi eski zamanlarda olduğu gibi evin erkek büyüklerine duyurmanın ayıp olduğu düşüncesinden uzaklaşmıştır.

Eğlenhoca köyünde gebe kadına hem psikolojik hem fizyolojik yönden her dönemde özen gösterildiği, aşırma ve umma durumlarının günümüzde dahi dikkate alınıp çareler arandığı, hamilelik kaçınmalarının pek çoğunun uygulandığı gözlenmiştir. Eğlenhoca köyünde yaptığımız derlemeler sonucunda köy halkının ısrarcı bir tavırla erkek çocuk sahibi olma isteğine rastlanmamış; eğer bir dilek olacaksa bu, daha çok ilk çocuğun cinsiyetinin tersi yönünde bir dilek ile sınırlı kalmaktadır.

Doğumların evde gerçekleşmesi durumu da şehirle olan bağlantı ve akılcı yaklaşımlar ile bebeği ve anneyi tehlikeye atmamak adına ortadan kalkmıştır. Doğum etrafında gerçekleşen bazı ritüeller hastanede doğumun tercih edilmesi ile sekteye uğramıştır.

Lohusa mevlidi, kırklama gibi doğum sonrası uygulamaları, şehirde yaşam tercih edilse dahi köy ile bağlantısı kopmamış kişilerce köyde yaşatılmaya devam edilmektedir.

Sünnet etrafında gelişen ritüel ve uygulamaların, çocuk bebekliğinde ya da öncesinde sünnet edilse dahi köy ile bağlantısı devam eden aileler tarafından eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmek istendiği gözlemlenmiştir. Derlememiz sırasında gelin düğünü ve sünnet düğünü arasında düğün süreleri ve düğün yemeklerin konusunda birtakım farklılıklar tespit edilmiştir. Köyde ister sünnet ister gelin düğünü olsun, geleneksel usullere uygun düğün yapmak maddi açıdan yıpratıcı olsa da son yıllarda ailelerin bu düğünleri elden geldiğince bağlı bulundukları toplumun yöntemlerini izleyerek yapmayı arzu etmelerindeki artış kayda değerdir.

Saha çalışmaları aracılığıyla halk bilimi yöntem ve teknikleri çerçevesinde derlediğimiz geçiş dönemleri içerisinde en kapsamlı malzeme, evlenme/düğün ekseninde elde edilmiştir. Sünnet düğününde de pek çok uygulama ve ritüelle karşılaşılır fakat evlenmenin getirdiği kalabalıklaşma, tek bir ailenin tören gerçekleştirmesi yerine evlenecek çift etrafında iki ailenin birleşmesi ve bu birleşmeye tüm köy halkı tarafından şahitlik edilmesi de kapsamı genişleten unsurlardandır. Doğum ve ölüm ritüellerinde olduğu gibi evlenme/düğün de öncesi, sırası ve sonrası şeklinde ele alınmış, böylelikle yapılan uygulamaların bütünü oluşturma yolunda dizgenin bir parçası olduğu gözlemlenmiştir.

Evlenme yaşı, eş seçimi, tanışma ve görüşme usulleri, kız isteme, söz, nişan ve çeyiz; evlenme geçişinin hazırlık sürecini oluştururken eşiğin rahat geçilebilmesi adına Eğlenhoca köyünde de diğer pek çok yerde olduğu gibi önemsenmektedir. Evlenme yaşının eğitim, ekonomik şartlar gibi unsurlarla değişen hayat koşullarından zamanla etkilendiği ve arttığı görülmekte; eş seçimini ise özgürleşen bireyin daha çok kendi tercihleri doğrultusunda gerçekleştirerek ailelerden yalnızca onay alındığı gözlenmektedir. Evlenecek kız ve erkeğin birbirini bulması, anlaşması ve evlenme isteklerinin belirtilmesinden sonraki süreci isteme, söz, nişan törenleri takip eder. Kız isteme, önceleri dünürçülerin araya girip bir yuva kurulması adına gayret göstermesiyle başlayan ve sonucu belirsiz olan bir süreçken çiftin birbirini kendi seçip ailelerden sadece onay almasının ardından neredeyse sembolik bir hal almıştır. İstemede büyükçe bir taşın oğlan tarafından getirilip kızevinin kapısına konması da dikkat çeken bir ritüel olarak karşımıza çıkar. Tüm bu evlilik öncesi sürecin hiçbir aşamasında kalın, başlık parası uygulamalarına rastlanmadığı gibi takı konusunda da genel olarak kız tarafının tavrı “Ne münasip görüyorsanız onu takın.” şeklindedir. Nişanlılık sürecinde kızın ve oğlanın sözsüz iletişim yöntemleri ile (süslü karanfil, yavuklu tatarı, kırmızı krep gibi) nişanlı olduklarının günlük yaşamda da ilan edildiği görülmüştür. Çeyiz ise değişen yaşam koşulları doğrultusunda dönüşse de sandık çeyizi içindeki el emeği, göz nuru ile işlenen pek çok şey motifleriyle birlikte varlığını ve önemini korumaktadır.

Evlenme geçişinde en kritik aşama, tüm köy halkının tanıklık edeceği düğün sürecidir. Yaptığımız alan çalışmaları sırasında gözlemlediğimiz, köyün genç kesiminin geleneklere uygun olarak ve bütçelerin el verdiği oranda köyde düğün

yapma isteğinin artması bu başlık altındaki ritüel, âdet ve uygulamaların yaşatılması açısından sevindiricidir. Köyde, özellikle yazın birkaç haftada bir geleneksel uygulamalarla düğünler yapılmaktadır. Bu düğünlerde çalışmamızın ilgili başlıkları altında derlenen bayrak asma, yüz yazma, karanfil kolye, kına ritüelleri gibi uygulamalar halen gözlemlenebilmektedir. Evlenme geçişi sonrasında ise aile içindeki münasebetler saygı, sevgi çerçevesinde yürütölmeye çalışılmaktadır.

Çalışmamızın son geçiş dönemi olan ölüm etrafında gerçekleşen ritüel, âdet ve geleneklere bakıldığında Eğlenhoca köyünde uzun yıllardır akılcı yaklaşımlar sergilense de inanç çerçevesi içinde pek çok ritüel ve uygulamanın yaşadığını gözlemek mümkündür. Köyde ölüm olayı sırasında gerçekleştirilen ritüeller ve uygulamalar genellikle İslam dini çerçevesinde şekillenir. Bununla birlikte rüyalar, baykuş ötüşü gibi ölümü çağrıştırdığı varsayılan belirtiler, karanlığın/bilinmeyenin getirdiğı korku ile gece yapılan bazı eylemlere konan yasaklar, eski Türk inanışlarına bağılı birtakım uygulamalar bu çerçevenin dışında kalır. Çalışmamızda ölüm törenlerinde kadınlar için konan yasakların (mezarın başına gitmemek gibi) da son yıllarda esnetildiğı gözlemlenmiştir.

Önceleri yaşanan köyden kente göç, yön değiştirmekte ve özellikle pandemi sürecinin de etkileriyle son yıllarda göç yönünün kentten köye olduğı görölmektedir. Coğrafyası sayesinde günümüze dek İzmir'in diğerk kıyı kesimlerine nispetle bakır kalmayı başarmış Karaburun da bu durumdan fazlasıyla payını almaktadır. Daha önce sosyo-ekonomik şartlarla kente göçmüş olan yerli halkın Eğlenhoca köyüne dönmeyi tercih etmesinin yanında köyün yabancı göç aldığı da görölmektedir. Dolayısıyla yaptığımız saha çalışmalarında geçiş dönemleri etrafında derlenen tüm verilerin dünden bugüne geçirdikleri dönüşümlerle kayıt altına alınarak hem diğerk bilimsel çalışmalara kaynaklık etmesi hem de sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler nedeniyle yıpranarak unutulmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdurrahman, V. (2004). Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme. *Millî Folklor*. (61): 124-133.

Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu'da Nazarla İlgil Bazı Âdet ve İnanmalar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 20(1-2): 1-40.

Aça, M. (2001). Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: 'Tuzlama'. *Milli Folklor Dergisi*. 10(52): 93-100.

Akın, B. (2000). *Kızılbaş Oğuzlar ve Şah İsmail'in Anayurdu Diyarbakır*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Alkaya, E. (2001). Türklerde Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları. *Türk Kültürü*. 39(459): 442-448.

Aras, M.Ö. (1998). "Ad Koyma mad.". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1: 332-333. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Balaman, A.R. (2002). *Evlilik Akrabalık Türleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Balaman, A.R. (1983). *Gelenekler Töre ve Törenler*. İzmir: Betim Yayınları
Halkbilimi (Folklor) dizisi:1.

Bali, M. (1988). *Halk Edebiyatına Giriş Derleme Metotları (Ders Notları)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Bars, M. E. (2014). Türk Kùltüründe Ağaç Kùltü ve Şor Kahramanlık Destanlarına Yansımaları. *The Journal of Acedemic Social Science Studies*.

Bekki, S. (1996). Türk Mitolojisinde Kurban. *Akademik Araştırmalar*. (3): 16-28.

Çakırçoban, M. (2021). *Manisa İli, Demirci İlçesi Ayvaalanı Köyü Monografisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çobanoğlu, Ö. (2001). Sözlü Edebiyat. Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. 1. Ankara: Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı.

Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Deveci, R. (2021). *Amasya Yöresi Geçiş Dönemi, Takvim ve Bereket Ritüelleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğru, İ. (2020). *Türk Kùltüründe Ad Koyma Olgusu ve İlgili İnanışlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.

Eliade, M. (1999). *Şamanizm* (Çev. Birkan. İ.). Ankara: İmge Kitabevi.

Eliade, M. (2002). Babil Simyası ve Kozmolojisi (Çev. Özcan, M.E). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Elpe, E. (2018). Türk İnanç ve Sanatında Gök Cisimleri. *Kesit Akademi Dergisi*. (17): 109-130.

Ercan, A.M. (2002). *Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergun, P. (2002). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Eröz, M. (1977). *Türk Kültürü Araştırmaları*. İstanbul: Kutluğ Yayınları.

Erşen, G. (2017). *İzmir Karaburun Yarımadası Gastronomi Turizmi Ürününe Yönelik Rotalarının Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Genç, R. (1997). Türk İnanışları ile Millî Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil. *Erdem*. (27): 1075-1110.

Gennep, A.V. (1960) *The Rites of Passage*. The University of Chicago Press.

Goldstein, K. (1977). *Sahada Derleme Metotları* (Çev. Uysal, A. E.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gömeç, S. (1998). Şamanizm ve Eski Türk Dini. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4 (4): 38-52.

Gülyüz, B.G. (2019). İslam Öncesi Türk Kültüründe Ateş ve Ateşe Hükmedenler (Maddi Kültür İzleri Işığında). *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 9(17): 201-223.

Güler, A. (Yaz 2000). Türklerde Saç Geleneği. *Bilge Dergisi*. (25): 22-25.

Gürcüm, B.H. ve Kaleli, D. (2020). Kültür Ekseninde Hayat Ağacı Sembolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 13 (72): 451-466.

Güçayır Teke, S. (2016). *Türk Halk Biliminde Derleme Çalışmalar, Tartışmalar*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Honko, L. (1979). "Theories Concerning the Ritual Process." *Science of Religion: Studies in Methodology*, ed. Honko, L., Hague: 369-390. Mouton Publisher.

Karakelle, A. ve Özbağı, T. (2019). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Çeyiz Geleneği "Erzurum Örneği". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (3): 668-689.

Keskin, A. (2020). *Adbilim, Kültürdilbilim ve Folklor Odağında Türk Kültüründe Lakaplar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Koçak, A. (2015). Tanrı'ya Götüren Yol: Mum Yakma. Gürsoy Naskali, E. (Ed.) *Mum Kitabı* (s. 211-241). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Köksal, H. (1996). Türk Düğünlerinde "Saçı" Geleneği, Buna Bağlı Ritler-Pratikler. Bilig 1. Bahar: 75-81.

Köse, S. (2014). *İzmir-Karaburun Yöresi Mikrotoponimleri ve Dil İncelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Krohn, J. ve Krohn K. (2004). *Halk Bilimi Yöntemi* (Çev. Günsel İ.). (Yayına Hazırlayan Fikret Türkmen). Ankara: TDK yayınları.

Kumartaşlıoğlu, S. (2012). *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurtoğlu, O. (2009). Klasik Türk Şiirinde saç geleneği. *Milli Folklor Dergisi*. 11(81): 89-99.

Ocak, A.Y. (2000) Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Örnek, S.V. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Örnek, S.V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 218.

Özcan, B. (2022). *İzmir İli Karaburun İlçesinde Evlenme Geleneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sağol Yüksekaya, G. (2007). Kalın ve Çeyiz. Gürsoy Naskali, E. ve Koç, A. (Ed.) Hediye Kitabı (s. 396- 406). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Şahin, İ. (2008). “Dinî Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik.” *AÜİFD XLIX*, S. II: 269-285.

Sakaoğlu, S. (1988). *Sahada Derleme Metodları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Sanityves, P. (1951). *Folklor Elkitabı*. (Çev. Bilal Azizyanıkoğlu). İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.

Seyidoğlu, B. (1996). Mitolojik Dönemde At. Prof. Dr. Umay Günay Armağanı (s. 51-54). Ankara: Feryal Matbaası.

Tan, N. (2003). *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler*. İstanbul: Kitap Matbaacılık.

Tanyu, H. (1992). “Büyü mad.”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6: 501-506. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and Anti-Structure*. NewYork: Aldine de Gruyter.

Turner, V. (1974) *Dramas, Fields, and Metaphors Symbolic Action in Human Society*. New York: Cornell University Press.

Uca, A. (2004). Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (23): 145-150.

Yüksel, E. (1992). “Birgivî mad.”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6: 191-194. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

(02.12.2021). Dünyada dört bölgede yetişiyor! İzmir'de “hurma zeytin”in hasadı başladı. Yeni Asır.

<http://turmun.blogspot.com/2012/04/karaburun-haritas.html> (21.03.2022).

<http://www.karaburun.gov.tr/cografya> (20.06.2022).

<http://www.zeybekoloji.com/karaburun-abdal-havasi-izmir-yoresi/> (13.10.2022).

<https://dergiurla.com/organik-kulturunu-koruyan-ve-surdurebilen-bir-yer-eglenhoca-koyu/> (20.04.2022).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/devir--iskat> (28.12.2022).

<https://kentrehberi.izmir.bel.tr/izmirkentrehberi> (21.03.2022).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Karaburun> (18.06.2022).

<https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/hakkinda/116> (08.07.2022).

<https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2021/12/02/dunyada-dort-bolgede-yetisiyor-izmirde-hurma-zeytinin-hasadi-basladi> (12. 07.2022).

<https://www.youtube.com/watch?v=EhWVE2bFOl8> (13.10.2022).

<https://www.youtube.com/watch?v=fPNNfSt5sXU&t=57s> (13.10.2022).

Senan, E. (07.03.2010) <http://erkmensenan.blogspot.com/2010/03/karaburun-ve-cevresinin-ilkcag-tarihsel.html> (20.06.2022).

Uysal, M. (06.04.2021). Organik Kültürünü Koruyan ve S rd rebilen Bir Yer “E  lenhoca Köyü”.

KAYNAK KİŞİLER						
No	Adı	Soyadı	Doğum Tarihi	Eğitim Durumu	Mesleği	Doğum Yeri
Kaynak Kişi 1	Şerif	ÖZÇALIK	1925	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 2	Nimet	AKÇA	1955	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 3	Şakire	FOÇALI	1948	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 4	Telgüzar	TUNCER	1948	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 5	Işıl	TUNCER ŞAHİN	1977	Üniversite	Devlet Memuru	İzmir
Kaynak Kişi 6	Yasemin	GÜNEŞ	1981	Lise	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 7	Keriman	YÜCEL	1932	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 8	Neval	KURT	1949	Öğretmen Okulu	Emekli Sınıf Öğretmeni	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 9	Zühal	SANVERİR	1955	Lise	Emekli	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 10	Gülsüm	DERYA	1937	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 11	Halide	DERYA	1972	İlkokul	Çift	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 12	Züleyha	ÖZÇALIK	1955	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 13	Ahmet	BAYLAN	1945	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 14	Hüseyin	AZMAN	1948	İlkokul	Balıkçı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 15	Mehmet	TUNCER	1952	Lise	Emekli	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 16	Ataç	TUNCER	1940	Üniversite	Muhasebeci/Yönetici	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 17	Halime	ÖZÇALIK	1948	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak	İsmail	TUNCER	1974	Lise	Kamu İşçisi	Eğlenhoca

Kişi 18	Hakkı					
Kaynak Kişi 19	Nevcihan	BAHTİYAR	1949	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 20	Mine	KARAYALI	1960	Üniversite	Biyoloji Öğretmeni	İzmir
Kaynak Kişi 21	Halil İbrahim	DALYANCI	1951	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 22	Mustafa	DALYANCI	1956	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 23	Hasan	ÇETİNKAYA	1952	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 24	Şerife	SÜCAN	1949	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 25	Hanife	ATEŞ	1960	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 26	Özcan	ÖZGÜR	1980	Ortaokul	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 27	Mücessem	ÖZGÜR	1952	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 28	Haffe	AZMAN	1976	Lise Terk	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 29	Çağlayan	DEVİRİM	1962	Lise	Muhtar/ Elektrikçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 30	Hasan	DERYA	1965	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 31	Ayşe	FURUNCU	1958	Öğretmen Okulu	Emekli Sınıf Öğretmeni	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 32	Semra	FOÇALI	1937	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 33	Işıl	YAVUZ	1978	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 34	Şerife	ÖZGÜR	1990	Üniversite	Sigortacı	İzmir
Kaynak Kişi 35	Halil	GÜNEŞ	1978	Lise	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 36	Nihal	KIRSOY	1948	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak	Mehmet	AZMAN	1972	Lise	Serbest	Eğlenhoca

Kişi 37					Meslek	
Kaynak Kişi 38	Murat	HAZIR	1985	Lise	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 39	Özlem	KARABACILI	1970	İlkokul	Ev Hanımı	Parlak
Kaynak Kişi 40	Niyazi	KARABACILI	1967	İlkokul	Serbest Meslek	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 41	Melek	GÜNEŞ	1955	İlkokul	Ev Hanımı	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 42	Fatma	HAZIR	1955	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 43	Mustafa	GÜNEŞ	1955	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 44	Mehtap	ÖZGÜR	1965	İlkokul	Emekli	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 45	İhsan	ÖZÇALIK	1947	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 46	Hatice	DEVRİM	1954	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 47	İlknur	DEVRİM	1975	İlkokul	Çiftçi	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 48	İsmail	KARAYALI	1955	Üniversite	İnşaat Mühendisi	İzmir
Kaynak Kişi 49	Yusuf	KARABACILI	1942	Lise	Eski Muhtar/ Soğuk Demirci	Eğlenhoca
Kaynak Kişi 50	Lütfiye	DENKSARAN	1976	İlkokul	Ev Hanım	Eğlenhoca

EK: Yaş Ortalaması 65 Olan 50 Kaynak Kişinin Eğitim, Cinsiyet, Meslek ve Doğum Yeri Oranları

